T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Türk İslam Sanatları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARI

Esra EKİNCİ
14935005

Danışman
Prof. Dr. İrfan YILDIZ

Diyarbakır 2019

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı
Türk İslam Sanatları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARI

Esra EKİNCİ
14935005

Danışman
Prof. Dr. İrfan YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi Zekai ERDAL

Diyarbakır 2019

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Geleneksel Mardin Evlerinin Kapı Tokmakları ve Halkaları" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Esra EKİNCİ

T.C

DİCLE UNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

DİYARBAKIR

Esra Ekinci tarafından yapılan "GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARI" konulu bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyesinin

Ünvanı	Adı Soyadı
Başkan: Prof. Dr.	İsmail AYTAÇ
Üye : Prof. Dr.	İrfan YILDIZ (Danışman)
Üye : Prof. Dr.	Ali Osman ALAKUŞ

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 20/06/2019

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

07/08/2019

Prof. Dr. Nazım HASIRCI

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖN SÖZ

Yüzyıllara tanıklık eden geleneksel Mardin evleri tüm ihtişamıyla varlığını halen sürdürmektedirler. Geleneksel Mardin evlerini tamamlayan kapıları da dokusuyla, doğallığıyla ve yaşanmışlıklara tanıklıklarıyla en az evler kadar önem arz etmektedirler. Geleneksel Mardin evlerinin kapılarının vazgeçilmez unsurları arasında olan fakat kültürel miraslarımız içerisinde gereken değeri görmeyen kapı tokmakları bu çalışmanın ana konusu olmuştur. Kültürel değerlerimizi yansıtan kapı tokmaklarının yerini modern zillere bırakması ve böylelikle de hane kültürümüzün giderek önem kaybetmesi bu tez konusunu seçmemdeki en büyük sebep olmuştur.

Tez kapsamında araştırmalar yapılırken konuyla ilgili kaynaklar araştırılıp, tanımlamalar alıntılarla desteklenmiş, Mardin'deki birçok evin kapı tokmakları incelenerek araştırma zenginleştirilmiştir. Halen kapı tokmağı ve halkası yapan ustalarla görüşülerek yeni yapılan tokmaklar ile eski tokmaklar karşılaştırılmıştır.

Bu çalışma sürecinde bana yardımcı olan ve yol gösteren danışmanım Prof. Dr. İrfan YILDIZ'a ve ikinci danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zekai ERDAL'a, çok teşekkür eder saygılarımı sunarım. Ayrıca çalışma sürecinde her daim bana yol gösteren ve sorduğum tüm sorulara sabırla cevap veren Mardin Artuklu Üniversitesi Sanat Tarihi bölümü Öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Necla KAPLAN ve Doç. Dr. Evindar YEŞİLBAŞ'a teşekkür ederim. Tezim kapsımında bulunan Kapı tokmakları ve halkaların çizimlerini yapan İlker Gümüş'e teşekkür ederim. Saha çalışması sırasında kapı tokmakları hakkında bilgisini ve tecrübesini benim ile paylaşan tokmak koleksiyoncusu olan Metin EZİLMEZ'e ve tezimi okuyarak dil ve yazım kurallarında önerilerde bulunan Mardin Artuklu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Beyhan KANTER'e teşekkür ederim.

Özellikle anneme, eşime ve çocuklarıma ve çalışma arkadaşlarıma gerek saha çalışmasında gerek yazma sürecinde bana destek oldukları için teşekkür ederim.

Esra EKİNCİ

Diyarbakır 2019

ÖZET

Kültürel miraslarımızdan biri olan kapı tokmakları ve halkaları gereken değeri görmediğinden dolayı kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu çalışmada, yitmeye yüz tutan kültürel bir değerin ortaya çıkarılarak kayıt altına alınması amaçlanmıştır.

Bu tez çalışması giriş bölümü dışında dört temel konu başlığından oluşmaktadır. Birinci bölümde Mardin'in coğrafi durumu, tarihçesi, mimarisi ve geleneksel Mardin evlerinin genel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Anadolu kapı tokmakları ve halkalarının tarihsel gelişimi, yapım-süsleme teknikleri ve kullanılan malzemeler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca kapı tokmaklarının sosyolojik olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde Mardin'in ölçeklendirilmiş şehir haritasından faydalanılarak kapı tokmağı olan evler tespit edilmiş olup Mardin evlerinin kapı tokmakları ve halkaları fotoğraflanmıştır. Mardin kapı tokmakları ve halkaları tiplere göre sınıflandırılmış olup detaylı katalog oluşturulmuştur. Dördüncü bölümde ise, geleneksel Mardin kapı tokmakları ve halkalarını tiplere göre sınıflandırılıp genel değerlendirmesi yapılmıştır.

Araştırmada, Ayrıca, kapı tokmaklarına ilgileri olan ve hâlen geçmişteki tokmaklardan esinlenerek yeni tokmaklar üreten ustalar ile görüşülmüştür. Elde edilen bilgiler değerlendirilmiş ve ortaya çıkan veriler araştırmada detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Sonuç olarak Mardin'deki kapı tokmakları ile Anadolu'da görülen kapı tokmakları karşılaştırılarak sonuçlandırılmıştır. Mardin evlerine ait kapı tokmakları günümüze kadar ulaşabilmiş örnekleri sınırlı sayıdadır ve kalan bu tokmakları koruma amaçlı herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Mardin Evleri, Mardin Kapı Tokmakları, Kapı Tokmakları, Kapı halkaları,

ABSTRACT

Door knockers and rings plays significant role in our cultural heritage. They are facing to disappear due to lack of public interest in them. In this thesis we aim to record and reveal this cultural heritage which is fading away.

Exempt the introduction part, this thesis contains four main parts. In the first section we gave information about the geography, history, and the architecture of Mardin. We also gave general information about the traditional Mardin houses. In the second section we talk about the historical development of door knockers and door rings in Anatolia and also we gave information about the construction, decoration techniques and the materials are used. Additionally we evaluate the door knockers in a sociological point of view. At the third section we used the scaled Mardin city map to identify the houses that has door knocker and rings. We also photographed the door knockers and rings of these houses. With this information we classify Mardin's door knockers and rings and prepared a detailed catalog of them. In the fourth section we classify and evaluate the traditional Mardin's door knockers and rings.

In this research we also interviewed the craftsmen who have interest in door knockers and rings and still make the door knockers and rings inspired from the traditional ones. We evaluate the information that we gathered in great detail.

As a result we compare Mardin's door knockers and rings with Anatolian ones to finalize our research. Mardin's door knockers and rings that survived to present days are a few. But even for this few examples there is not any work to preserve them.

Keywords

Mardin houses, Mardin door knockers, Door knockers, Door rings

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**

ÖZET ..... **II**

ABSTRACT ..... **III**

ÇİZİM LİSTESİ ..... **VI**

FOTOĞRAF LİSTESİ ..... **IX**

GİRİŞ **1**

GELENEKSEL MARDİN EVLERİ KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARININ BÖLÜMLERİ **3**

ARAŞTIRMANIN AMACI, METODU VE TEMEL KAYNAKLARI **5**

ARAŞTIRMANIN AMACI 5

ARAŞTIRMANIN METODU 6

TEMEL KAYNAKLAR 7

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1. MARDİN'İN COĞRAFİ DURUMU VE TARİHÇESİ **11**

1.2. MARDİN MİMARİSİ VE EVLERİ **14**

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARI

2.1. ANADOLU KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ **17**

2.2. ANADOLU KAPI TOKMAKLARININ YAPIM-SÜSLEME TEKNİKLERİ VE KULLANILAN MALZEMELER **20**

2.3. KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARIN SOSYOLOJİK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ **20**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI TOKMAKLARI KATALOĞU 22

3.1.1. El Formlu Kapı Tokmakları 22

3.1.2. Hayvan Figürlü Kapı Tokmakları 41

3.1.2.1. Stilize Edilmiş Kuş (Güvercin) Figürlü Kapı Tokmakları 41

3.1.2.2. Stilize Edilmiş Horoz Figürlü Kapı Tokmakları 69

3.1.2.3 Aslan Başı Figürlü Kapı Tokmakları 93

3.2. GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI HALKALARI KATALOĞU……97

3.2.1. Geometrik Biçimli Kapı Halkaları 97

3.2.2. Bitkisel Biçimli Kapı Halkaları 143

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

4.1. GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI TOKMAKLARI TİPOLOJİSİ..... ……157

4.1.1. El Formlu Kapı Tokmakları 157

4.1.2. Hayvan Figürlü Kapı Tokmakları 160

4.1.2.1. Stilize Edilmiş Kuş (Güvercin) Figürlü Kapı Tokmakları 160

4.1.2.2. Stilize Edilmiş Horoz Figürlü Kapı Tokmakları 161

4.1.2.3. Aslan Başı Figürlü Kapı Tokmakları 162

4.2. GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI HALKALARI TİPOLOJİSİ 163

4.2.1. Kapı Halkaları 163

4.2.1.1.Geometrik Biçimli Kapı Halkaları 165

4.2.1.2. Bitkisel Biçimli Kapı Halkaları 165

4.3. GELENEKSEL MARDİN EVLERİ KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ 166

4.3.1. Mardin Evleri Kapı Tokmakları ve Halkalarında Kullanılan Malzemelerin Sınıflandırılması 166

4.3.2. Mardin Evleri Kapı Tokmakları ve Halkaların Yapım ve Süsleme Teknikleri 169

SONUÇ 174

KAYNAKÇA 176

ÇİZİM LİSTESİ

Sayfa No.

Çizim 1: Kapı Tokmağı Bölümleri……...3

Çizim 2: Kapı Halkası Bölümleri…….4

Çizim 3: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 1 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi……..23

Çizim 4: 152. Sokak 38 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı Çizimi……...25

Çizim 5: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 2 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi……..27

Çizim 6: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 3 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi……..29

Çizim 7: Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesi Kapı Tokmağı Çizimi…...31

Çizim 8: Bab'ussor Hamamı (Savurkapı Hamamı) Kapı Tokmağı Çizimi……...33

Çizim 9: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi……..35

Çizim 10: 1.Cadde, 390 No'lu Evin 1 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi……..37

Çizim 11: Çayır 67. Sokak 46 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı Çizimi……39

Çizim 12: Mardin Müzesi Eser Deposu 4 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi……41

Çizim 13: Mardin Müzesi Eser Deposu 5 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi……....43

Çizim 14: Mardin Müzesi Eser Deposu 6 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi……45

Çizim 15: Mardin Müzesi Eser Deposu 7 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi……47

Çizim 16: 240. Sokak 26 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……..49

Çizim 17: Cumhuriyet Caddesi 171 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……51

Çizim 18: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı Çizimi……..53

Çizim 19: Secat 146. Sokak 42 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……55

Çizim 20: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi……..57

Çizim 21: Yeni Yol Caddesi 94 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……...59

Çizim 22: 33. Sokak 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……61

Çizim 23: Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi……....63

Çizim 24: 218. Bulvar Sokak 52 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……..65

Çizim 25: Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi……...67

Çizim 26: 7. Sokak, 18 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi ……69

Çizim 27: 218. Bulvar Sokak 17 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……..71

Çizim 28: Cumhuriyet Caddesi 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……...73

Çizim 29: Subaşı Sokak 7 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……75

Çizim 30: Siteler 111. Sokak 25 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……..77

Çizim 31: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi…….79

Çizim 32: Karaman 221 Sokak 67 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……...81

Çizim 33: Ayışığı 129. Sokak, 313 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi……..83

Çizim 34: 1. Cadde 14 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi ……85

Çizim 35: Kermozade Konağının Kapı Tokmağı Çizimi……...87

Çizim 36: Mardin Müzesi Eser Deposu 8 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi…….....89

Çizim 37: Kavaklar Ailesine Ait Evin Kapı Tokmağı Çizimi……...91

Çizim 38: Mardin Müzesi Eser Deposu 9 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi…….93

Çizim 39: 1. Cadde, 390 No'lu Evin 2 No'lu Kapı Tokmağı Çizimi……... 95

Çizim 40: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası Çizimi……97

Çizim 41: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 no'lu Kapı Halkası Çizimi...99

Çizim 42: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 2 no'lu Kapı Halkası Çizimi.101

Çizim 43: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 no'lu Kapı Halkası Çizimi.103

Çizim 44: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 no'lu Kapı Halkası Çizimi.105

Çizim 45: Cumhuriyet Caddesi 72 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi……...107

Çizim 46: Şahtana Konağı Kapı Halkası Çizimi……..109

Çizim 47: 24. Destan Sokak 59 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi……111

Çizim 48: Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası Çizimi……..113

Çizim 49: Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası Çizimi……...115

Çizim 50: Çamlı Konak 18. Sokak 102 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi……117

Çizim 51: Zinciriye Medresesi Kapı Halkası Çizimi……...119

Çizim 52: 151. Sokak 44 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi……..121

Çizim 53: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Halkası Çizimi……..123

Çizim 54: Cumhuriyet Caddesi 185 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi…….125

Çizim 55: Cumhuriyet Caddesi 301 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi…….127

Çizim 56: Çınar 232. Sokak 121 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi……..129

Çizim 57: Meryem Ana Kilisesi Kapı Halkası Çizimi…….131

Çizim 58: 1.Cadde Atatürk İlkokulu Karşısı 34 no'lu Evin Kapı Halkası……...133

Çizim 59: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 1 no'lu Kapı Halkası Çizimi……..135

Çizim 60: Macar Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası Çizimi……..137

Çizim 61: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası Çizimi……..139

Çizim 62: 106. Sokak 10 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi……..141

Çizim 63: Şahkulubey Konağı Kapı Halkası Çizimi……...143

Çizim 64: Kırklar Kilisesi 1 no'lu Kapı Halkası Çizimi……..145

Çizim 65: Kırklar Kilisesi 2 no'lu Kapı Halkası Çizimi……..147

Çizim 66: Destan Sokak 14 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi……..149

Çizim 67: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 2 no'lu Kapı Halkası Çizimi……..151

Çizim 68: Nas Sokak 25 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi……...153

Çizim 69: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası Çizimi…….155

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa No.

Fotoğraf 1: Mardin Şehir Dokusuna İlişkin Görünüm……..13

Fotoğraf 2: Tao-Tieh Maskesi……...17

Fotoğraf 3: Cizre Ulu Camii Kapı Tokmağı …….18

Fotoğraf 4: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 1 no'lu Kapı Tokmağı…….23

Fotoğraf 5: 152. Sokak 38 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı……..25

Fotoğraf 6: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 2 no'lu Kapı Tokmağı…….27

Fotoğraf 7: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 3 no'lu Kapı Tokmağı……29

Fotoğraf 8: Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesi Kapı Tokmağı..31

Fotoğraf 9: Bab'ussor Hamamı (Savurkapı Hamamı) Kapı Tokmağı……...33

Fotoğraf 10: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı……35

Fotoğraf 11: 1. Cadde 390 no'lu Evin 1 no'lu Kapı Tokmağı……...37

Fotoğraf 12: Çayır 67. Sokak 46 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı……39

Fotoğraf 13: Mardin Müzesi Eser Deposu 4 no'lu Kapı Tokmağı……41

Fotoğraf 14: Mardin Müzesi Eser Deposu 5 no'lu Kapı Tokmağı……43

Fotoğraf 15: Mardin Müzesi Eser Deposu 6 no'lu Kapı Tokmağı……45

Fotoğraf 16: Mardin Müzesi Eser Deposu 7 no'lu Kapı Tokmağı……47

Fotoğraf 17: 240. Sokak 26 no'lu Evin Kapı Tokmağı…….49

Fotoğraf 18: Cumhuriyet Caddesi 171 no'lu Evin Kapı Tokmağı……51

Fotoğraf 19: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı…….53

Fotoğraf 20: Secat 146. Sokak 42 no'lu Evin Kapı Tokmağı……55

Fotoğraf 21: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı…….57

Fotoğraf 22: Yeni Yol Caddesi 94 no'lu Evin Kapı Tokmağı……...59

Fotoğraf 23: 33. Sokak 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı……...61

Fotoğraf 24: Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı……...63

Fotoğraf 25: 218. Bulvar Sokak 52 no'lu Evin Kapı Tokmağı…….65

Fotoğraf 26: Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı……..67

Fotoğraf 27: 7. Sokak, 18 no'lu Evin Kapı Tokmağı……69

Fotoğraf 28: 218. Bulvar Sokak 17 no'lu Evin Kapı Tokmağı…….71

Fotoğraf 29: Cumhuriyet Caddesi 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı……..73

Fotoğraf 30: Subaşı Sokak 7 no'lu Evin Kapı Tokmağı……...75

Fotoğraf 31: Siteler 111. Sokak 25 no'lu Evin Kapı Tokmağı……..77

Fotoğraf 32: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı……79

Fotoğraf 33: Karaman 221 Sokak 67 no'lu Evin Kapı Tokmağı…….....81

Fotoğraf 34: Ayışığı 129. Sokak, 313 no'lu Evin Kapı Tokmağı…….83

Fotoğraf 35: 1. Cadde 14 no'lu Evin Kapı Tokmağı……85

Fotoğraf 36: Kermozade Konağının Kapı Tokmağı……..87

Fotoğraf 37: Mardin Müzesi Eser Deposu 8 no'lu Kapı Tokmağı……89

Fotoğraf 38: Kavaklar Ailesine Ait Evin Kapı Tokmağı……...91

Fotoğraf 39: Mardin Müzesi Eser Deposu 9 no'lu Kapı Tokmağı…….....93

Fotoğraf 40: 1. Cadde, 390 no'lu Evin 2 no'lu Kapı Tokmağı…….95

Fotoğraf 41: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası……...97

Fotoğraf 42: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 no'lu Kapı Halkası……99

Fotoğraf 43: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 2 no'lu Kapı Halkası……...……101

Fotoğraf 44: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 no'lu Kapı Halkası……...103

Fotoğraf 45: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 no'lu Kapı Halkası……...105

Fotoğraf 46: Cumhuriyet Caddesi 72 no'lu Evin Kapı Halkası……...107

Fotoğraf 47: Şahtana Konağı Kapı Halkası…….109

Fotoğraf 48: 24. Destan Sokak 59 no'lu Evin Kapı Halkası……...111

Fotoğraf 49: Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası……..113

Fotoğraf 50: Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası……..115

Fotoğraf 51: Çamlı Konak 18. Sokak 102 no'lu Evin Kapı Halkası……...117

Fotoğraf 52: Zinciriye Medresesi Kapı Halkası……..119

Fotoğraf 53: 151. Sokak 44 no'lu Evin Kapı Halkası……..121

Fotoğraf 54: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı……...123

Fotoğraf 55: Cumhuriyet Caddesi 185 no'lu Evin Kapı Halkası…….125

Fotoğraf 56: Cumhuriyet Caddesi 301 no'lu Evin Kapı Halkası…….127

Fotoğraf 57: Çınar 232. Sokak 121 no'lu Evin Kapı Halkası……..129

Fotoğraf 58: Meryem Ana Kilisesi Kapı Halkası……131

Fotoğraf 59: 1.Cadde Atatürk İlkokulu Karşısı 34 no'lu Evin Kapı Halkası……...133

Fotoğraf 60: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 1 no'lu Kapı Halkası……..135

Fotoğraf 61: Macar Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası…….137

Fotoğraf 62: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası…….139

Fotoğraf 63: 106. Sokak 10 no'lu Evin Kapı Halkası……..141

Fotoğraf 64: Şahkulubey Konağı Kapı Halkası……...143

Fotoğraf 65: Kırklar Kilisesi 1 no'lu Kapı Halkası…….145

Fotoğraf 66: Kırklar Kilisesi 2 no'lu Kapı Halkası…….147

Fotoğraf 67: Destan Sokak 14 no'lu Evin Kapı Halkası…….149

Fotoğraf 68: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 2 no'lu Kapı Halkası……..151

Fotoğraf 69: Nas Sokak 25 no'lu Evin Kapı Halkası……..153

Fotoğraf 70: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası……155

Fotoğraf 71: Al Bey Adası (Ayvalık) Kapı Halka Ve Tokmakları……..157

Fotoğraf 72: Mardin Kapı Tokmak ve Halkaları…….157

Fotoğraf 73: Barselona'da El Formlu Kapı Tokmağı Örneği……..158

Fotoğraf 74: Avuç İçinde Nar Meyvesi Olan El Formlu Kapı Tokmağı Örneği……159

Fotoğraf 75: Amasya ……...……...161

Fotoğraf 76: İtalya……...161

Fotoğraf 77: Bartın……...163

Fotoğraf 78: Isparta……..163

Fotoğraf 79: Mardin…….163

Fotoğraf 80: Kırklar Kilisesi Kapı Halkası……..165

GİRİŞ

Tarihsel anlamda büyük bir öneme sahip geleneksel Anadolu evlerinin çeşitli nedenlerle azalarak yok oldukları bilinen bir gerçektir (Perker ve Akıncıtürk, 2011). Anadolu'da, geleneksel yapı özellikleriyle kültürel mirasımız arasında yer edinen evler kadar kapılar da önem arz etmektedir. Kapılar, mekâna giriş ve çıkışları sağlayan, ait oldukları binaların hareket etkisini arttıran nesneler arasındadır (Binan, 2000: 52).

Kapılar, tarih boyunca toplumların inanışlarını, geleneklerini, yaşayış biçimlerini, zevk ve karakterlerini yansıtan mimari alandaki en güzel örneklerden birisidir. Günümüze kadar her dönem farklılaşarak gelen ve mimarinin vazgeçilmez bir parçası olan kapılar, kendi içlerinde barındırdıkları öğeleriyle bir bütün hâlindedirler. Saraylardan evlere, hamamlardan kalelere kadar her alanda kullandığımız kapıların üzerinde çeşitli yardımcı aparatlar da bulunmaktadır. Kapılar üzerindeki kilit, tokmak ve anahtarlar, yerel kültürün çarpıcı örnekleri olarak günümüz bilim tarihinde de yerini almaktadır (Saraçoğlu ve Karakaş, 2008).

Geçmişten gelen ve yaygın bir gelenek olan kapı tokmakları, Anadolu'nun her bölgesinde farklı tasarımlarla görülmektedir. Kapı tokmakları, bölgenin sosyokültürel değerlerine bağlı olarak ev sahibinin zevkini yansıttığı gibi bir devrin estetik değerlerini, sanat görüşünü/anlayışını ortaya koyan kültür nesneleridir. Kapı tokmakları sadece dış kapıların bir dekoru, bir süsü değil aynı zamanda eve gelen ziyaretçilerin evle kurdukları ilk temastır.

Kapı tokmakları, millî kültür varlıklarımız içerisinde önemli bir yeri olan ve Anadolu'nun mahremiyet anlayışını en güzel şekilde temsil eden önemli değerlerden

biridir. Dolayısıyla kapı tokmakları, eve gelen ziyaretçinin ev sahibine, gelenin erkek-kadın veya çocuk mu olduğunun mesajını veren derin incelikli bir hassasiyetle kullanılmaktadır. Fakat günümüzde modern hayatın getirisi olan kolaycılık ve yaşam tarzındaki değişimler sonucu kapı tokmaklarına olan ilgi yerini modern kapı zillerine bırakmıştır. Bununla birlikte Anadolu'nun bazı yerlerinde ve özellikle köylerde kapı tokmakları hâlâ yaygın olarak kullanılmaktadır. Kapı tokmaklarının ve halkalarının günümüzde yaygın olarak kullanıldığı bölgelerden biri de Mardin'dir.

Mardin Kalesi'nin çevresinde Eski Mardin adı verilen yerleşim alanı hâlâ eski cazibesini korumaktadır. Her biri içinde farklı hayatları barındıran tarihi evlerin kapıları da yaşanmışlıklara dair derin duygular hissettirmektedir. Mahallelerdeki tarihi evler kadar kapıların üzerindeki farklı şekillerde stilize edilmiş tokmaklar da zamana âdeta meydan okumaktadır.

Yapılan literatür taramasında Mardin kapı tokmaklarını bir bütün olarak ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan çalışmanın temel kapsamı, Mardin kapı tokmaklarını tespit ederek özelliklerini ortaya çıkartmaktır.

GELENEKSEL MARDİN EVLERİ KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARININ BÖLÜMLERİ

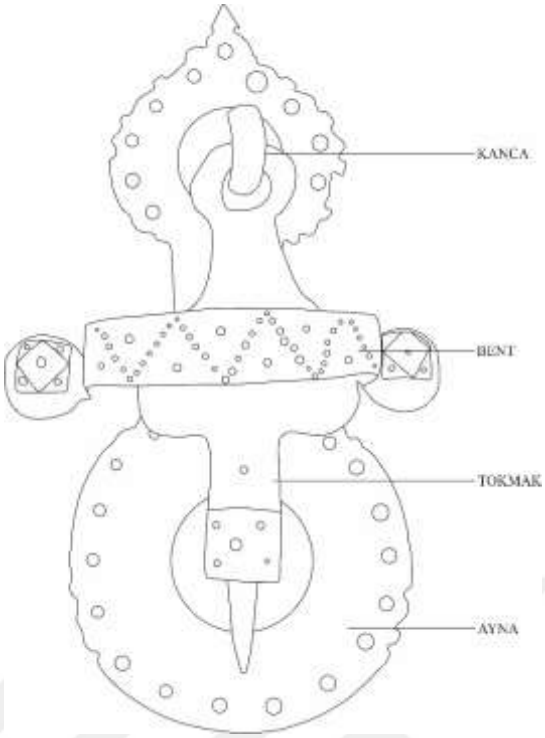
Geleneksel Mardin kapı tokmakları dört bölümden oluşmaktadır (Çizim-1). Mardin yöresindeki kapı tokmaklarını dış görünüşü itibariyle aşağıdaki şekilde bölümlere ayırmak mümkündür.

1. Tokmak: Ana işlevi, kapıya vurulmak suretiyle ses çıkartmak olan bir diğer işlevi ise kapıyı çekerek kapatmayı sağlamak olan fonksiyonel bir araçtır.

2. Ayna: Tokmağın bölümlerinden olan, kapı üzerinde sabit olan bölümdür. Genellikle üzeri bezemelidir.

3. Kanca: Tokmağın ayna ortasındaki bölüme yerleştirilmesinde kullanılmaktadır. Kanca görünümündedir. Kapı ile montesi kanca ile yapılmaktadır.

4. Bent: Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan bölümdür.

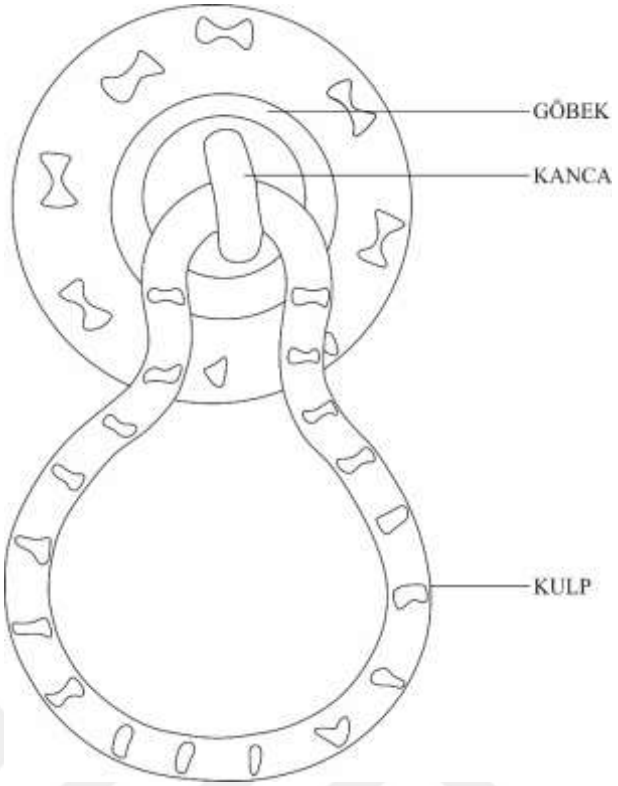
Çizim-1: Kapı Tokmağı Bölümleri (Gümüş,2018)

Geleneksel Mardin evleri kapı halkaları üç bölümden oluşmaktadır.(Çizim-2)

1. Göbek Bölümü: Genellikle dışa doğru bombeli olup kalkan şeklindedir. Çapı ve derinliği farklılık göstermektedir. Ortasında kulp takılmasına yarayan bir bölüm bulunmaktadır.

2. Kanca: Kulpun göbeğin ortasındaki bölüme yerleştirilmesinde kullanılmaktadır. Kanca görünümünedir.

3. Kulp: Göbeğe kanca ile tutturulan, kapıyı çekerek kapatmaya yarayan bölümdür.

Çizim-2: Kapı Halkası Bölümleri (Gümüş,2018)

ARAŞTIRMANIN AMACI, METODU VE TEMEL KAYNAKLARI

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada, geleneksel Mardin evlerinin kapılarında bulunan kapı tokmakları ve halkalarının detaylı bir şekilde incelenerek bilimsel metotlara dayalı olarak sunulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla Mardin'in, Eski Mardin olarak bilinen tarihi alanının sokaklarında yer alan geleneksel Mardin evlerinin kapıları, kapı tokmakları ve halkaları ile ilgili geniş bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Mardin evleri ve kapıları hakkında sınırlı da olsa birtakım çalışmalar yapılmıştır. Genel olarak

doğrudan Mardin kapı tokmakları ile ilgili yapılmış müstakil herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kapı tokmaklarının yerini modern zillere bırakması, hızlı bir şekilde yok olmalarının nedenleri arasındadır. Bu yüzden geleneksel Mardin konut mimarisinin vazgeçilmez unsurlarından olan kapı tokmaklarının tespit ve belgelenmesi önem arz etmektedir (Yeni ve Çetin, 2016).

ARAŞTIRMANIN METODU

Mardin evlerinin kapılarında bulunan kapı tokmakları hakkında arşiv ve yayın taraması yapıldıktan sonra saha çalışmasına başlanmış; çalışmada, kapılar ve kapı tokmakları üzerine detaylı incelemeler yapılmıştır. Çalışmanın başlangıcında ön araştırma niteliğinde, kapı tokmağı olan evler tespit edilmiştir. Bu süreçte ilgili makaleler, tezler ve kitaplar da tezin konusu kapsamında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Saha çalışmasının ilk aşamasında tokmaklar yerinde incelenmiş ve ölçekli fotoğraf çekimleri ve diğer belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Mardin evleri kapı tokmaklarının boyutları, süslemesi, yapım tekniği, biçimi, türü, malzemesi hakkında katalog bölümünde detaylı bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Saha çalışmasının ikinci aşamasında hâlen aktif olarak kapı tokmağı yapan ustalar ile görüşülüp tokmakların yapım süreci hakkında bilgi edinilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda tokmakların eski ve yeni tasarımları hakkında farklı görüşler elde edilmiştir. Saha çalışmasının son aşamasında elde edilen tüm bilgiler ışığında Mardin'deki evlerin kapılarının üzerinde bulunan tokmaklar ve halkalar katalog hâline getirilmiştir. Elde edilen tüm veriler ve değerlendirme sonuçları, yazılı bir metin hâline getirilerek çalışma sonlandırılmıştır.

TEMEL KAYNAKLAR

Kapı tokmakları ve halkaları ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde, Mardin bölgesi kapı tokmakları ve halkaları ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak, Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunan kapı tokmakları ile ilgili çeşitli makale, kitap ve tez örnekleri bulunmaktadır. Araştırma kapsamında söz konusu çalışmalardan faydalanılmıştır.

Bu çalışmalardan birisi, Halit Çal ve Özlem Çal'a ait olan ve 2008 yılında yayımlanan, *"Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları ve Çekecekleri"* isimli kitaptır. Trakya bölgesinin coğrafi bakımdan Batı ile sınır bölgesi olması ve bu bölgede çok sayıda örnek bulabilme ihtimalinden dolayı söz konusu çalışma, bu bölgedeki kapı tokmakları ile sınırlandırılmıştır. Bölgede, 1579 tokmak ve çekecek tespit edilmiştir (Çal ve Çal, 2008:1). Kitabın içeriğinde, incelenen kapı tokmakları ve çekecekler, biçim, teknik gibi farklı esaslar dikkate alınarak tipolojilere ayrılmıştır. Çalışmada, 17 ana, 68 alt tip kapı tokmağı belirlenmiştir. Aynalarda ise 25 ana, 91 alt tip ortaya çıkmıştır. Aynaların, özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda tokmak ve çekeceklerden daha süslü olduğu görülmüştür. Araştırma bölgesindeki kapı tokmakları ve çekecekleri incelendiğinde 18. ve 19. yüzyıllardaki tokmak ve çekeceklerinin bir kısmının Batı'dan ithal ya da kopya edildiği, Osmanlı'nın artık tasarım üstünlüğünü kaybettiği sonucuna varılmıştır (Çal ve Çal, 2008: 25).

Aydan Birdevrim, 2018 yılında yayımladığı *"Anadolu Kapı Tokmakları ve Çağdaş Yorumlar"* kitabında genel olarak Anadolu kapı tokmakları hakkında bilgi vermiştir. Kitabın ilk bölümünde kapı tokmaklarının tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Kapı tokmaklarında kullanılan figürlerin anlamları, tasvirleri ve bunların mitolojik yönleri ele alınmıştır. Kapı tokmakları ile ilgili sosyolojik bulgulara ulaşan yazar, günümüze kadar gelen kapı tokmakları örneklerini yöre yöre sınıflayıp fotoğraflarla, detayları hakkında bilgi vermiştir. Son bölümde ise yazar, Anadolu ve İstanbul kapı tokmaklarından yola çıkarak seramik ve cam çağdaş yapıtlar hazırlamıştır (Birdevrim, 2018: 1-194).

Literatürde kapı tokmakları ile ilgili yapılmış iki âdet teze ulaşılmıştır. Biri Aşkın Alav'ın 2014'te sunduğu *"Geleneksel Isparta Evlerinde Kapı Tokmakları"* adlı tez çalışmasıdır. Diğeri ise Battal Bingöl'ün 2011'de hazırladığı *"Malatya Evleri Kapı Tokmaklarının Resimde İmge Olarak Kullanılması"* adlı tez çalışmasıdır. Aşkın Alav, Isparta kapı tokmaklarını şekil, biçim olarak ele alıp kendi içinde gruplama yapmıştır. Çalışmada, 52 adet kapı tokmağı incelenmiş, detayları katalog halinde sunulmuştur (Alav, 2014: 97). Öte yandan Battal Bingöl'ün "*Malatya Evleri Kapı Tokmaklarının Resimde İmge Olarak Kullanılması"* adlı tez çalışmasında, kapı tokmaklarının resim sanatının nesnesine dönüşmesi vurgulanmak istenmiştir. Anadolu'dan günümüze gelen kapı tokmakları örnekleri ele alınmıştır. Kapı tokmağının yağlı boya ve akrilik tekniği ile resimsel imgeye dönüştürülmesine çalışılmıştır (Bingöl, 2011: 68).

Literatürde kapı tokmaklarına dair yayımlanmış makalelerden birkaçı aşağıda sunulmuştur. Bu çalışmalardan biri, Yeliz Selvi ve Yahya Melikoğlu tarafından Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisinde yayımlanan "*Sınırın Estetik Nesneleri: Şanlıurfa'da Tarihi Kapı Tokmakları Ve Halkaları"* başlıklı makaledir. Söz konusu makalede, Şanlıurfa'da geleneksel kültürün bir öğesi olan kapı tokmaklarının ve halkalarının zengin çeşitlerine ve imgesel boyutuna dikkat çekilerek siyasal, ekonomik, psikolojik ve sosyo-kültürel anlamları üzerinden estetik ve kültür üzerine kuramsal bir çözümleme yapılması amaçlanmıştır. Bu çalışmada, Şanlıurfa yöresindeki kapı tokmaklarının yapım teknikleri ve kullanılan malzemeler hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada, kapı tokmakları tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma sonucunda el figürlü, soyut hayvan özellikle de sürüngen hayvan çeşitleri, bitki motifli kapı tokmakları çeşitlerine rastlanmıştır. Örnekler incelendiğinde; Batı'dan ithal olan tokmakların bulunduğu bunun yanı sıra geleneksel figürlerin de yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu tespitler, Şanlıurfa yöresindeki kapı tokmaklarının zengin bir çeşitliliğe sahip olduğunu göstermektedir (Selvi ve Melikoğlu, 2017).

Lütfiye Göktaş Kaya'nın, 2010, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, Sayfa.341–369 da yayımlanan "*Geleneksel Kapı Halka ve Tokmakları: Safranbolu*" başlıklı makalesinde, geleneksel Safranbolu evlerinin kapı halka ve tokmaklarının

genel özellikleri incelenmiştir. Geleneksel Safranbolu evlerinde kapıların özellikleri ve üzerlerindeki tokmaklar hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Kapı tokmakları ve şekilleri yapısal olarak kendi içlerinde bölümlere ayrılmıştır. Tokmaklarda kullanılan malzemeler hakkında bilgiler verilmiştir. Değerlendirme bölümünde, Safranbolu kapı tokmaklarının Türkiye'deki diğer bölgelerin kapı tokmaklarına göre, işçilik bakımdan daha özenli ve detaylı süslemelere sahip olduğu belirtilmiştir (Göktaş Kaya, 2010).

Serap Erçin Koçer'in, 2016, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal Of Turkish World Studies16/2 Kış-Winter, dergisinde yayımlanan " *Kula Evleri, Kapı Tokmakları ve Halkaları"* başlıklı makalesinde ise Manisa'nın Kula ilçesinde yapılan saha araştırması sonucunda toplam otuz yedi âdet örnek detaylı olarak incelenmiştir. Bunlardan yirmi üç âdeti kapı tokmağı, dokuz âdeti ise kapı halkası olarak tespit edilmiştir. Genel olarak Kula evlerinin kapı tokmaklarının Türkiye'nin diğer yörelerine göre daha sade olduğu belirtilmiştir. (Erçin Koçer, 2016).

Mutlu Özgen, 2018, Motif Akademi Halkbilimi Dergisinde, Cilt: 11, Sayı: 21, Sayfa. 87-104'de yayımlanan "*Geleneksel Tokat Evlerinde Kapı Tokmakları*" başlıklı makalesinde, toplumsal cinsiyet unsurlarının kapı tokmakları üzerindeki etkisi ile ilgili sosyolojik açıdan değerlendirmeler yapmıştır. Tokat kapı tokmaklarının geleneksel tokat evlerinin vazgeçilmez unsuru ve olmazsa olmazı olarak belirtilmiştir (Özgen, 2018).

Emrullah Kılıç, 2010' da yaptığı "*Geleneksel Mardin Evlerine Ait Ahşap Kapıların Malzeme Ve Yapım Tekniği Bakımından İncelenmesi* "adlı tez çalışmasında, genel olarak Geleneksel Mardin kapılarını esas almıştır. Geleneksel Mardin evlerine ait kapıların boyutları, konstrüksiyon teknikleri, metal tamamlayıcı elemanları, malzeme ve yapım tekniği bakımından incelemesi yapılmıştır. Bu amaçtan yola çıkarak 27 âdet evin kapısı detaylı olarak incelenmiştir. Geleneksel Mardin evlerinin çoğunluğunun kapısının değiştiği sonucuna varılmıştır. Günümüzde kullanılan kapılarda ahşap malzeme olarak genellikle ceviz ve dut ağacı kullanıldığı tespit edilmiştir. Kılıç, tezinin bulgular bölümünde alt başlık olarak Mardin kapı tokmaklarının genel görünüşleri hakkında kısa bir bilgi vermiştir (Kılıç, 2010: 17).

Fisun Alioğlu'nun 2000 yılında yayımladığı "*Mardin Şehir Dokusu ve Evleri"* kitabında geleneksel Mardin evleriyle ilgili detaylı bir araştırma örneği sunulmuştur. Yazar, şehir dokusunun tarihsel sürecini incelemiştir. Geleneksel şehir dokusunu oluşturan öğelerden; Mardin'in kalesi, sokakları, mahalleleri, çarşısı ve dini ve sosyal amaçlı yapıları muhtasar bir şekilde ele alınmıştır. Geleneksel konut dokusunun oluşumunda kullanılan Mardin taşı hakkında geniş bilgiye yer verilmiştir. Geleneksel Mardin evlerinin fiziksel özellikleri ve yapısı hakkında da detaylı bilgi verilmiştir. Kitabın 4. Bölümünde Mardin evlerinin sokak kapılarında kuş figürlü tokmakların varlığından söz edilmiştir (Alioğlu, 2003: 106).

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1. MARDİN'İN COĞRAFİ DURUMU VE TARİHÇESİ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kadim şehirlerinden biri olan Mardin, kuzeyinde Diyarbakır, Siirt, doğusunda Hakkâri, batısında ise Şanlıurfa şehirleri ile çevirilidir. Ayrıca, güneyde Suriye ve Irak ile de komşudur. Mardin, tarihsel süreçte önemini sürekli olarak korumuş ve farklı medeniyetlerin etkisi ile çok kültürlü bir nitelik kazanmıştır (Göyünç, 1991: 2, 3). Mardin deniz seviyesinden ortalama 1300m yükseklikte bir plato üzerinde kurulmuştur. Tarihte, Tur Abidin olarak da adlandırılan bölgenin batı ucunda Diyarbakır-Nusaybin yoluna hâkim bir tepenin güneye bakan yamacında yer almaktadır. Hem doğu-batı (ipek yolu) hem de güney-kuzey olmak üzere tarihi ticaret yolları üzerinde konumlanmıştır. Mezopotamya Ovası'na hâkim bir yerleşimi vardır. Aynı zamanda ovayı Diyarbakır'a bağlayan önemli bir doğal yol üzerinde yer almaktadır. Diyarbakır, Urfa ve Mezopotamya'ya; Fırat ve Suriye'ye; Midyat, Tur Abidin ve Dicle'ye giden yolların kavşağında olma konumu da Mardin'e Orta Çağ'dan itibaren geniş bir bölgenin konumunu elde tutabilme olanağını sağlamıştır (Gündüz, 2011: 78). Söz konusu niteliğini önemli ölçüde koruyan Mardin, konumu ile oldukça stratejik bir değere de sahiptir (Dağ, 2007: 10).

Mardin isminin menşeine ilişkin farklı kaynaklar ve bu kaynaklarda geçen farklı rivayetler mevcuttur. Bunlardan Eski Yunan coğrafyacılarının bölgeye Marde denilen muharip bir kavime dayalı olarak Marde dediklerine ilişkin rivayetleri yaygın olarak kabul görmemiştir. Birtakım efsane ve hikâyeler dışında daha yaygın olan görüşü şu şekilde ifade etmek mümkündür. Süryaniler, Mardin'in halk arasındaki

telaffuzunun Merdin olduğunu ve bunun da Süryani dilinde kale anlamına gelen Merdo'nun çoğulu olduğunu ifade ederek bu bölgede bulunan dört farklı kaleyi ifade edecek şekilde kullanıldığını belirtmişlerdir. Bunlardan ilk ikisi Mardin ve Kal'at al İmra kaleleri ve diğer ikisi ise Deyruzzaferan Manastırının gerisindeki sırtlarda bulunan iki kaledir. Bu yorumların Mardin isminin menşeine dair en mantıklı açıklama olduğunu ifade etmek mümkündür (Göyünç, 1991: 4-6; Altun, 2011: 2).

Mardin bölgesinin bugün için bilinen en eski tarihi M.Ö. 4 bin yılına kadar uzanmaktadır. Mardin'in ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmiyorsa da kuruluşu Eski Ortadoğu tarihine göre Subarilere kadar dayanmaktadır. Sümer Kralı Luzarzergiz, M.Ö. 2850 yılında Akdeniz'e kadar uzandığı seferinde Mardin'i hükmü altına almıştır. Ancak yaklaşık olarak M.Ö. 2500 yıllarında Mardin Araplarının atası sayılan Akadlar, Sümerlerle anlaşarak Akad-Sümer Devleti'ni kurmuşlardır. Mardin'den ilk defa doğrudan söz eden Roma tarihçilerinden Antakyalı Ammianus Marcellinus; Diyarbekir-Nusaybin yolunun Izala Dağı üzerinden, Maride ve Lorne Kalelerinin arasından geçtiğini kaydeder (Noyan, 2008: 3). Mardin şehri ve havalisi Roma İmparatorluğu'nun, daha sonra Bizanslıların Sasaniler'le (224-642) mücadelelerinde önemli bir yer işgal eder. Mardin, Tûr Abdîn ve Dara ile birlikte MS 640'da İyaz B. Ganm kumandasındaki İslam ordusu tarafından sulhen feth edilmiştir. Şehrin, 750-75l yıllarında Beni Rebi'a kabilesinin reisi Burayka adlı bir zâtın elinde olduğu, IX. yüzyılın ikinci yarısında Hamdan b. Hamdün tarafından zapt edildiği, 895 senesi Ocak ayı sonlarında halife Mu'tazid, bu zatın üzerine yürüyünce, onun şehrin müdafaasını oğullarından birisine terk ederek kaçtığı, halifenin gelerek şehri muhasara ettiği, neticede şehrin teslim edilmesi üzerine tahrip edildiği bilinmektedir. Bununla beraber, kalenin X. yüzyılın ikinci yarısı başlarında aynı hanedana mensup Hamdan b. al-Hasan tarafından yeniden inşa ettirildiği söylenir. Bu bölge, X. yüzyıl sonlarına doğru Ebu Abdullah el-Huseyn b. Dustak'ın hâkimiyeti altına geçmiştir. 1086'da ise Sultan Melikşah zamanında, bölgeye hâkim olan Mervanlılar'dan alınan Mardin Kalesi, Büyük Selçukluların hâkimiyeti altına girmiştir. 1106'da ise Artuk Bey'in oğullarından Necmettin İlgazi tarafından zapt edilen şehirde Artukoğulları Devleti'nin Tabaka-i İlgaziyye denilen Mardin kolu kurulmuştur (Göyünç, 1991: 7,8).

12. yüzyılın sonlarına doğru Artukluların gücü azalmaya başladığından Mardin, 1231'de Moğollar tarafından istila edilmiştir. Artuklu sultanı Necmeddin İlgâzi, Moğollara karşı koymaya çalışır, sonunda Mardin Kalesine geri çekilir ve orada ölür. O dönemde Birecik'te vali olan oğlu Melik El Muzaffer Karaaslan (1258-92) Moğollara teslim olur. Bu aşamadan sonra, Mardin'de 13. yüzyılın sonlarında İlhanlı-Moğol dönemi egemenliği başlamaktadır. 14. yüzyılın ortalarında Moğolların gücü zayıflamış ve Karakoyunlu Türkmenler bölgeye kısa bir zaman için hâkim olmuştur. 14. yüzyılın sonunda Timur'un güçlü birlikleri bölgeye girmiş ve 1394'te Mardin'in çevresini yakıp yıkmalarına karşın, şehri ele geçirmemişlerdir. Timur, 1400'de Mardin'e tekrar uğrar; ancak kaleyi yine almayı başaramaz. Timur şehri ele geçiremeyince Akkoyunlular Mardin'e saldırmıştır. 1406'da Karakoyunlular, Akkoyunlularla çatışmış ve çatışmanın sonucunda ise bir ateşkes yapılmıştır. 1437'de Akkoyunlu Hamza Bey, Karakoyunluların egemenliğine son verip Mardin'i ele geçirmiştir. Akkoyunlu Cihangir Bey, Mardin'in hâkimi olmuştur; o dönemde de Karakoyunlular şehri sürekli tehdit etmişlerdir. Osmanlı orduları ile Otlukbeli'nde karşı karşıya gelen Akkoyunlu orduları savaşı kaybetmişlerdir. Bunun üzerine Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki hâkimiyetleri zayıflamıştır. 1514'te bölge, İran Safevi hükümdarı Şah İsmail'in eline geçmiştir. Şah İsmail, Osmanlı ordularıyla Çaldıran Savaşı'nda karşılaşmış ve yenilmiştir. Osmanlılar, Mardin Kalesini kuşatma altında tutmuş ve 1517'de Halep kuvvetleriyle beraber Mardin kalesini ele geçirmişlerdir. Bu tarihten itibaren Mardin ve yöresi Osmanlı toprağına katılmıştır.

Osmanlı egemenliğine kadar meliklerin, beylerin yönetiminde olan Mardin, Osmanlı yönetimine geçince sancak hâline getirilip idari olarak Bizans'tan bu yana etkisinde olduğu Diyarbakır eyaletine bağlanmıştır. 17. yüzyılda ise Diyarbakır'a bağlı bir kazadır. 18. yüzyılda Bağdat'a bağlandığında, Bağdat paşasının atadığı bir mütesellim şehrin yöneticisi olarak görev yapmıştır. 19. yüzyılda ise Mardin zaman zaman Musul ve Bağdat Paşalığı'na bağlı olarak yönetilmiştir. 1869'da Diyarbakır eyaletinin bir sancağı olan şehir, 1921'den sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sınır ilinin merkezi olarak mevcudiyetini korumaktadır (Alioğlu, 2003: 9).

1.2. MARDİN MİMARİSİ VE EVLERİ

Mardin'in yerleşim şekli ve mimari tarzı; kentin konumlandığı coğrafi yapı, iklim, tarihi geçmiş ve yaşam kültürünün bütün özelliklerini taşımaktadır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf-1: Mardin Şehir Dokusuna İlişkin Görünüm

Binaların temel yapı malzemeleri, yamaca oturtulma şekilleri ve iç planları kendine has bir niteliktedir. Tarihi Mardin evlerinin asıl yapı malzemesinde taş kullanılmaktadır. Bölgenin yerel malzemesi de olan taş, yazların çok sıcak geçtiği, gece ve gündüz sıcaklık farklarının çok yüksek olduğu sıcak-kuru iklim bölgeleri için en uygun malzemedir. Taş binalar; sağlamlığın, estetiğin ve geçmişten taşıyarak getirdiği kadim kültürel birikimin sembolü gibidir. Kiliseler, manastır ve konaklar, etkileyici bina harmonisi, kemerli sütunları ve kendine özgü motiflerle süslü ahşap kapılar, Mardin'in yaşam kültürü gibi çok renkliliği ve kültürel zenginliği uyum ile yansıtmıştır (Bilge, 2006: 24).

Mardin'deki tarihi yapıların çokluğu ve günümüze kadar varlıklarını sürdürmelerinin ana kaynağı; Mardin ve çevresinde yaygın olarak bulunan açık gri renkte kalkerli taşın çok olmasıdır. Mardin mimarisinin kendine has aldığı biçim ve tarzda elbette bu doğal koşulların da etkisi vardır.

Mardin taşının işlenmeye uygun olması ve Mardin mimari tarzının oluşumunda rol oynaması nedeniyle Mardin taşını oymak, şekil verip, üzerinde desenler yapmak söz konusu alanın önemli bir meslek olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mardin'de mimari yapıların gelişmesi, Artuklular ve ardından Akkoyunlular döneminde gerçekleşmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun ise ancak son dönemlerinde önemli yapılar inşa edilmiştir. Özellikle, Artuklular mimaride yöredeki malzemeyi de kullanmak suretiyle taş işçiliğinin zirve örneklerini ortaya koymuşlardır **(**Yuvalı, 2006: 27-36).

Tarihi bölgedeki Mardin evlerinin bir kısmı toprağı düzenleyerek, kimi zaman ise mevcut zemini olduğu gibi kullanarak ve kendiliğinden var olan mağara gibi mekânları da tasarıma katarak doğal yapıyı değerlendirmiştir. Bu özellikleri ile tarihi Mardin evleri, coğrafya ve zemin ile âdeta bütünleşmiş bir uyum ve estetik nitelik göstermektedir. Tasarlanmış büyük bir merdiven gibi algılanan bu dokuda evler birbirinin cephesini kapatmayarak, etkisi sadece kendi parselleri ve ona rastlayan arazi üzerinde kalacak biçimde yapılmıştır. Çoğunlukla iki, üç katlı olmalarına rağmen arazi ile taşıdığı uyumdan dolayı şehir dokusundaki homojenliğin de etkenlerinden biridir (Alioğlu, 2003: 56). Mardin evlerinde giriş katları ile sokak arasında kalın ve yüksek taş duvarlar vardır. Bunlar bölgenin toplumsal yapısına bağlı olarak mahremiyeti korumak amacıyla yapılmışlardır (Alioğlu, 2003: 63).

Mardin'de mimari tarihi inceleme açısından binaları ele aldığımızda elde kesin belgelerin bulunmaması durumunda yapıların devirleri hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir (Altun, 2011: 6). Zira işlenmesi kolay ve uzun bir geçmişi olan taş işlemeciliğinden dolayı birbirinden dönemsel olarak kolayca ayırt edilemeyecek bir yapısal bütünlüğün ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Mardin mimari yapısı içerisinde evlerin dışındaki yapıları; geçmişte işlev gören savunma tesisleri, kale, camiler ve mescitler, külliye kalıntıları ve medreseler, zaviye ve türbeler, hamamlar, kervansaray, çarşı ve köşkler olarak sıralamak mümkündür (Altun, 2011: 155).

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARI

Geçmişi binlerce yıl geriye giden geleneksel Türk evlerinin mimarisinin, taş işçiliği, ahşap işçiliği, kalem işleri gibi özelliklerinin yanı sıra kapıları ve kapıların üzerindeki tokmakları da vazgeçilmez unsurları arasındadır.

Kapılar, kapıya gelen kişi ile mekân arasında iletişimi başlatan unsurdur. Kapılar, bulundukları coğrafyaya, kullanıldıkları yerlere göre farklılık gösterebilmektedir. Değişik formlara ve işlevlere göre adlar alabilirler. Kapıyı oluşturan unsurlara ve kapı ile ilişkisi bulunan bölümlere değişik adlar verilebilir. Kapı kolu, kapı tokmağı, kapı halkası, menteşeler, kapı kilidi, eşik, çiviler, sundurma ve pervazlar kapıların üzerinde her daim görülen bölümlerdendirler.

Kapı üzerindeki parçalar hepsi birbirlerine bağlı olarak bir bütündür. Tarihsel süreç içerisinde çeşitli kültürler, mekân içerisinde yaşayanları hastalıktan, kötülükten, nazardan korumak amacıyla kapıların üzerinde çeşitli simgeler kullanmışlardır (Birdevrim, 2018: 11). Kapı tokmaklarının üzerindeki simgeler ve tokmaklardaki formların çeşitliliğinin de buna bağlı olduğu söylenebilir.

Kapı tokmaklarının bilinen görevi, ses çıkarmak yoluyla dışarından birisinin geldiğini haber vermek ve evden ayrılanacağı zaman çekerek kapıyı kapatmaktır (Arseven, 1965). Kapı tokmakları kapıyı çalıp evdekilere haber vermeye yarayan fonksiyonel bir araç olmakla beraber, kültürel mirasımız içinde estetik değerleri bakımından bir devrin sanat görüşünü, anlayışını, inancını ve değerlerini de dile getiren en önemli maden sanatı örneklerindendir (Aykal, 2011). Kapı halkası (çekecek ve ya şak şak) ise eskiden kapıları açıp kapatmak için kapı üzerine takılan

ve çeşitli şekillerde olan metal bir yuvaya geçirilmiş metal halka olarak bilinmektedir (Sözen ve Tanyeli, 2010: 158). Halkaların, genelde sade fakat aynaların, göbeklerin ise çok fazla işçilik ile yapıldığı görülmektedir. Söz konusu aynalar veya göbekler, genellikle bitkisel bezemelerle süslenmektedir.

Evlerin iç ve dış kapılarını çalmak için kapı kanatları üzerinde bulunan ve el yetişebilecek yüksekliğe sabitlenen madeni bir levha ve buna bağlı halka ile elle vurularak ses çıkaran tokmağa kapı tokmağı denir (Arseven, 1965: 951). Temel işlevi; ses çıkartıp haneye gelenleri bildirmek olan kapı tokmakları; hareketli kısım (tokmak), sabit kısım (ayna) ve tokmağın kapı ile birleşmesini sağlayan kanca olmak üzere üç birimden oluşmaktadır. Kabaralar demirden yapılmış çivilerdir mıh olarak da bilinmektedirler. Kabaralar, paslanmamaları için kapıya çakılmadan önce kalaylama işlemi yapılır (Özen, 1985: 139).

2.1. ANADOLU KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tokmaklar üzerinde tarihlendirme olmadığından kapı tokmaklarının tarihçesi hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Tarihçesi hakkında hâlâ çalışmalar devam etmektedir. Tarihçe ile ilgili olarak belli örnekler incelendiğinde tarihi belli olan örnekler son iki yüz yıla aittir. Bu bakımdan minyatürler incelendiğinde, minyatürlerin önemli kaynak olduğu tespit edilmiştir (Çal ve Çal 2008: 5). Tarihi gelişim süreci incelendiğinde en eski halka örneği Çin'de Tao-Tieh denilen, ağzında halka tutan, aynası bir masal yaratığı başı şeklindeki örnektir (Fotoğraf 2). Kötü ruhlardan korunmak amacıyla yapılara takıldığı bilinmektedir (Çal ve Çal, 2008: 5). Bununla birlikte sadece halka örneğine yine Çin'de M.Ö. 1. Yüzyıl 2. yarısından, bronz bir ev maketinin kapısında rastlanmaktadır (Pirazzoli'ten aktaran Çal ve Çal, 2008: 5).

Fotoğraf 2: Tao-Tieh Maskesi Çin M.Ö. yy (Çal ve Çal 2008: 6).

M.Ö. 1. yüzyıl ortasında Pompei yakınındaki Boscoreal'de bir evin duvar resminde ağzında halka tutan bir aslan başı görülmüştür (Ramage 'den aktaran Çal ve Çal, 2008: 5). İstanbul Ayasofya'sında mermer kapıdaki halka kabartması ülkemizdeki ilk örneklerdendir. Anadolu Selçuklulardan kaldığı düşünülen tunç ev biçimli kandil zarfının kapısındaki halka tarihleme bakımından önemli örnek olarak sayılabilmektedir (Çal ve Çal, 2008: 6).

Anadolu Türk mimarisinin güzel bir örneği olan Cizre Ulu Cami'nin kapısında yer alan Ejder figürlü kapı tokmağı Anadolu Türk maden işçiliğinin temelini oluşturan bir şaheserdir. Kapı tokmağı, ortada gücü ve kudreti temsil eden bir aslan başı ve başları sağ ve sola dönük, ayakları birbirine bağlı iki ejder figüründen meydana gelmektedir. Ejderlerin gövdesi balıksırtı görünümündedir (Fotoğraf 3). İki kanatlı kapı üzerindeki iki kapı tokmağından birisinin çalınarak Kopenhag David Koleksiyonuna satıldığı bilinmektedir. Tokmak yerinden sökülürken iki ejder arasındaki aslan başı kırılmış ve kapı üzerinde kalmıştır. Ejder figürlü diğer kapı tokmağı kırılan aslan başı ile beraber Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne nakledilmiştir (Koçer, 2016). Cizre Ulu Camisi kapı tokmakları ve Diyarbakır Sarayı kapısındaki benzerinin minyatürdeki resmi şimdilik Türkiye'deki erken tarihli kapı tokmağı örnekleri olarak kayda geçmektedir. Bunların dışında erken örnekler 14. ve 15 yüzyılda İran minyatürlerinde görülmektedir. Firdevsi

Şehnamesi'nde ve Camiü't Tevarih'te ağzında halka tutan aslan başı resmedilmiştir. 15. ve 16. yüzyıllarındaki Şehname ve Hamse-i Nizami, Habib Al Siyer minyatürlerindeki kapılarda da halka görülmektedir (Çal ve Çal, 2008: 13) Ankara Hacı Bayram Veli Türbesi, Bursa Şehzade Mustafa ve Şehzade Cem türbesi, Amasya Mehmet Paşa Camisi kapılarında, Tarsus Ulu Camisi minare kapısındaki ejder biçimli kapı tokmakları Türkiye'deki erken ve önemli örnekler arasındadır (Acun 1993:9).

Fotoğraf 3: Cizre Ulu Camii Kapı Tokmağı
(Tarlakazan ve Tıngır 2018:118)

2.2. ANADOLU KAPI TOKMAKLARININ YAPIM-SÜSLEME TEKNİKLERİ VE KULLANILAN MALZEMELER

Anadolu konut mimarisinde kapı tokmakları ve halkaları büyük bir öneme sahiptir. Tokmaklar ve halkalar, yapım teknikleri ve süsleme teknikleri yönünden, biçimsel olarak çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Anadolu'da görülen kapı tokmaklarının yapımında daha çok geleneksel yöntemler kullanılmıştır. Yapım tekniği olarak dövme ve döküm olmak üzere iki teknik kullanılmıştır. Genellikle halkalar dövme, tokmaklar ise döküm tekniğinde yapılmıştır. Son dönem üretiminde ise döküm tekniği öne çıkmıştır (Kaya, 2010). Anadolu kapı tokmakları ve halkalarında kullanılan malzemelerde genellikle demir ve tunç, nadiren de bronz ve pirinç kullanıldığı görülmektedir (Selvi ve Melikoğlu, 2017). Anadolu kapı tokmaklarının üzerindeki süslemelerde Türk maden sanatında kullanılan kazıma, kabartma, telkâri, delik işi (ajur), kakma ve yaldız gibi süsleme teknikleri kullanılmıştır (Birdevrim, 2008).

2.3. KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARIN SOSYOLOJİK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Türk maden sanatının önemli kolu olan kapı tokmaklarının gösterişi, ihtişamı ya da basitliği hane sahibinin sosyal statüsü, inancı, kültürel kimliği ve maddi varlığı hakkında bilgi verir.

Zengin bir ailenin sahip olduğu evin kapı tokmağı gösterişli, süslü, ağır, abartılı ve pirinçtendir. Fakir bir ailenin ise sade, basit, mütevazı ve boynu büküktür (Pertev'den aktaran Çal ve Çal, 2008). Demirden ya da ince saçtan yapılmıştır. Bazı kapılar üzerinde ana tokmak dışında bir tane daha tokmak bulunmaktadır. Kapıdan ana tokmak, yani büyük tokmağın sesi geliyorsa kapıya gelen kişi erkektir. Küçük tokmağın sesi geliyorsa gelen misafir kadındır. Böylelikle hane sahibi kapı sesine göre kendisinin ve evin durumunu düzenler (Birdevrim, 2008). Zor durumda kalan

birinin kapı halkasını tutması, kapıya sığınmak anlamındadır. Hane sahibi o kişiye yardım eder. Bektaşilerde ise kapı üç defa çalınırdı. 1. Allah 2. Muhammed 3. Ali'yi ifade etmektedir (Şapolyo'dan aktaran Çal ve Çal, 2008). İki kanattaki halkalar birbirine bağlanmışsa evde kimse yok demektir. Halkalar gevşek bağlanmışsa yakın zamanda gelineceğine işaret etmektedir. Tokmaklar üzerindeki her bir motifin bir anlamı vardır. Örneğin; lamba motifli bir kapı tokmağı, evin ocağı sönmesin, hayat daim olsun anlamına gelmektedir. Kuş motifi kullanılmışsa, ev sahibinin gurbette bir yakınının olduğu ve ondan haber beklediği anlamına gelmektedir. Akrep motifi olan evlerde ise cinin, şeytanın barınamayacağı inancı vardır (Birdevrim, 2018: 11).

Her biri farklı formlarda yapılmış olan kapı tokmaklarının üzerinde kuş, kartal, yılan motifleri, stilize edilmiş bitki motifleri ile birlikte geometrik desenler bulunmaktadır. Fakat bu figürler, Müslümanlığın kabulünden sonra azalmaya başlamış, bir süre sonra da yok olarak yerini sade ve gösterişsiz halkalara bırakmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI TOKMAKLARI KATALOĞU

3.1.1. El Formlu Kapı Tokmakları

Katalog: 3.1.1.1.

Adı: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 1 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi (Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü)

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	15
Genişlik	6

Tanımı: Mardin Müzesi koleksiyonunda bulunan, evin dış kapısına ait olduğu tahmin edilen kadın eli formlu kapı tokmağıdır. Yapılan incelemede tokmağın, sağ kadın eli olduğu tespit edilmiştir. Orta parmakta taşlı, kenarı çerçeveli bir yüzük bulunmaktadır. Avuç içinde bereketin sembolü olan narı tasavvur eden bir top bulunmaktadır. Bilek kısmında ise kıvrımlı kumaş görüntüsü verilmiş, gösterişli bir takı bulunmaktadır. Takının üzerinde kıvrımlı bir kurdele ile fiyonk olduğu görülmektedir. Tokmağın, aynası ile birleşme yerinin sağ ve sol tarafında sekiz yapraklı papatya çiçeğine benzer bir süsleme bulunmaktadır. Sadece tokmak kısmı müze koleksiyonunda bulunduğu için tokmağın aynası hakkında bilgi verilememektedir.

Fotoğraf-4: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 1 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-3: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 1 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.1.2.

Adı: 152. Sokak 38 No'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Ulucami Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

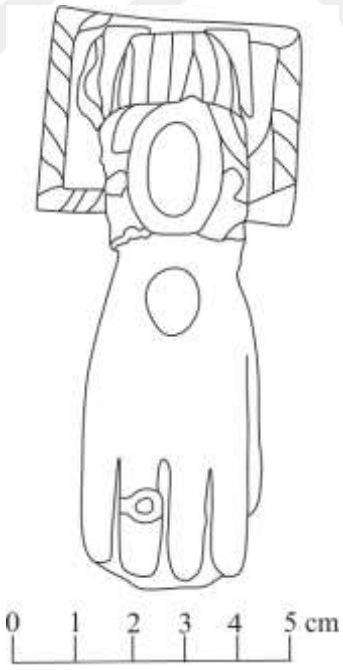
İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	12
Genişlik	6

Tanımı: Ulu Cami Mahallesinde, bir evin dış kapısına ait olan, kadın eli formlu kapı tokmağıdır. Yapılan inceleme sonucu tokmağın, sağ kadın elini temsil ettiği görülmüştür. Yüzük parmağında sade, taşlı bir yüzük bulunmaktadır. Avuç içinde bereketin sembolü olan narı tasavvur eden bir top olduğu görülmektedir. Tokmağın bilek kısmında ise gösterişli bir bileklik bulunmaktadır. Bilekliğin ortasında iri bir taş ve taşın sağ ve sol tarafında inci dizisi şeklinde sıralanmış küçük taşlar bulunmaktadır. Bilekliğin üst kısmında taşlar ile yapıldığı tahmin edilen, geleneksel Mardin mimarisinde sık rastlanan kubbe formunun yer aldığı görülmektedir. Kapı, zaman içerisinde değiştirilmiş fakat tokmak şekil itibariyle özgünlüğünü korumaktadır. Tokmağın aynası ile birleşme yerinin sağ ve sol tarafında sekiz yapraklı papatya çiçeğine benzer bir süsleme görülmektedir. Ayna kısmı ise kare şeklinde metalden bir parça olup üzeri bitkisel bezemelerle süslenmiştir. Tokmak, kapı ile aynı renge boyanmıştır.

Fotoğraf-5: 152. Sokak 38 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı

Çizim-4: 152. Sokak 38 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı Çizimi
(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.1.3.

Adı: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 2 No'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi (Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü)

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma

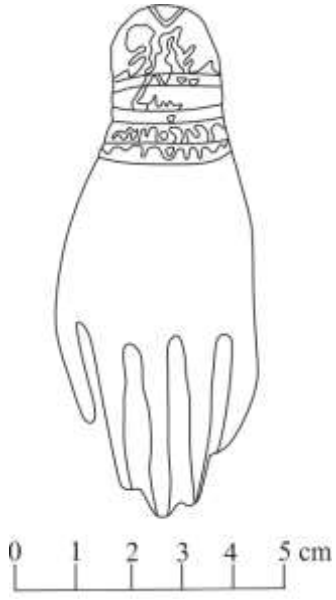
İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	11
Genişlik	4

Tanımı: Mardin Müzesi koleksiyonunda bulunan kadın eli formlu kapı tokmağıdır. Tokmağın evin dış kapısına ait olduğu tahmin edilmektedir. Tokmak, sol kadın eli olduğu görülmektedir. Benzer örneklerde sık rastlanan yüzük bu tokmakta görülmemektedir. Çok sade bir forma sahip olan bu kapı tokmağının, bilek kısmında bitkisel motiflerle süslenmiş bir takı bulunmaktadır. Bileği saran bu takının süslemesi kazıma tekniği ile yapılmıştır. Sadece tokmak kısmı müze koleksiyonunda bulunduğu için tokmağın aynası hakkında bilgi verilememektedir.

Fotoğraf-6: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 2 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-5: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 2 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.1.4.

Adı: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 3 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi (Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü)

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

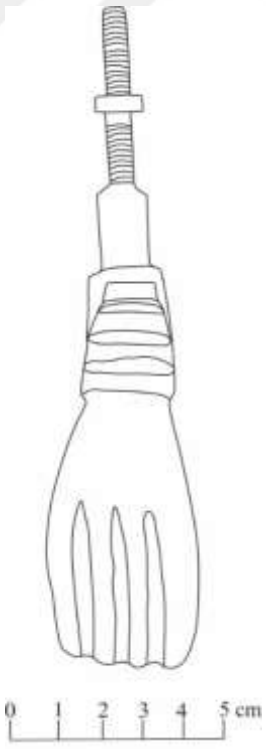
İnceleme Tarihi: 19.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	17
Genişlik	5

Tanımı: Mardin Müzesi koleksiyonunda bulunan, evin dış kapısına ait olduğu tahmin edilen kadın eli formlu kapı tokmağıdır. El formlu tokmakta başparmağı görülmediğinden hangi el olduğu anlaşılamamaktadır. Benzer örneklerde sık rastlanan parmaktaki yüzük bu örnekte görülmemektedir. Çok sade bir forma sahip olan bu kapı tokmağın, sadece bilek kısmında, halka formunda üç adet sıralı bilezik olduğu görülmektedir. Sadece tokmak kısmı müze koleksiyonunda bulunduğu için tokmağın aynası hakkında bilgi verilememektedir.

Fotoğraf-7: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 3 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-6: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 3 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.1.5.

Adı: Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesi Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Savurkapı Mahallesi, Şahinler Sok. No:1

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Dövme, Kazıma

İnceleme Tarihi: 20.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	7

Tanımı: Kapı tokmağı, Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesinin dış kapısında bulunmaktadır. Kadın eli formundaki tokmak, kadının sol elini temsil etmektedir. Avuç içinde bereketin sembolü olan narı tasavvur eden bir top bulunmaktadır. Elin orta parmağında sade, alyansa benzer bir yüzük bulunmaktadır. Bilek kısmında, elbisenin manşetine benzer kıvrımlı bir takı olduğu görülmektedir. Takının üzerinde bileği saran taşlı bir bilezik bulunmaktadır. Tokmağın ayna kısmı, bileği tam kavrayan düşey şeklinde üç çıkıntılı ince bir metal parçadan oluşmaktadır. Aynasının üzerine dövme tekniği ile noktalar yapılmıştır. Kapı üzerinde tokmak ile uyumlu dövme tekniğiyle süslemeler yapılmıştır. Tokmağın kapıya ne zaman takıldığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Fotoğraf-8: Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesi Kapı Tokmağı

Çizim-7: Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesi Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.1.6.

Adı: Bab'ussor Hamamı (Savurkapı Hamamı) Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Savurkapı Mahallesi, Şahinler Sok. No:1

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma ve Dövme

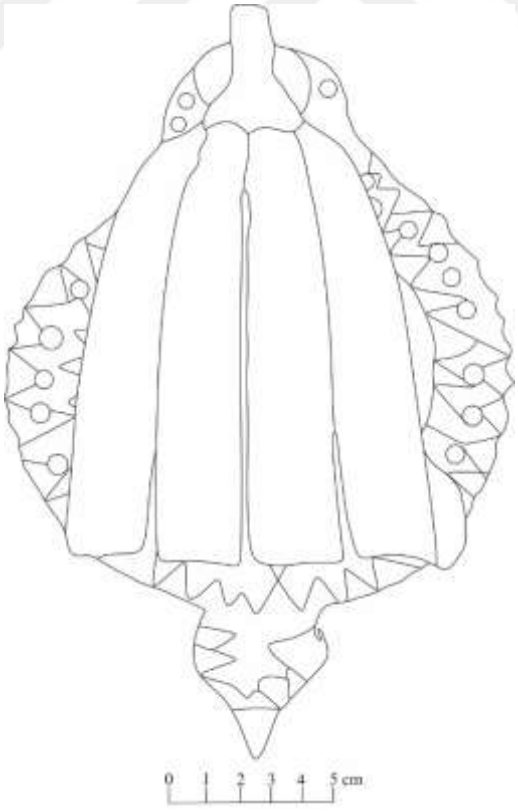
İnceleme Tarihi: 20.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	15
Genişlik	23

Tanımı: Halk arasında Bab'ussor Hamamı diye bilinen Tarihi Savurkapı Hamamının kapı tokmağıdır. Şekil itibari ile el formunu andırdığı için kadın eli formlu kapı tokmakları kategorisine alınmıştır. Tokmak, dört birleşik parmak şeklindedir. Aynası ile bağlantısı, yuvarlak kalın bir halka ile sağlanmıştır. Tokmağın aynasının alt kısmı palmet-rumi motifini andırmaktadır. Aynasının üzerine dövme tekniği ile daireler yapılıp dairelerin arasına kazıma tekniği ile zikzak geçişli çizgiler yapılmıştır. Tokmak kapıya basit çiviler ile monte edilmiştir. Tokmak, özgünlüğünü korumaktadır

Fotoğraf -9: Bab'ussor Hamamı (Savurkapı Hamamı) Kapı Tokmağı

Çizim-8: Bab'ussor Hamamı (Savurkapı Hamamı) Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.1.7.

Adı: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Medrese Mahallesi, 1. Cadde No:222

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

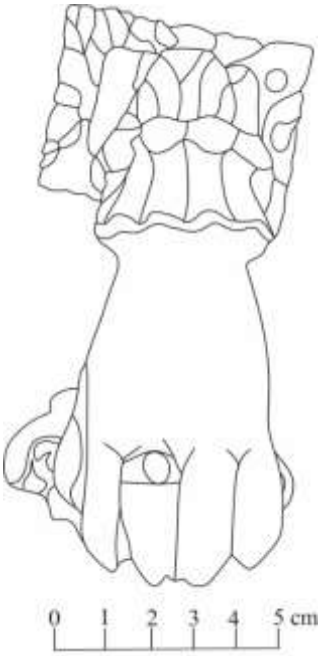
İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	14
Genişlik	7

Tanımı: Geçmişte Çeteneler Ailesine ait olan konağın, günümüzde ise Erdoba Osmanlı Konakları Butik Otel olarak kullanılan yapının dış kapı tokmağıdır. Demirden döküm tekniğiyle yapılmıştır. Tokmak, sol kadın elini temsil etmektedir. Orta parmakta iri taşlı bir yüzük olduğu görülmektedir. Bilek kısmında ise kıvrımlı kumaş görüntüsü verilmiş, gösterişli bir takı bulunmaktadır. Manşetin üzerinde sıralı inci dizisi formunda bir takı olduğu görülmektedir. Avuç içinde bereketin sembolü olan narı tasavvur eden bir top bulunmaktadır. Tokmağın aynası ise dikdörtgen bir parça olup ortası bombelidir. Kenarları bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kapısı zaman içerisinde değiştirilmiş fakat tokmak şekil itibariyle özgünlüğünü korumaktadır. Kapı tokmağı altın yaldız renkli boyayla boyanmıştır.

Fotoğraf-10: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Çizim-9: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.1.8.

Adı: 1. Cadde, 390 No'lu Evin 1 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

İnceleme Tarihi: 24.06.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	12
Genişlik	6

Tanımı: 1. Cadde üzerinde bulunan yapının bodrum kapısına ait el formlu kapı tokmağıdır. Pirinçten döküm tekniği ile yapılmıştır. Sol kadın elini temsil etmektedir. Herhangi parmakta bir yüzük görülmemektedir. Tokmağın bilek kısmında penç motifli iri bir bileklik mevcuttur. Penç motifin hemen üstünde bilekliğe bağlantılı, palmet şeklinde bir detay görülmektedir. Geçmişten bu yana bakımı yapılan tokmak, şekil olarak özgünlüğünü korumaktadır.

Fotoğraf -11: 1. Cadde, 390 No'lu Evin 1 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-10: 1.Cadde, 390 No'lu Evin 1 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.1.9.

Adı: Çayır 67. Sokak 46 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Teker Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kadın Eli Formlu

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

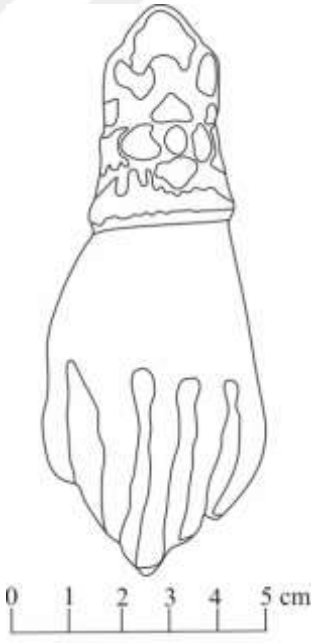
İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	13
Genişlik	6

Tanımı: Teker Mahallesinde hâlen kullanılmakta olan bir evin el formlu dış kapı tokmağıdır. Sol kadın eli olduğu tespit edilmiştir. Herhangi bir parmakta yüzük görülmemektedir. İşaret parmağı yukarıya doğru hafif kalkıktır. Tokmağın bilek kısmında elbise manşeti görünümü verilmiş kıvrımlar üzerinde penç motifli bir bileklik bulunmaktadır. Bilekliğin üst kısmındaki kıvrımlı detaya manşetin devamı görüntüsü verilmiştir. Tokmak, süreç içerisinde kapı ile aynı renge boyanmıştır ve boyada aşınmalar olduğu görülmektedir. Tokmak, kapıya küçük bir metal parçası ile monte edilmiştir. Zaman içerisinde kapı değiştirilmiş fakat tokmak ilk hâli ile kullanılmaktadır.

Fotoğraf -12: Çayır 67. Sokak 46 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı

Çizim-11: Çayır 67. Sokak 46 no'lu Ev'in Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

3.1.2. Hayvan Figürlü Kapı Tokmakları

3.1.2.1. Stilize Edilmiş Kuş (Güvercin) Figürlü Kapı Tokmakları

Katalog: 3.1.2.1.1
Adı: Mardin Müzesi Eser Deposu 4 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi (Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü)

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Bronz

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kabartma ve Delik işi (ajur)

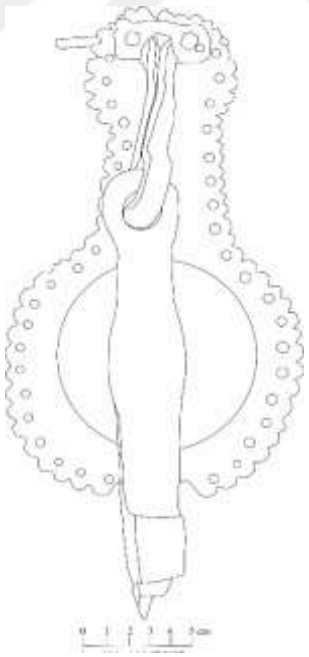
İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	30
Genişlik	13

Tanımı: Mardin Müzesinde bulunan kuş (güvercin) formlu kapı tokmağıdır. Tokmak sade olup üzerine herhangi bir süsleme uygulanmamıştır. Tokmak ile aynası, kalın bir kanca ile birbirinin içinden geçirilerek bağlantısı sağlanmıştır. Ayna kısmı birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Alt kısım üst kısma göre biraz daha büyük boyutludur. Tokmağın vurulduğunda ses çıkarmaya yarayan aynasının alt kısmı bombelidir. Aynanın etrafı maden sanatında en yaygın kullanılan bezeme tekniklerinden olan delik işi (ajur) tekniği ile sıralı bir şekilde süslenmiştir. Tokmak, Mardin Müzesinde eser deposunda bulunduğu için detaylı bir şekilde incelenememiştir.

Fotoğraf-13: Mardin Müzesi Eser Deposu 4 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-12: Mardin Müzesi Eser Deposu 4 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.2.

Adı: Mardin Müzesi Eser Deposu 5 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi (Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü)

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Bronz

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme ve Kazıma

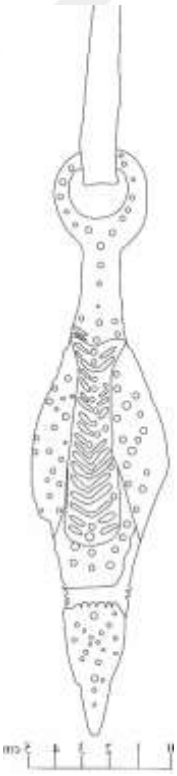
İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	5

Tanımı: Mardin Müzesinde bulunan güvercin formlu kapı tokmağıdır. Müzeye ne şekilde getirildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Tokmağın tamamı dövme tekniği ile şekillendirilmiştir. Gövde kısmına kazıma tekniği ile balıksırtı deseni uygulanmıştır. Kanat kısmını belirginleştirmek için kazıma tekniği ile rastgele çizgiler yapılmıştır Tokmak, kuyruk kısmından iri bir kanca ile kapıya monte edildiği tahmin edilmektedir. Tokmağın aynası olmadığından aynanın, boyutu, süslemesi ve tekniği hakkında bilgi verilememektedir.

Fotoğraf-14: Mardin Müzesi Eser Deposu 5 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-13: Mardin Müzesi Eser Deposu 5 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.3.

Adı: Mardin Müzesi Eser Deposu 6 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi **(**Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü)

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Bronz

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi delik işi (ajur) ve Kazıma

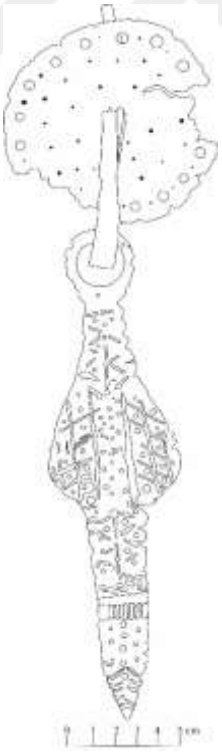
İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	8

Tanımı: Mardin Müzesi koleksiyonunda bulunan kuş (güvercin) formlu kapı tokmağıdır. Tokmak kanatları kapalı olarak görülmektedir. Güvercinin üzerine kazıma ve dövme tekniği ile çiçek desenleri ve rastgele noktalar uygulanmıştır. Boyun ve kuyruk kısmına bir Mardin geleneği olan dâk (dövme) desenlerinde yaygın görülen çiçek deseni uygulanmıştır. Baş ve gövde kısmına ise dövme tekniği ile rastgele noktalar yapılmıştır. Kuyruk kısmı halka formundadır. Tokmak, kuyruk kısmından iri bir kanca ile kapıya monte edilmiştir. Aynası dairesel biçimde olup içerisine sıralı bir şekilde (delik işi) tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf-15: Mardin Müzesi Eser Deposu 6 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-14: Mardin Müzesi Eser Deposu 6 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.4.

Adı: Mardin Müzesi Eser Deposu 7 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi (Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü)

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Bronz

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kabartma ve Delik işi (ajur) Tekniği

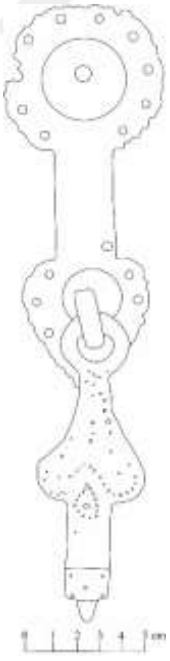
İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	15
Genişlik	7

Tanımı: Güvercin formlu bu kapı tokmağı Mardin Müzesi koleksiyonunda bulunmaktadır. Kuyruk kısmı halka formu verilmiştir. Tokmak, kuyruk kısmından iri bir kanca ile kapıya monte edildiği tahmin edilmektedir. Güvercinin ön yüzüne, dövme tekniği ile noktalarla çiçek deseni uygulanmıştır. Aynası birleşik, alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Alt kısım üst kısımdan biraz daha büyük boyuttadır ve etrafı dilimlidir, dilimlerin içerisine delik işi (ajur) uygulanmıştır.

Fotoğraf-16: Mardin Müzesi Eser Deposu 7 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-15: Mardin Müzesi Eser Deposu 7 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.5.

Adı: 240. Sokak 26 No'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şar mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme

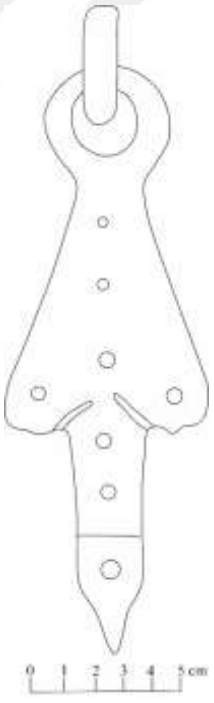
İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	6

Tanımı: Şar Mahallesi'nde bulunan evin dış kapısına ait, güvercin formlu kapı tokmağıdır. Güvercinin kanatları kapalı şekilde olup ters lale şekline benzemektedir. Güvercinin gagası belirgin biçimdedir. Güvercinin üzerindeki süsleme sadedir. Gövde kısmında çekiç ile dövme tekniği kullanılarak (+) şeklinde küçük yuvarlaklar yerleştirilmiştir. Tokmağın aynası bulunmamaktadır. Güvercinin kuyruk kısmı halka şeklinde olup kapıya, iri bir kanca ile monte edilmiştir. Tokmak kapı ile aynı renge boyanmıştır.

Fotoğraf-17: 240. Sokak 26 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-16: 240. Sokak 26 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.6.

Adı: Cumhuriyet Caddesi 171 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şehidiye Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Kabartma ve Delik işi (ajur)

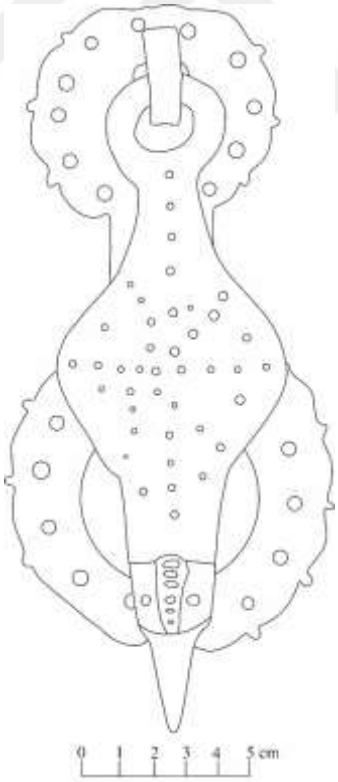
İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	22
Genişlik	10

Tanımı: Şehidiye Mahallesi'nde bulunan bir evin dış kapısına ait güvercin formlu kapı tokmağıdır. Tokmağın üzerine dövme tekniği ile noktalar uygulanmıştır. Güvercinin kuyruk kısmı halka şeklindedir. Gagasının ucunun açık olduğu görülmektedir. Tokmak ve aynası bir kanca yardımıyla kuyruk kısmından kapıya monte edilmiştir. Aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Alt kısım, üst kısımdan biraz daha büyük boyuttadır ve etrafı dilimlidir, dilimlerin arasına delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf-18: Cumhuriyet Caddesi 171 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-17: Cumhuriyet Caddesi 171 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.7.

Adı: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Diyarbakır Kapı Mahallesi 239. Sokak No:158

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kazıma, Dövme

İnceleme Tarihi: 23.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	25
Genişlik	6

Tanımı: Tokmak koleksiyoncusu olan Metin Ezilmez'in[1] evinde bulunan güvercin formlu kapı tokmağıdır. İncelemeye dâhil edilen diğer güvercin formlu tokmaklardan farklı olarak kanadı yuvarlak olup kenarlarına dilim uygulanmıştır. Boyun ve kuyruk kısımlarının benzerlerinden daha uzun olduğu görülmektedir. Güvercinin kuyruk kısmına halka şekli verilip, halkanın içerisinden geçirilen irice bir kanca ile tokmak kapıya monte edilmiştir. Tokmak sade olup üzerinde süsleme görülmemektedir. Aynası küçük dikdörtgen şeklinde bir metal parçadan oluşmaktadır. Aynasının üzeri dövme tekniğiyle rastgele noktalar uygulanmıştır. Tokmağın ses çıkarmasına yarayan kabarası ise dilimli çiçek şeklindedir.

[1] Kuyumcu Metin Ezilmez

Fotoğraf -19: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı

Çizim-18: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.8.

Adı: Secat 146. Sokak 42 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Yenikapı Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Kabartma ve Kazıma

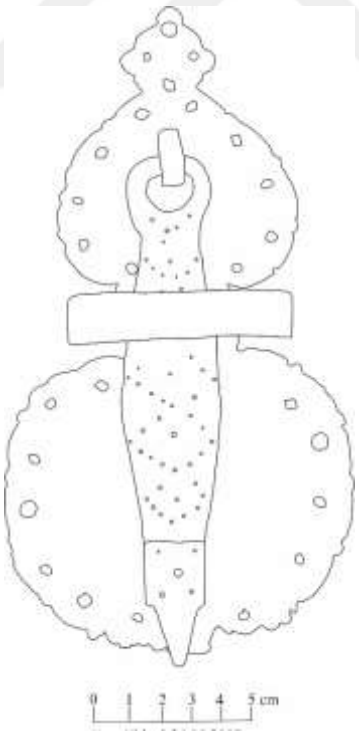
İnceleme Tarihi: 24.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	22
Genişlik	12

Tanımı: Yenikapı mahallesinde bulunan bir evin dış kapısına ait güvercin formlu kapı tokmağıdır. Demirden dövme tekniği ile yapılmıştır. Güvercinin kanatsız olduğu görülmektedir. Güvercinin gövde kısmına dövme tekniği ile baklava dilimi şeklinde süslemeler yapışmıştır. Güvercinin kuyruk kısmına halka şekli verilip, halkanın içerisinden geçirilen irice bir kanca ile tokmak kapıya monte edilmiştir. Aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Üst kısmı alt kısımdan daha küçüktür. Aynasının kenarları boyunca delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Aynasının üst ucunda palmet motifi içinde de üç adet küçük delik bulunmaktadır. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli sade bir bent bulunmaktadır. Orijinal kapının üzeri sac ile kaplanmış olup tokmak, kapıya basit çiviler ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-20: Secat 146. Sokak 42 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-19: Secat 146. Sokak 42 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.9.

Adı: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Hasan Ammar Çarşısı Altı Sansal Camii Yanı

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme ve Kabartma

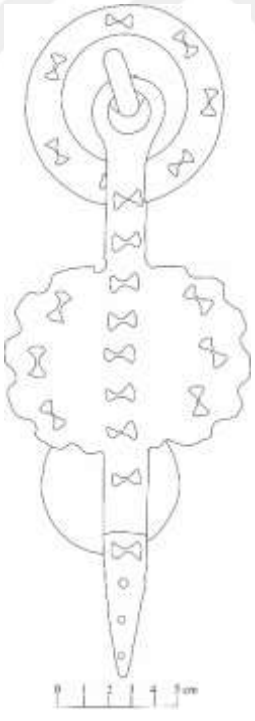
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	28
Genişlik	10

Tanımı: Geçmişte Beyt'ül Fis ailesine ait olan konağın, günümüzde ise Kasrı Abbas Otel olarak kullanılan yapının giriş kapısında bulunan güvercin formlu kapı tokmağıdır. Güvercinin kanat kısmı yuvarlak biçimde olup kenarları dilimlidir. Güvercinin gövde ve kanat kısmında fiyonk şeklinde süslemeler olduğu görülmektedir. Baş kısmında ise dikey olarak üç adet art arda gelen noktalar görülmektedir. Güvercinin kuyruk kısmına halka şekli verilip, halkanın içerisinden geçirilen irice bir kanca ile tokmak, kapıya monte edilmiştir. Tokmak aynalığı ve kabara aynalığı olmak üzere iki parçadır. Tokmağın aynası kenardan başlayarak iç bükey iki ana kademe halinde yükselmektedir. Aynasının üst parçasının çevresinde dövme tekniği ile yapılmış yedi adet fiyonk şeklinde süsleme görülmektedir. Kabara aynalığı ise daire biçimli olup kalkan gibi hafif kavislidir. Tokmak siyah renge boyanmıştır.

Fotoğraf-21: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Çizim-20: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.10.

Adı: Yeni Yol Caddesi 94 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şehidiye mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme ve Kazıma

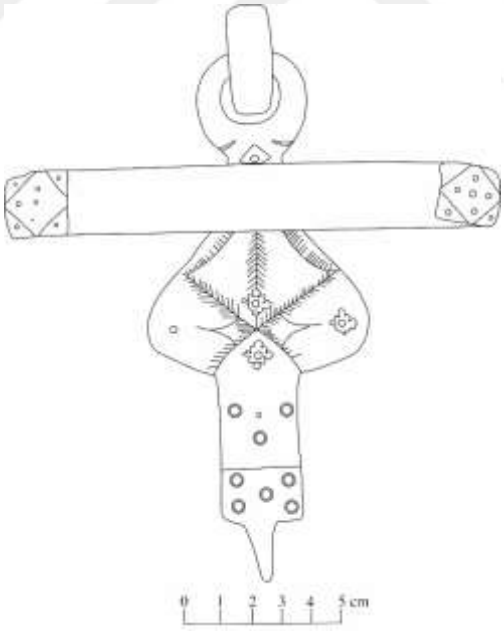
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	18
Genişlik	14

Tanımı: Şehidiye Mahallesi'nde bulunan ve hâlen kullanılmakta olan evin dış kapısında bulunan güvercin formlu kapı tokmağıdır. Güvercinin kanat kısmı ters lale biçimdedir. Gövde kısmının tam ortasına ve kanatların yan kenarlarına kazıma tekniği ile çiçek desenleri ve aralarına (X) şeklinde buğday başağını andıran çeşitli bitkisel süslemeler yapılmıştır. Baş ve boyun kısmında ise dövme tekniği ile noktalar yapılmıştır. Tokmağın ayna kısmı bulunmamaktadır. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli bir bent bulunmaktadır. Bendin kapı ile bağlantısını sağlayan çiviler üzerinde dövme tekniği ile yapılmış süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf-22: Yeni Yol Caddesi 94 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-21: Yeni Yol Caddesi 94 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.11.

Adı: 33. Sokak 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Teker Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (delik işi (ajur)

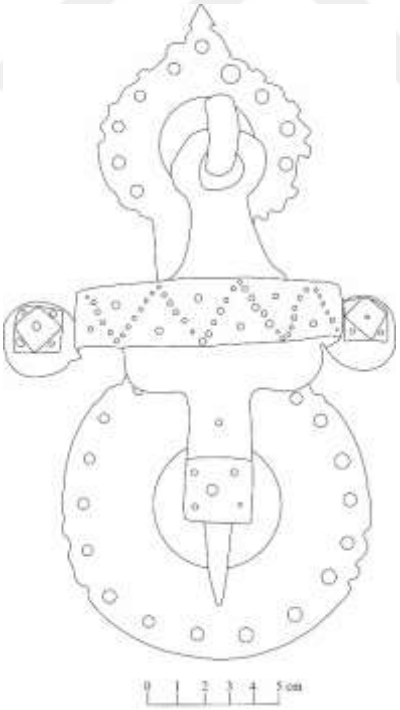
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	26
Genişlik	14

Tanımı: Teker Mahallesi 33. Sokakta, hâlen kullanılmakta olan bir evin dış kapı tokmağıdır. Tokmak, ters lale biçimindedir. Güvercinin gagası belirgin bir fildişi şeklindedir. Tokmak kapıya güvercinin kuyruk kısmı ile bağlantılı bir kanca ile monte edilmiştir. Tokmağın aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Üst kısım alt kısma göre daha küçük olup ucu yukarı doğru daralmaktadır. Aynasının içerisine sıralı bir şekilde delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli bir bent bulunmaktadır. Bendin üzerinde dövme tekniği ile süslemeler yapılmıştır.

Fotoğraf-23: 33. Sokak 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-22: 33. Sokak 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.12.

Adı: Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Diyarbakır Kapı Mahallesi, 1.Cadde No: 455

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

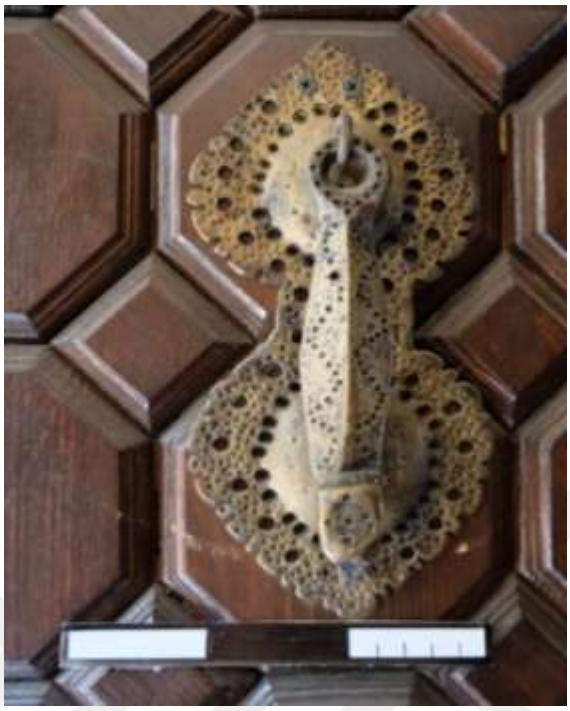
Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur) ve Kabartma

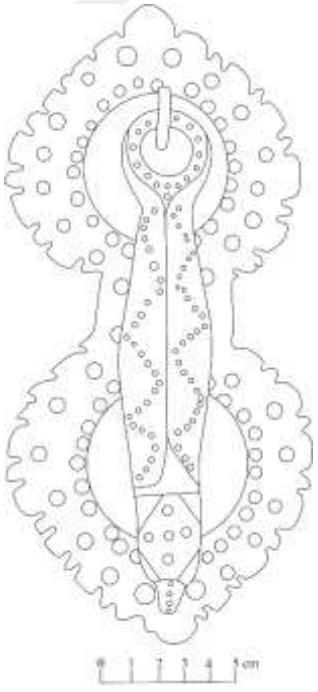
İnceleme Tarihi: 24.06.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	25
Genişlik	11

Tanımı: 1. Cadde üzerindeki Maridin Butik Otelin dış kapı tokmağıdır. Tokmak, güvercin formundadır. Güvercinin gövde kısmında, dövme tekniği ile suyolu motifi uygulanmıştır. Tokmak, kapıya ince bir kanca ile monte edilmiştir. Tokmağın aynası birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmakta olup etrafı dilimlidir. Aynanın üst kısmı yukarı doğru daraltılmış daire şeklindedir. Tokmağın aynası üzerindeki süslemeler gösterişlidir. Ayna üzerine delik işi (ajur) tekniği ile çift sıra delikler uygulanmıştır. Kapısı yenilenmiş olup tokmak, şekil itibariyle özgünlüğünü korumaktadır.

Fotoğraf-24: Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Çizim-23: Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.13.

Adı: 218. Bulvar Sokak 52 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

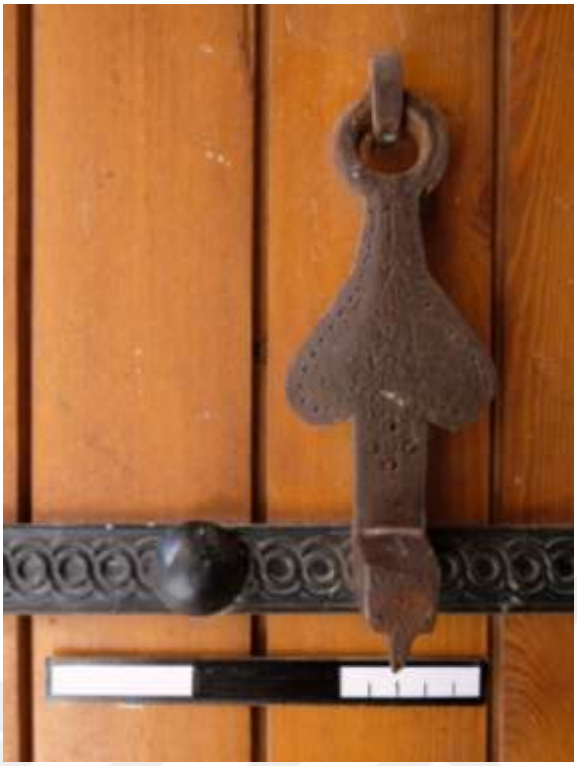
Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme

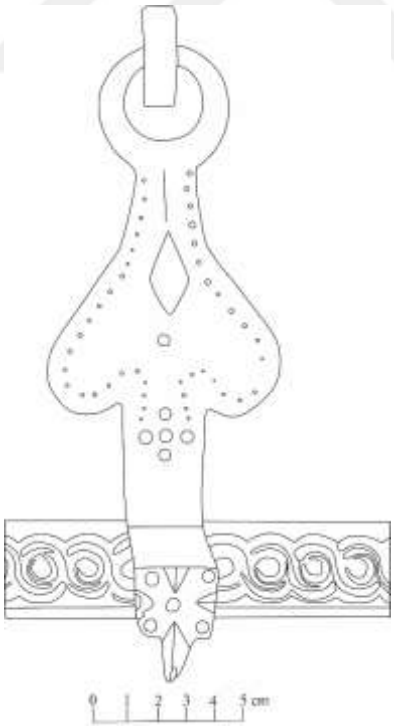
İnceleme Tarihi: 24.06.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	24
Genişlik	8

Tanımı: Şar Mahallesi'nde hâlen kullanılmakta olan bir evin dış kapı tokmağıdır. Güvercin formlu bu kapı tokmağı üzerinde dövme tekniği ile bitkisel süslemeler yapılmıştır. Tokmağın ayna kısmı bulunmamaktadır. Tokmak kapıya güvercinin kuyruk kısmı ile bağlantılı bir kanca ile monte edilmiştir. Zaman içerisinde kapı yenilenmiş olup tokmağın ilk hâli ile yeni kapıya monte edildiği tespit edilmiştir.

Fotoğraf-25: 218. Bulvar Sokak 52 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-24: 218. Bulvar Sokak 52 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.1.14.

Adı: Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi, 239. Sokak, No:12

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Kuş (Güvercin) Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur)Kazıma ve Kabartma

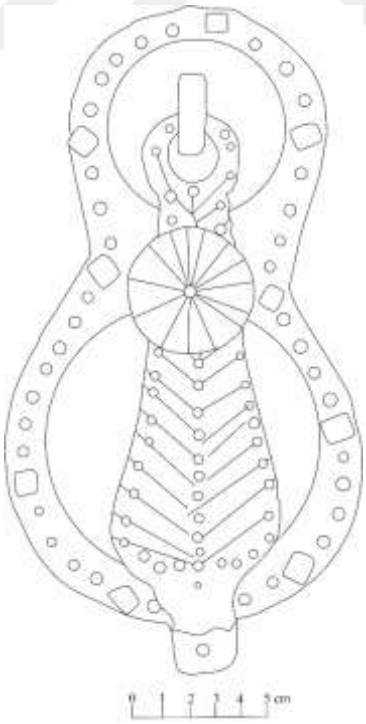
İnceleme Tarihi: 17.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	26
Genişlik	13

Tanımı: Geçmişte Nayır ailesi tarafından kullanılan evin, günümüzde ise Zinciriye Kadim Otel olarak kullanılan yapının dış kapı tokmağıdır. Tokmak, görünüş itibariyle güvercini andırmaktadır. Güvercinin gövde kısmına, kazıma tekniğiyle balıksırtı deseni uygulanmıştır. Gövde kısmında tokmağı tutmaya yarayan altın yaldız renginde irice bir topuz bulunmaktadır. Aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Üst kısım, alt kısma göre daha küçüktür. Aynanın kenarına sıralı bir şekilde delik işi (ajur) uygulanmıştır. Tokmak kapıya güvercinin kuyruk kısmı ile bağlantılı bir kanca ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-26: Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Çizim-25: Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

3.1.2.2. Stilize Edilmiş Horoz Figürlü Kapı Tokmakları

Katalog: 3.1.2.2.1.
Adı: 7. Sokak, 18 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Saraçoğlu Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Delik işi (ajur)

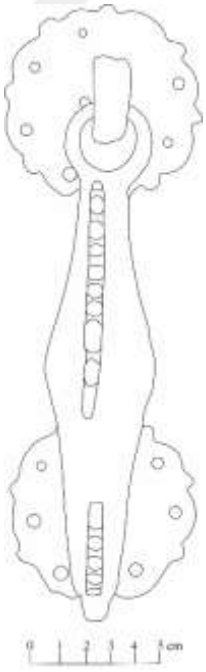
İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	26
Genişlik	7

Tanımı: Saraçoğlu Mahallesi'nde hâlen kullanılmakta olan evin dış kapı tokmağıdır. Stilize edilmiş horoz figürlü kapı tokmağı olduğu tespit edilmiştir. Kafa kısmındaki horozibiği belirgin bir şekilde horoz görülmektedir. Tokmağın üzeri sade olup üzerinde herhangi bir görülmemektedir. Aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Aynasının etrafı dilimli olup, her dilimin içerisine delik işi (ajur) uygulanmıştır. Tokmak, günümüzde kapı ile aynı renge boyanmıştır.

Fotoğraf-27: 7. Sokak, 18 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-26: 7. Sokak, 18 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.2.

Adı: 218. Bulvar Sokak 17 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Çubuk Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Delik işi (ajur), Kazıma

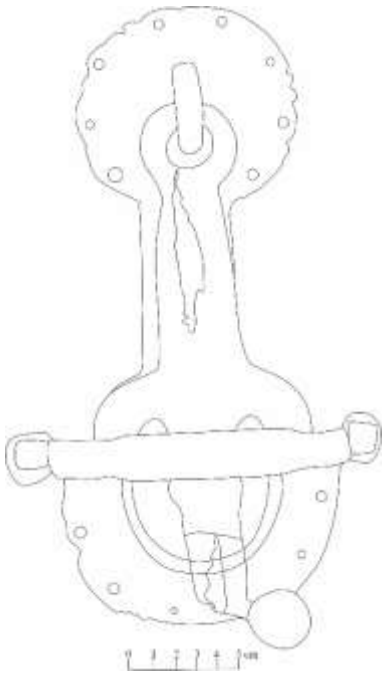
İnceleme Tarihi: 24.06.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	27
Genişlik	14

Tanımı: Çubuk Mahallesi'nde bulunan evin dış kapısına ait horoz figürlü kapı tokmağıdır. Tokmağın baş kısmında bulunan horozibiğinin belirginliğinden horoz figürlü kapı tokmağı olduğu tespit edilmiştir. Horozun kanat kısmı iki yana açık biçimdedir. Aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Alt kısım, üst kısımdan biraz daha büyük boyuttadır ve etrafı dilimlidir, dilimlerin arasına delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli sade bir bent bulunmaktadır. Bendin üzerine kazıma tekniğiyle (X) işareti yapılmıştır. Tokmak, kapıya horozun kuyruk kısmından bir kanca ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-28: 218. Bulvar Sokak 17 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-27: 218. Bulvar Sokak 17 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.3.

Adı: Cumhuriyet Caddesi 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme

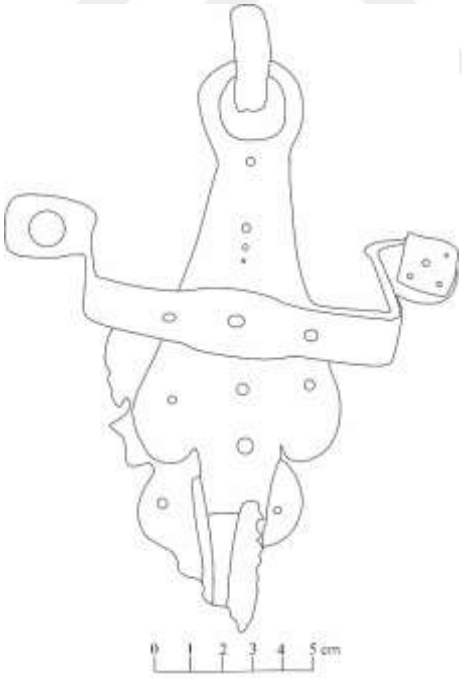
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	22
Genişlik	14

Tanımı: Şar Mahallesi'nde terk edilmiş bir evin dış kapı tokmağıdır. Tokmak, stilize edilmiş horoz figürü biçimindedir. Tokmağın üzerine dövme tekniği ile sıralı bir şekilde noktalar yapılmıştır. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli sade bir bent bulunmaktadır. Bendin üzerinde dövme tekniği yapılmış sıralı üç adet nokta vardır. Tokmak, kapıya horozun kuyruk kısmından bir kanca ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-29: Cumhuriyet Caddesi 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-28: Cumhuriyet Caddesi 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi
(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.4.

Adı: Subaşı Sokak 7 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Eminettin Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur)

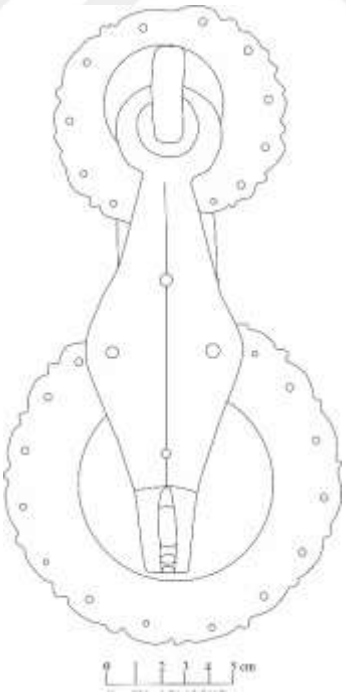
İnceleme Tarihi: 24.05.1017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	27
Genişlik	13

Tanımı: Eminettin Mahallesi'nde bulunan terk edilmiş bir evin horoz figürlü kapı tokmağıdır. Tokmağın baş kısmında bulunan horozibiğinden dolayı horoz figürlü kapı tokmağı olduğu tespit edilmiştir. Tokmağın gövde kısmında dövme tekniği ile yapılmış süslemeler olduğu görülmektedir. Aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Alt kısım üst kısma göre biraz daha büyük boyuttadır ve etrafı dilimlidir, dilimlerin içerisine delik işi (ajur) tekniğiyle süslemeler yapılmıştır. Tokmak kapıya horozun kuyruk kısmı ile bağlantılı bir kanca ile monte edilmiştir. Üzerinde herhangi bir boya yoktur. Tokmak, özgünlüğünü korumaktadır

Fotoğraf-30: Subaşı Sokak 7 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-29: Subaşı Sokak 7 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.5.

Adı: Siteler 111. Sokak 25 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Teker Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kabartma

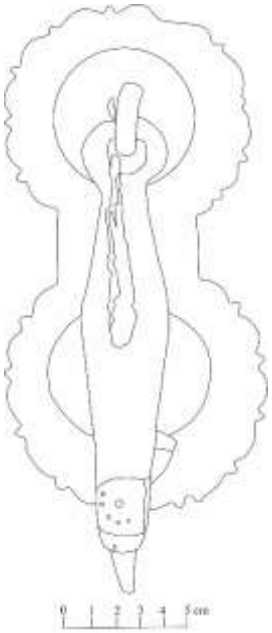
İnceleme Tarihi: 24.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	25
Genişlik	11

Tanımı: Teker Mahallesi'nde bulunan, günümüzde kullanılan bir evin horoz figürlü kapı tokmağıdır. Tokmağın baş kısmında bulunan horozibiği zaman içerisinde tahrip olup kaybolmuştur. Tokmağın aynası birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmaktadır. Aynanın ortası kalkan şeklinde, hafif kabarıktır. Alt kısım, üst kısma göre biraz daha büyük boyuttadır ve etrafı dilimlidir. Aynası bezemesizdir. Ev sahibi ile yapılan görüşme sonucunda; kapının zaman içerisinde yenilendiği ancak tokmağın özelliğini koruyarak yeni kapıya monte edildiği tespit edilmiştir. Tokmak, yeni kapı ile aynı renge boyanmıştır.

Fotoğraf-31: Siteler 111. Sokak 25 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-30: Siteler 111. Sokak 25 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.6.

Adı: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Teker Mahallesi, 94. Şirin Sokak No:16

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kabartma, Kazıma ve Delik işi (ajur)

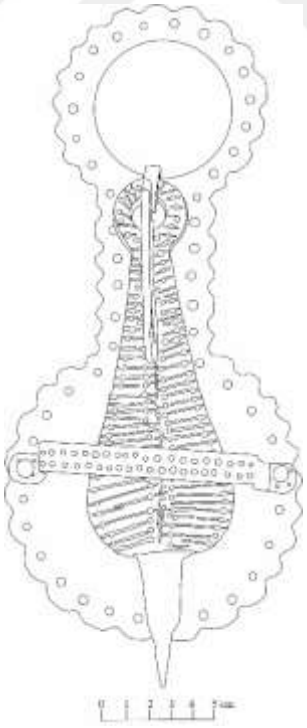
İnceleme Tarihi: 24.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	32
Genişlik	13

Tanımı: Geçmişte Ensari ailesine ait olan, günümüzde ise Mardius Oteli olarak kullanılan yapının dış kapı tokmağıdır. Horozibiğinden ve gösterişli kanatlarından dolayı horoz figürlü kapı tokmağı olduğu tespit edilmiştir. Tokmak üzerine, kazıma tekniği ile balıksırtı deseni uygulanmıştır. Aynası birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmaktadır. Aynasının ortası bombeli bir şekilde hafif kabarıktır. Etrafı dilimlidir, dilimlerin içerisine delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Tokmağın kuyruğu halka biçiminde olup içinden geçen bir kanca ile tokmak, kapıya monte edilmiştir. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli sade bir bent bulunmaktadır. Bendin üzerinde çift sıra hâlinde noktalar yapılmıştır.

Fotoğraf-32: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

Çizim-31: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.7.

Adı: Karaman 221 Sokak 67 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme

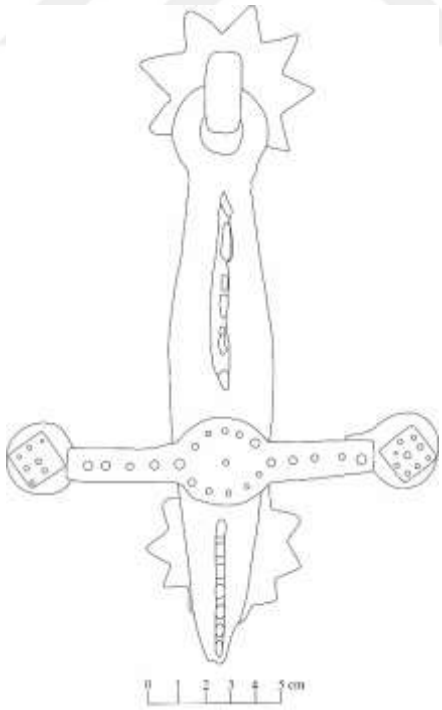
İnceleme Tarihi: 17.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	25
Genişlik	15

Tanımı: Şar Mahallesi'nde bulunan bir evin dış kapı tokmağıdır. Tokmağın baş kısmında bulunan horozibiğinden dolayı horoz figürlü kapı tokmağı olduğu tespit edilmiştir. Tokmak sade, üzeri bezemesizdir. Tokmağın aynası iki ayrı parçadan oluşmakta olup sekiz kollu yıldız biçimindedir. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli sade bir bent bulunmaktadır. Bendin üzerine dövme tekniğiyle tek sıra hâlinde noktalar yapılmıştır. Bendin ortası madalyon şeklindedir. Kapı üzerinde tokmak ile uyumlu iri çiviler, çivilerin altında yedi kollu yıldız görünümünde metal parçalar bulunmaktadır. Tokmak, günümüzde kapı ile aynı renge boyanmıştır. Tokmak, şekil itibariyle özgünlüğünü korumaktadır.

Fotoğraf-33: Karaman 221 Sokak 67 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-32: Karaman 221 Sokak 67 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.8.

Adı: Ayışığı 129. Sokak, 313 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Ulu Cami Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur), Kazıma ve Kabartma

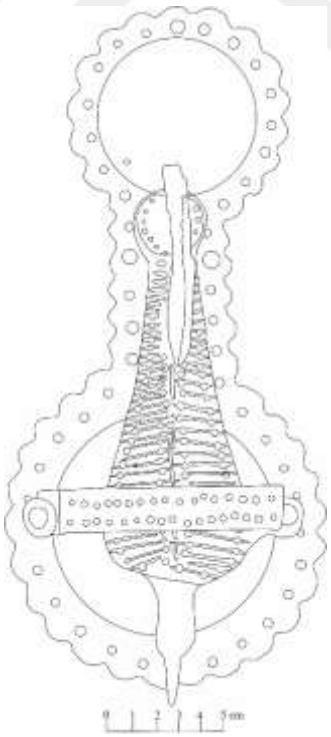
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	30
Genişlik	14

Tanımı: Ulu Cami Mahallesi'nde, terk edilmiş bir evin dış kapısına ait horoz figürlü kapı tokmağıdır. Tokmağın gövde kısmında kazıma tekniği ile balıksırtı deseni uygulanmıştır. Aynası birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmaktadır. Aynanın ortası kalkan şeklinde, hafif kabarıktır. Etrafı dilimlidir, dilimlerin ortasına delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Tokmağın kuyruğu halka biçiminde olup içinden geçen bir kanca ile tokmak, kapıya monte edilmiştir. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli sade bir bent bulunmaktadır. Bendin üzerinde çift sıra hâlinde noktalar yapılmıştır.

Fotoğraf-34: Ayışığı 129. Sokak, 313 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-33: Ayışığı 129. Sokak, 313 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.9.

Adı: 1. Cadde 14 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Savurkapı Mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Kazıma, Kabartma ve Delik işi (ajur)

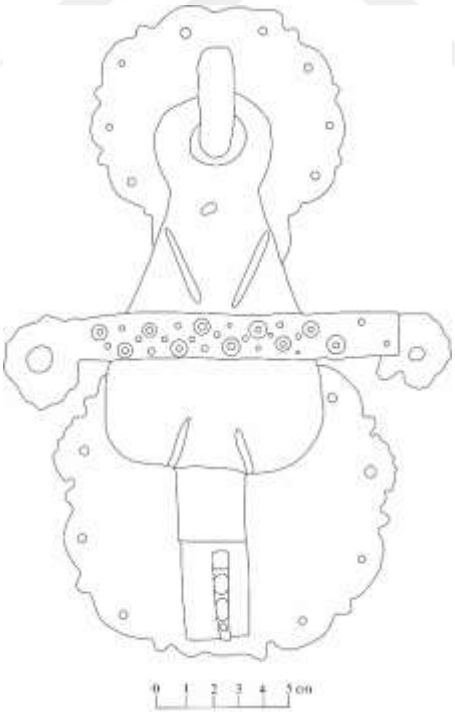
İnceleme Tarihi: 20.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	23
Genişlik	14

Tanımı: Savurkapı Mahallesi'nde bulunan horoz figürlü kapı tokmağıdır. Tokmağın üzerinde kazıma tekniği ile (X) şeklinde çizgiler vardır. Tokmağın aynası birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmaktadır. Etrafı dilimlidir ve her bir dilim içine delik işi delik işi (ajur) uygulanmıştır. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli bir bent bulunmaktadır. Bendin üzerine kazıma tekniğiyle küçüklü büyüklü helezonlar uygulanmıştır. Tokmak, kapıya iri bir kanca ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-35: 1. Cadde 14 no'lu Evin Kapı Tokmağı

Çizim-34: 1. Cadde 14 no'lu Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.10.

Adı: Kermozade Konağının Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Savurkapı Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi, No:56

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme ve Kazıma

İnceleme Tarihi: 20.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	29
Genişlik	7

Tanımı: Savurkapı Mahallesinde bulunan Kermozade konağının dış kapısının horoz figürlü kapı tokmağıdır. Tokmağın gövde kısmı, kazıma tekniği ile basit geometrik çizikler yapılmış olup çiziklerin arasına dövme tekniği ile yapılmış noktalar ile bezenmiştir. Horozun kuyruk kısmı üzerine dövme tekniği ile noktalar yapılmış olduğu görülmektedir. Tokmağın aynası iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Ortası bombeli, etrafı dilimlidir.

Fotoğraf-36: Kermozade Konağının Kapı Tokmağı

Çizim-35: Kermozade Konağının Kapı Tokmağı Çizimi
(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.11.

Adı: Mardin Müzesi Eser Deposu 8 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi **(**Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü**)**

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme ve Kazıma

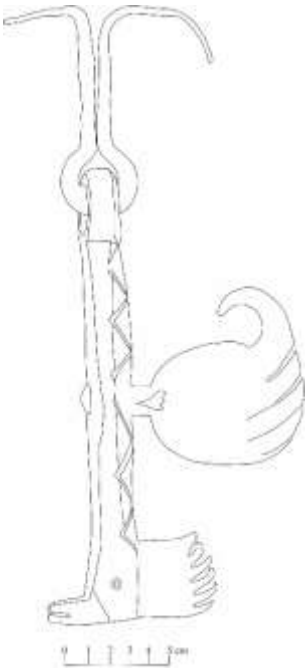
İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	32
Genişlik	14

Tanımı: Mardin Müzesi koleksiyonunda bulunan, bir evin dış kapısına ait olduğu tahmin edilen horoz figürlü kapı tokmağıdır. Tokmağın ana gövdesi ince köşegen çubuk üzerine kazıma tekniği ile zikzaklar çizilmiştir. Horozibiği, gözleri, gagası ve kanat kısmı çok belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu tokmak, diğer örneklerden farklı olarak detaylara belirgin bir şekilde yer vermiştir. Sadece tokmak kısmı müze koleksiyonunda bulunduğu için kapıya ne şekilde monte edildiği hakkında bilgi verilememektedir.

Fotoğraf-37: Mardin Müzesi Eser Deposu 8 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-36: Mardin Müzesi Eser Deposu 8 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.2.12.

Adı: Kavaklar Ailesine Ait Evin Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Ulucami Mahallesi, Mut 104. Sokak, No:7

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Horoz Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur)

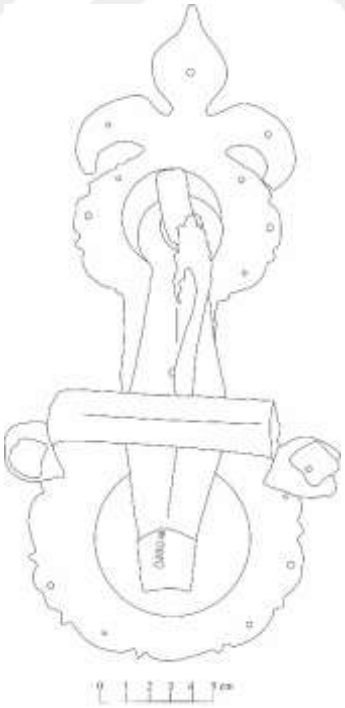
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	30
Genişlik	14

Tanımı: Ulu Cami Mahallesinde Kavaklar ailesine ait bir evin dış kapısında bulunan horoz figürlü kapı tokmağıdır. Tokmağın üzerinde herhangi bir süsleme yoktur. Tokmağın vuruş şiddetini sınırlayan, demirden yapılmış köşeli sade bir bent bulunmaktadır. Tokmağın aynası birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmaktadır. Aynasının üst parçası alt parçasına göre daha küçük olup uç kısmında palmeti andıran bir motif olduğu görülmektedir. Tokmak, kapı ile aynı renge boyanmıştır.

Fotoğraf-38: Kavaklar Ailesine Ait Evin Kapı Tokmağı

Çizim-37: Kavaklar Ailesine Ait Evin Kapı Tokmağı Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

3.1.2.3 Aslan Başı Figürlü Kapı Tokmakları

Katalog: 3.1.2.3.1.
Adı: Mardin Müzesi Eser Deposu 9 no'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Mardin Müzesi (Şar Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Üstü)

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Aslan Başı Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

İnceleme Tarihi: 19.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	18
Genişlik	11

Tanımı: Mardin Müzesi eser deposunda bulunan Aslan başı kapı tokmağı örneğidir. Ayna tek parça olarak döküm tekniğiyle yapılmıştır. Cepheden tasvir edilen aslan başı, ayna görevini üstlenmektedir. Tokmak görevini ise, aslanın ağzındaki irice halka yerine getirmektedir. Halkanın üzerinde çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Aslanın yeleleri belirgin bir şekilde görülmektedir. Elmacık kemiği ve burun kısmı kabartılarak belirginleşmiştir. Baş kısmında gösterişli bir taç olduğu görülmektedir.

Fotoğraf-39: Mardin Müzesi Eser Deposu 9 no'lu Kapı Tokmağı

Çizim-38: Mardin Müzesi Eser Deposu 9 no'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.1.2.3.2.

Adı: 1. Cadde, 390 No'lu Evin 2 No'lu Kapı Tokmağı

Bulunduğu Adres: Şar mahallesi

Tür: Kapı Tokmağı

Biçim: Aslan Başı Figürlü

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

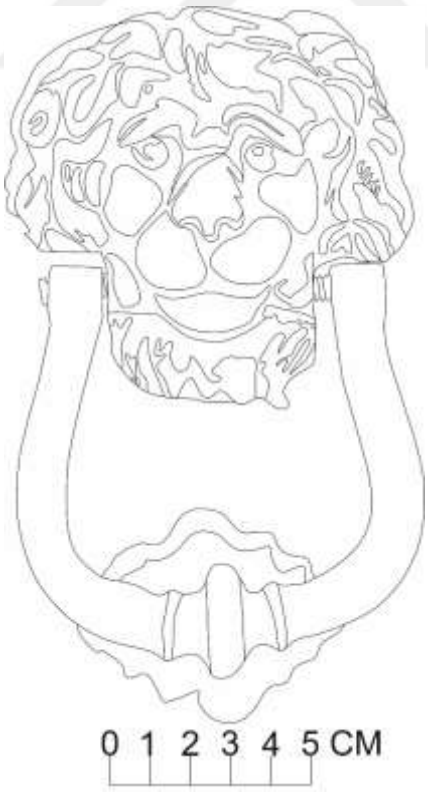
İnceleme Tarihi: 24.06.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	10

Tanımı: : 1. Cadde üzerinde bulunan yapının dış kapısına ait aslan başı kapı tokmağı örneğidir. Aynasının tamamı aslan başı figürlüdür. Aslanın ağzında tokmak görevini üstlenen U şeklinde bir halka bulunmaktadır. U şeklindeki halkanın alt ucu üç yuvarlak çıkma şeklinde dışa taşkındır. Tokmak vurulduğunda ses çıkarması için alt ucun hizasında kapıya çakılan kabara kısmı bitkisel motiflerle bezenmiştir. Aslanın yeleleri belirgin bir şekilde görülmektedir. Elmacık kemiği, burun ve üst dudak kabartılarak belirginleşmiştir.

Fotoğraf-40: 1. Cadde, 390 No'lu Evin 2 No'lu Kapı Tokmağı

Çizim-39: 1. Cadde, 390 No'lu Evin 2 No'lu Kapı Tokmağı Çizimi (Gümüş, Ekinci)

3.2. GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI HALKALARI KATALOĞU

3.2.1. Geometrik Biçimli Kapı Halkaları

Katalog: 3.2.1.1.
Adı: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Teker Mahallesi 94. Şirin Sokak

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Kabartma ve Delik işi (ajur)

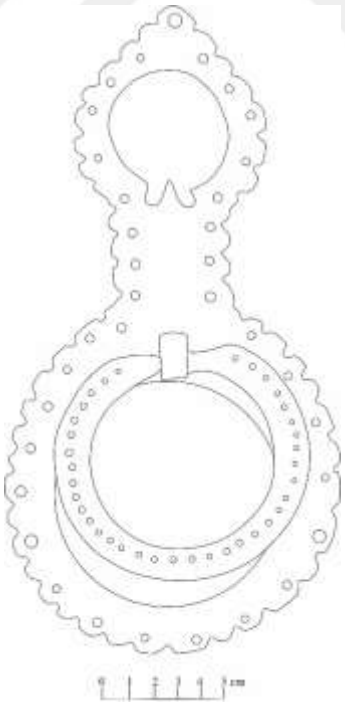
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	29
Genişlik	13

Tanımı: Geçmişte Ensari ailesine ait konağın, günümüzde ise Mardius Otel olarak kullanılan yapının dış kapı halkasıdır. Kulpu demirden dövme tekniği ile yapılmıştır. Kulpunun üzerinde döv inci dizisi gibi sıralanmış noktalar görülmektedir. Kapı halkasının aynası daire biçimli, olup kalkan gibi hafif kavislidir. Alt ve üst olmak üzere birleşik iki bölümden oluşmaktadır. Üst kısım, alt kısma göre daha küçüktür. Aynanın çevresine delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Halka aynası ile birlikte siyah renge ile boyanmıştır.

Fotoğraf-41: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası

Çizim-40: Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.2.

Adı: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 no'lu Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Sakıp Sabancı Kent Müzesi (Şehidiye Mahallesi, Hükümet Caddesi, No:10)

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Kabartma ve Delik işi (ajur)

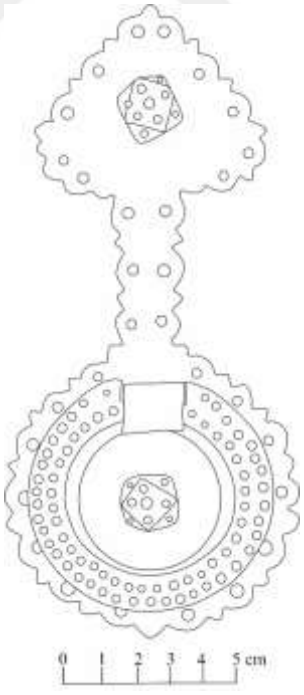
İnceleme Tarihi: 20.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	9

Tanımı: Sakıp Sabancı Kent Müzesinde kapısı ile birlikte sergilen kapı halkası örneğidir. Müzeye ne şekilde getirildiğine dair herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Kulpunun üzeri çift sıra halinde, dövme tekniği ile yapılmış noktalar olduğu görülmektedir. Aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Üst kısım, alt kısma göre daha küçük olup ucu yukarı doğru sivricedir. Aynanın çevresi dilimlidir. Dilimlerin içerisine delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Halka, kapıya iki âdet kare tokmak çivisi ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-42: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 no'lu Kapı Halkası

Çizim-41: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 no'lu Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.3.

Adı: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 2 No'lu Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Sakıp Sabancı Kent Müzesi (Şehidiye Mahallesi, Hükümet Caddesi, No:10)

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

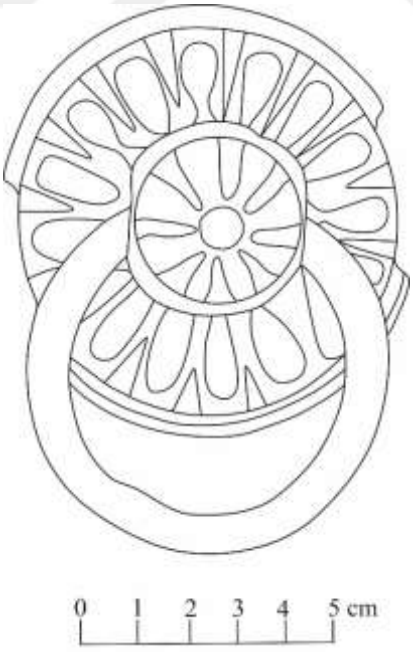
İnceleme Tarihi: 20.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	13
Genişlik	8

Tanımı: Sakıp Sabancı Kent Müzesinde sergilen kapı halkası örneğidir. Müzeye ne şekilde getirildiğine dair herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Kulpu sade bezemesizdir. Halkanın göbek kısmı kalkan biçiminde bombeli olup üzerinde merkezden dağılan 16 âdet damla şeklinde kabartılmıştır. Aynasının merkezinde bulunan, halka ile bağlantısını sağlayan çıkıntı üzerine çiçek deseni olduğu görülmektedir.

Fotoğraf-43: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 2 no'lu Kapı Halkası

Çizim-42: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 2 no'lu Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.4.

Adı: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 No'lu Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Sakıp Sabancı Kent Müzesi (Şehidiye Mahallesi, Hükümet Caddesi, No:10)

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Kabartma ve Delik işi (ajur)

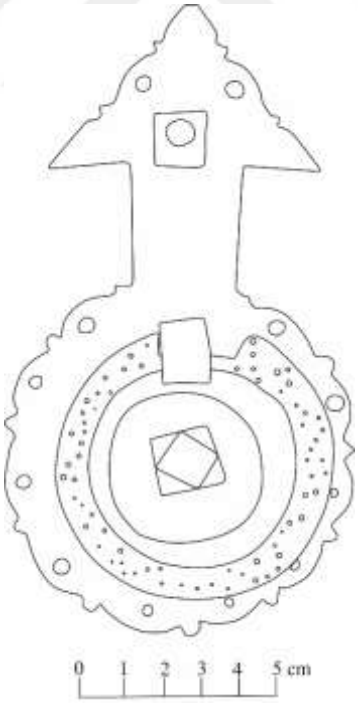
İnceleme Tarihi: 20.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	19
Genişlik	8

Tanımı: Sakıp Sabancı Kent Müzesinde kapısı ile birlikte sergilen kapı halkası örneğidir. Kulpun üzerinde noktalar ile basit geometrik şekiller verilmiştir. Aynası birbiriyle bağlantılı, ortası bombeli iki bölümden oluşmaktadır. Halkanın üzerinde bulunduğu alt parça sade olup üzerinde süsleme yoktur, ortası bombeli ve etrafı dilimlidir. Her bir dilimin içine delikler uygulanmıştır. Aynanın üst kısmı ise yukarı doğru ok biçimdedir. Üzerinde karşılıklı iki delik olduğu görülmektedir. İki âdet tokmak çivisi ile kapıya monte edilmiştir.

Fotoğraf-44: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 no'lu Kapı Halkası

Çizim-43: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 no'lu Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.5.

Adı: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 No'lu Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Sakıp Sabancı Kent Müzesi (Şehidiye Mahallesi, Hükümet Caddesi, No10)

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur) ve Kabartma

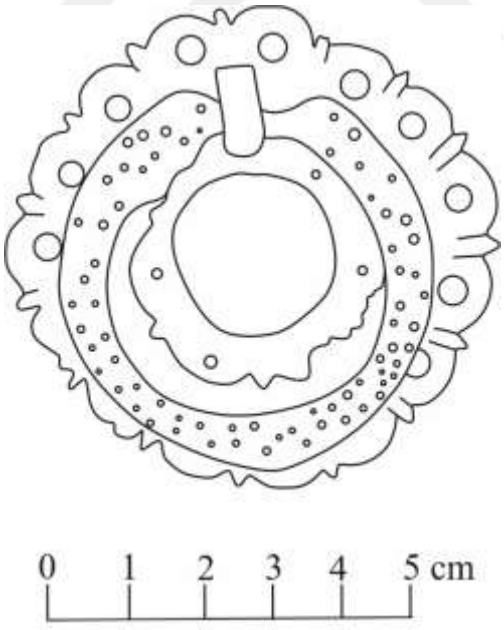
İnceleme Tarihi: 20.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	9
Genişlik	7

Tanımı: Sakıp Sabancı Kent Müzesinde sergilenen kapı halkası örneğidir. Müzeye getiriliş şekli hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kulpun üzerine dövme tekniği ile yapılmış noktalarla bezendiği görülmektedir. Aynasının etrafı dilimli olup her dilimin içerisine delik işi (ajur) uygulanmıştır. Halkanın göbek kısmı iki kademeli olarak yükseltilmiştir. Göbeğin etrafı dilimlidir, her bir dilimin içerisine delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf-45: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 no'lu Kapı Halkası

Çizim-44: Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 no'lu Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.6.

Adı: Cumhuriyet Caddesi 72 No'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Savurkapı Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Delik işi (ajur)

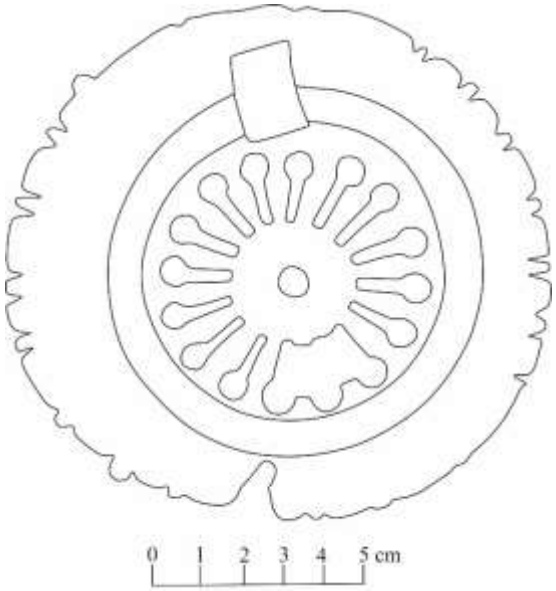
İnceleme Tarihi: 20.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	14
Genişlik	12

Tanımı: Savurkapı Mahallesi'nde hâlen kullanılmakta olan evin dış kapı halkasıdır. Kulpu sade olup üzerinde herhangi bir süsleme olmadığı görülmektedir. Halkanın göbeği yuvarlak biçimlidir. Göbek kısmının merkezinde bir delik, deliğin etrafında 16 âdet anahtar deliğine benzer delikler vardır. Deliklerin bir kısmının tahrip olduğu görülmektedir. Aynasının etrafı dilimlidir.

Fotoğraf-46: Cumhuriyet Caddesi 72 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-45: Cumhuriyet Caddesi 72 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.7.

Adı: Şahtana Konağı Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şehidiye Mahallesi, 1.Cadde No:147

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Dövme

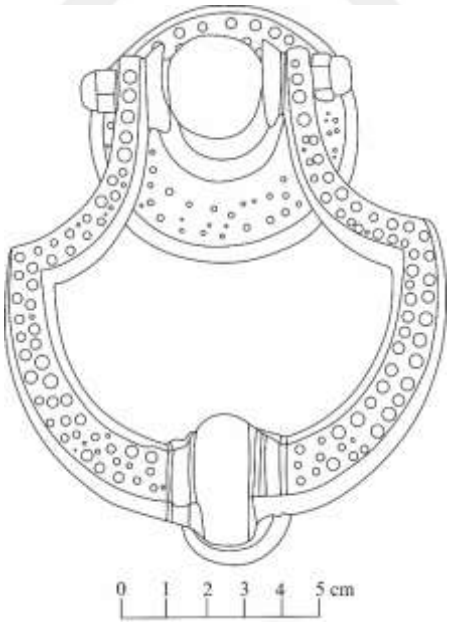
İnceleme Tarihi: 20.05.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	16
Genişlik	11

Tanımı: Geçmişte Şahtana Konağı olarak bilinen günümüzde ise Artuklu Üniversitesine ait olan yapının giriş kapısı halkasıdır. Alt kısımdaki yarım daire parça, iki iç bükey kolla üst aynaya bağlanmıştır. Kulpun alt orta ucunda bombe şeklinde dışa çıkıntı mevcuttur. Kulpun üzerinde çift sıra halinde noktalar bulunmaktadır. Kapı ile bağlantısı, kulpun üst ucunda bulunan ucu top şeklindeki kanca ile sağlanmıştır. Halkanın göbek kısmının ortası kalkan şeklinde olup üzeri noktalar ile bezenmiştir. Halkanın ses çıkarmaya yarayan metal kısmı ise sade küçük bir top şeklindedir.

Fotoğraf-47: Şahtana Konağı Kapı Halkası

Çizim-46: Şahtana Konağı Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.8.

Adı: 24. Destan Sokak 59 No'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şehidiye Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kabartma, Delik işi (ajur)

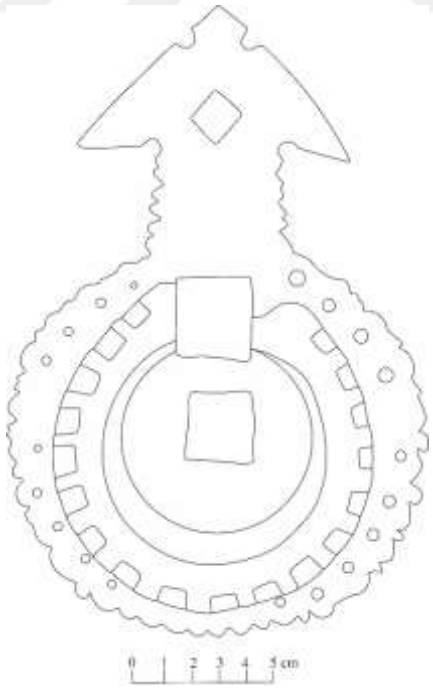
İnceleme Tarihi: 20.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	24
Genişlik	14

Tanımı: Şehidiye Mahallesi'nde bulunan bir evin dış kapı halkasıdır. Kulpu sade olup etrafı dilimlidir. Halkanın aynası alt ve üst olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Üst kısmı yukarı doğru ok biçimindedir. Alt kısmın etrafı dilimli olup içlerine sıralı bir şekilde, delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Halka kapıya iki âdet kare tokmak çivisi ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-48: 24. Destan Sokak 59 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-47: 24. Destan Sokak 59 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.9.

Adı: Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi, 239. Sokak, No.36

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Kabartma ve Kazıma

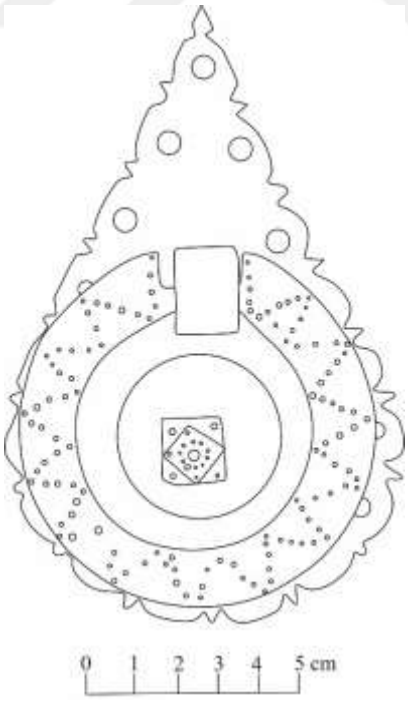
İnceleme Tarihi: 17.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	16
Genişlik	9

Tanımı: Geçmişte Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Vakfına ait olan günümüzde ise İzla Art Kafe olarak kullanılan yapının dış kapı halkasıdır. Kulpu basık bir şekildedir. Üzerinde dövme tekniğiyle yapılmış noktalarla zikzak şekiller oluşturulmuştur. Halkanın göbeği damla şeklindedir. Damlanın etrafı dilimli olup ortası bombelidir. Halka, bombenin ortasındaki tokmak çivisi kapıya monte edilmiştir. Kapı ve tokmak ilk hali ile kullanılmaktadır.

Fotoğraf-49: Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası

Çizim-48: Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.10.

Adı: Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi, 239. Sokak, No.20

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur) ve Kabartma

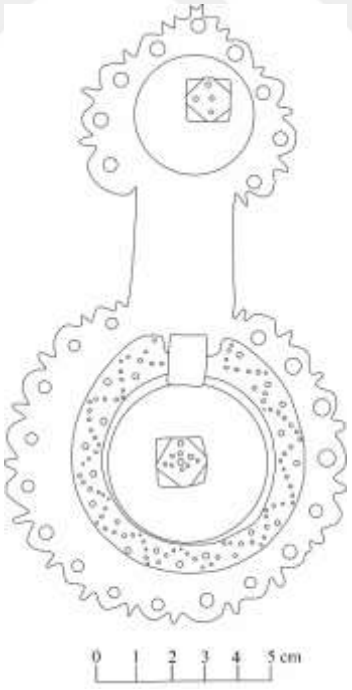
İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	9

Tanımı: Geçmişte Terzi Efram ailesi tarafından kullanılmış olan ev, günümüzde ise Mardin Müzesi misafirhanesi olarak kullanılmakta olan yapının dış kapı halkasıdır. Kulpun üzerinde noktalar ile yapılmış zikzak şekiller mevcuttur. Aynası birbiriyle bağlantılı, ortası bombeli iki bölümden oluşmaktadır. Üst kısım alt kısma göre daha küçük olup ucu yukarı doğru sivricedir. Aynanın etrafı dilimlidir, her dilimin içine küçük delikler uygulanmıştır. Halka kapıya iki âdet kare tokmak çivisi ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-50: Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası

Çizim-49: Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.11.

Adı: Çamlı Konak 18. Sokak 102 no'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Savurkapı Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: -

İnceleme Tarihi: 20.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	19
Genişlik	7

Tanımı: Savurkapı Mahallesi'nde bulunan hâlen kullanılmakta olan bir evin kapı halkasıdır. Halkanın ana yapısı görünüşte damla şeklini andırmaktadır. Sade, üzeri bezemesizdir. Halka kapıya iri bir kanca ile monte edilmiştir. Halkanın kapıya değen kısmı ise yarım halka formunda küçük bir metal parçadan oluşmaktadır. Halka kapı ile aynı renge boyanmıştır. Kapı ve halkası, geçmişten bu yana bakımı yapılarak ilk hâli ile kullanılmaktadır.

Fotoğraf-51: Çamlı Konak 18. Sokak 102 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-50: Çamlı Konak 18. Sokak 102 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.12.

Adı: Zinciriye Medresesi Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Medrese Mahallesi, Hisarcık248 Sokak No.45

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Delik işi (ajur) ve Kabartma

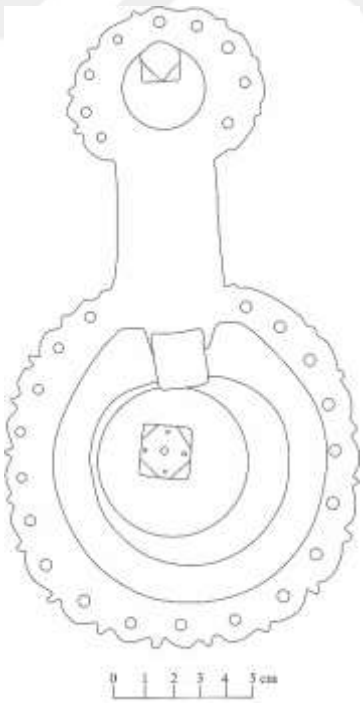
İnceleme Tarihi: 21.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	25
Genişlik	12

Tanımı: Zinciriye (İsa Bey) Medresesi ana kapı halkasıdır. Kulpu bombeli olup, üzeri bezemesizdir. Halkanın aynası birbiriyle bağlantılı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Anasının ortası bombelidir. Üst kısım, alt kısma göre daha küçük olup ucu yukarı doğru sivricedir. Aynanın etrafı dilimlidir, her dilimin içerisine küçük delikler uygulanmıştır. Halka kapıya iki âdet kare tokmak çivisi ile monte edilmiştir. Kapı günümüze kadar özgün gelebilmişidir.

Fotoğraf-52: Zinciriye Medresesi Kapı Halkası

Çizim-51: Zinciriye Medresesi Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.13.

Adı: 151. Sokak 44 no'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Latifiye Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Delik işi (ajur)

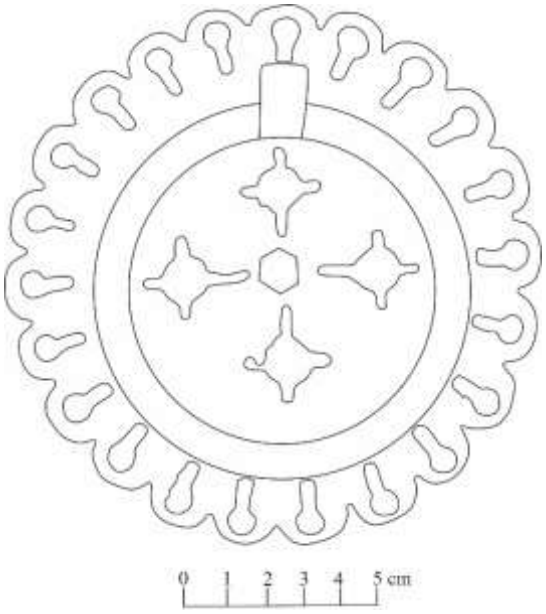
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	16
Genişlik	13

Tanımı: Latifiye Mahallesinde, halen kullanılmakta olan bir evin dış kapı halkasıdır. Kulpu, ince bir halka şeklinde olup üzeri bezemesizdir. Halka bir kanca ile kapıya monte edilmiştir. Aynasının merkezinde bir çivi, çivinin etrafında "haç" görünümünde 4 adet delik olduğu görülmektedir. Aynası 24 dilimden oluşmaktadır. Aynasının etrafı dilimli olup her bir dilimin içerisinde anahtar deliğine benzer delikler görülmektedir. Kapı yenilenmiş, lakin tokmak ilk hâli ile kullanılmaktadır. Halka, kapı ile aynı renge boyanmıştır.

Fotoğraf-53: 151. Sokak 44 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-52: 151. Sokak 44 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.14.

Adı: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi, 241 Erdes Sokak

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Kabartma ve Delik işi (ajur)

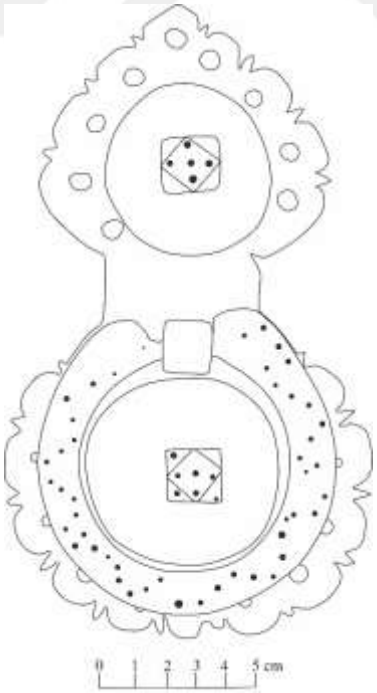
İnceleme Tarihi: 20.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	23
Genişlik	11

Tanımı: Tokmak koleksiyoncusu olan Metin Ezilmez'in koleksiyonunda bulunan, kapısı ile sergilenen kapı halkası örneğidir. Kulpun üzerinde dövme tekniği ile yapılmış zikzak biçiminde noktalar görülmektedir. Halkanın aynası alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ortası bombeli iki bölümden oluşmaktadır. Üst kısım, alt kısma göre daha küçük olup ucu yukarı doğru sivricedir. Aynanın etrafı dilimlidir, her dilimin içerisine küçük delikler uygulanmıştır. Halka kapıya iki âdet kare tokmak çivisi ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-54: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Halkası

Çizim-53: Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.15.

Adı: Cumhuriyet Caddesi 185 No'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Teker Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

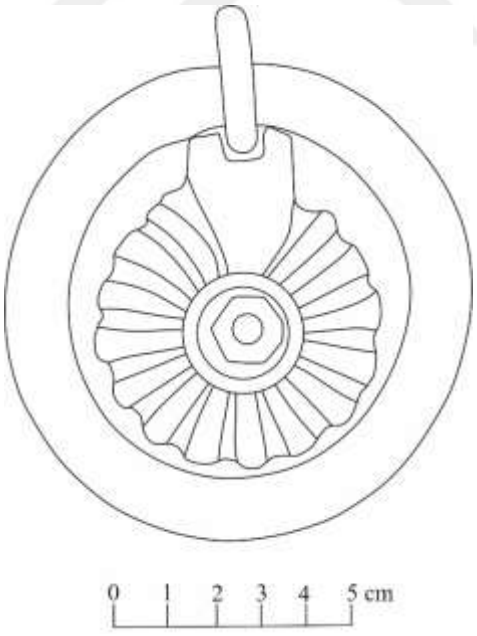
İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	13
Genişlik	9

Tanımı: Teker Mahallesi'nde bulunan bir evin dış kapı halkasıdır. Kulpu sade olup bezemesizdir. Halka kapıya, ince çividen yapılmış bir kanca ile monte edilmiştir. Halkanın göbeği kubbe görünümündedir. Kubbenin merkezinde bulunan daire boşluk etrafında kabartma tekniği ile dilimler uygulanmıştır. Kapının üzeri koruma amaçlı sac ile kaplanmıştır. Tokmak ilk hali ile kullanılmaktadır.

Fotoğraf-55: Cumhuriyet Caddesi 185 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-54: Cumhuriyet Caddesi 185 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.16.

Adı: Cumhuriyet Caddesi 301 no'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Ulucami Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Dövme ve Delik işi (ajur)

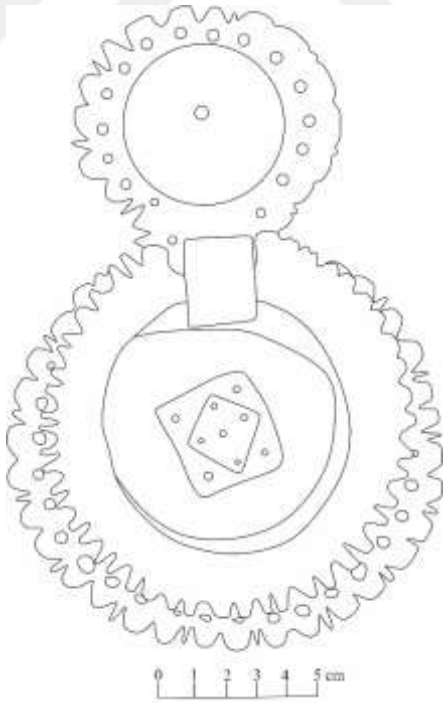
İnceleme Tarihi: 05.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	23
Genişlik	13

Tanımı: Ulucami Mahallesi'nde bulunan bir evin dış kapı halkasıdır. Kulpu iri olup dış kenarı üçgen diş dizisi ile çevrilmiştir. Halkanın aynası alt ve üst olmak üzere, ortası bombeli iki bölümden oluşmaktadır. Alt kısım, yani ana halkanın üzerinde bulunduğu kısım üst kısma göre daha büyük olup ortasında iri bir tokmak çivisi olduğu görülmektedir. Halkanın aynasının kenarı küçük dilimler ile süslendiği görülmektedir. Her dilimin içerisine delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf-56: Cumhuriyet Caddesi 301 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-55: Cumhuriyet Caddesi 301 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.17.

Adı: Çınar 232. Sokak 121 no'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

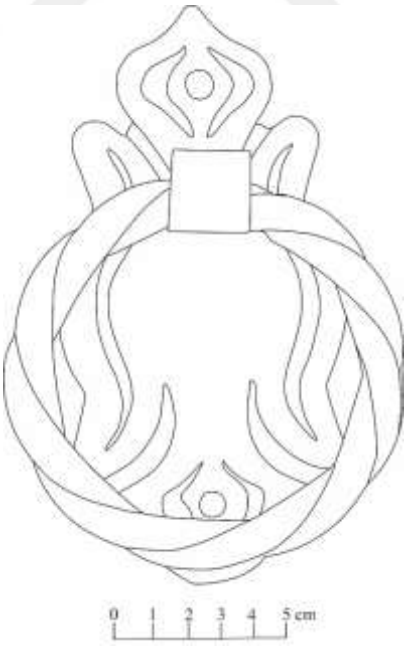
İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	19
Genişlik	11

Tanımı: Şar Mahallesi'nde bulunan hâlen kullanılmakta olan bir evin kapı halkasıdır. İrice olan kulpun yüzeyi, burgulu olup üzeri bezemesizdir. Halka, kapıya iri kare tokmak çivisi ile monte edilmiştir. Aynası simetrik biçimde yapılmıştır. Aynasının yapımında genel olarak bitkisel motiflerden esinlenilmiştir. Aynasının üst kısmında palmeti andıran bir motif olduğu görülmektedir.

Fotoğraf-57: Çınar 232. Sokak 121 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-56: Çınar 232. Sokak 121 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.18.

Adı: Meryem Ana Kilisesi Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi,239. Sokak. No:54

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kabartma

İnceleme Tarihi: 17.07.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	17
Genişlik	14

Tanımı: Şar Mahallesi'nde bulunan Meryem Ana Kilisesi'nin dış kapı halkasıdır. Kulpu, dış çerçevesinden 9 dilimli, iç çerçevesinden ise 14 dilimlidir. Kulpun üzeri sade olup üzerinde süsleme görülmemektedir. Halkanın göbek kısmı iki kademeli bir şekilde yükseltilmiştir. Göbeğin yükselen ilk kademesi yivli bir daire olup etrafı dilimlidir. Göbeğin merkezinde iri bir tokmak çivisi olduğu görülmektedir.

Fotoğraf-58: Meryem Ana Kilisesi Kapı Halkası

Çizim-57: Meryem Ana Kilisesi Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.19.

Adı: 1. Cadde Atatürk İlkokulu Karşısı 34 no'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Latifiye Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: -

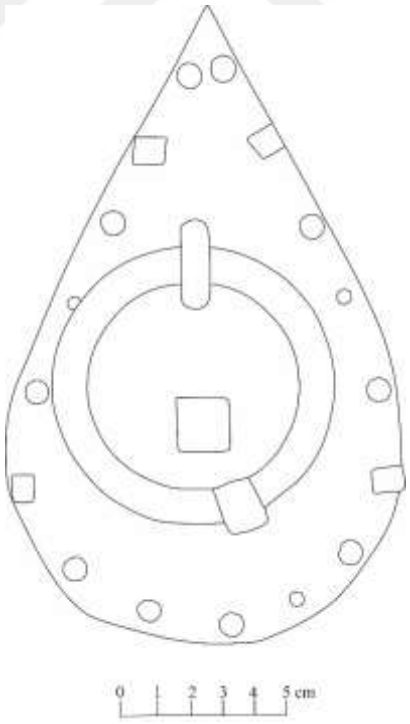
İnceleme Tarihi: 24.06.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	21
Genişlik	12

Tanımı: 1. Cadde üzerinde terk edilmiş bir evin dış kapı halkasıdır. Kulpu bezemesizdir. Kulpun sağ alt kısmında halkayı tutmaya yarayan küçük kare bir çıkıntı mevcuttur. Halkanın aynası damla formundadır. Damlanın etrafında delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır. Aynasının üzerinde 4 âdet kare tokmak çivisi bulunmaktadır. Ayna, kapıya basit çiviler ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-59: 1.Cadde Atatürk İlkokulu Karşısı 34 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-58: 1.Cadde Atatürk İlkokulu Karşısı 34 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.20.

Adı: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 1 no'lu Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Savurkapı Mahallesi, Ayyaş Sokak

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur) ve Kazıma

İnceleme Tarihi: 20.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	23
Genişlik	9

Tanımı: Savurkapı Mahallesi'nde bulunan Fidanlar ailesine ait konağın dış kapı halkasıdır. Kulpun üzerine kazıma tekniği ile üçgenler uygulanmıştır. Halka, kapıya silindir bir halka ile monte edilmiştir. Halkanın aynası birbiriyle bağlantılı, ortası bombeli iki bölümden oluşan bir formdadır. Halkanın üzerinde bulunduğu kısım; daire formunda ve etrafı dilimlidir. Alt kısmında ise kanca şeklinde bir çıkıntısı vardır. Aynanın üst kısmı ise alt parçadan daha küçük boyutta olup yukarı doğru sivricedir. Basit çiviler ile kapıya monte edilmiştir.

Fotoğraf-60: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 1 no'lu Kapı Halkası

Çizim-59: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 1 no'lu Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.21.

Adı: Macar Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Ulucami Mahallesi Arzu 110. Sokak

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kabartma

İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	7

Tanımı: Ulucami Mahallesi'nde bulunan, geçmişte Macarlar Ailesinin ev olarak kullandığı fakat günümüzde restorasyonu yapılarak Tatlıdede Konağı Butik Otel'e dönüştürülen otelin dış kapı halkasıdır. Kulpu, altı dilimli yıldız görünümündedir. Halka, sade olup üzeri bezemesizdir. Aynası birbiriyle bağlantılı, ortası bombeli iki bölümden oluşmaktadır. Alt parçası halka ile aynı boyutta, daire ve etrafı dilimlidir. Üst parçası ise yaprağı andıran bir çizgi ile çerçevelendirilmiş, içi palmet görünümündedir.

Fotoğraf-61: Macar Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası

Çizim-60: Macar Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.22.

Adı: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Hasan Ammar Çarşısı Altı Sansal Camii Yanı

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Dövme ve Kabartma

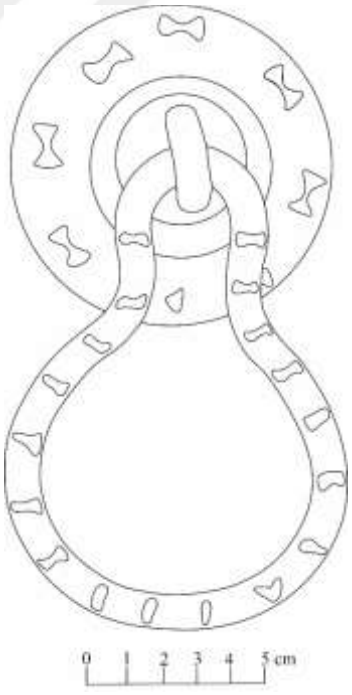
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	19
Genişlik	9

Tanımı: Geçmişte Beyt'ül Fis olarak bilinen aileye ait olan, günümüzde ise Kasr-ı Abbas Otel olarak kullanılan yapının dış kapı halkasıdır. Kulpun ana yapısı itibarıyla armut şeklindedir. Kulpun yüzeyinde sıralı basit çizgiler görülmektedir. Halka kapıya iri bir kanca ile monte edilmiştir. Halkanın göbek kısmı iki kademeli olarak yükseltilmiş olup ortası kalkan görünümündedir. Göbeğin etrafında dövme tekniği ile 8 adet fiyonk görünümünde süslemeler uygulanmıştır.

Fotoğraf-62: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası

Çizim-61: Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog: 3.2.1.23.

Adı: 106. Sokak 10 no'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Teker Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Geometrik Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Dövme, Delik işi (ajur) ve Kabartma

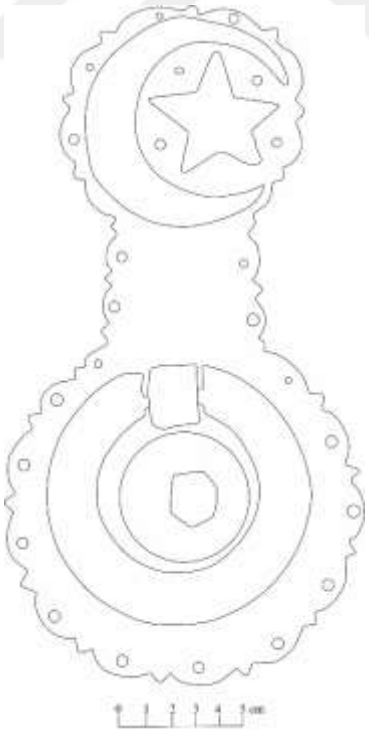
İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	29
Genişlik	14

Tanımı: Teker Mahallesi'nde hâlen kullanılmakta olan bir evin dış kapı halkasıdır. Kulpu sade olup bezemesiz halkalara örnektir. Aynası birbiriyle bağlantılı, ortası bombeli iki bölümden oluşmaktadır. Alt aynanın ortasında iri bir tokmak çivisi olduğu görülmektedir. Aynasının üst parçası üzerinde ay-yıldız şeklinde süsleme vardır. Aynanın etrafı dilimlidir, her dilimin ortasında delikler olduğu görülmektedir.

Fotoğraf-63: 106. Sokak 10 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-62: 106. Sokak 10 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

3.2.2. Bitkisel Biçimli Kapı Halkaları

Katalog:3.2.2.1.
Adı: Şahkulubey Konağı Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Ulucami Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi, No:141

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Bitkisel Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kabartma

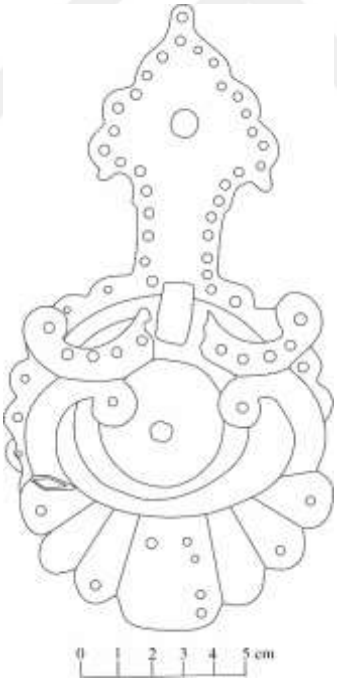
İnceleme Tarihi: 24.06.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	21
Genişlik	9

Tanımı: Cumhuriyet Caddesi üzerinde bulunan Şahkulubey Konağı'nın dış kapı halkasıdır. Kulpu C şeklinde olup ağız kısmı yukarı doğru, uçları içe kıvrıktır. Halkanın kapı ile birleşme yerinde silindir şeklinde bir kanca ve kancanın kenarlarında kıvrımlı iki dilim olduğu görülmektedir. Kulpun alt karın kısmında merkezde daha büyük, kenarlara doğru küçülen 7 âdet dilim görülmektedir. Kulpun üzeri kabartma tekniği ile noktalarla bezenmiştir. Aynası birbiriyle bağlantılı, iki bölümden oluşmaktadır. Alt parça daire şeklinde, ortası bombeli ve etrafı dilimlidir. Aynanın üst kısmı ise palmet motiflidir. Aynasının etrafına sıralı bir şekilde kabartma tekniği ile küçük noktalar uygulanmıştır.

Fotoğraf-64: Şahkulubey Konağı Kapı Halkası

Çizim-63: Şahkulubey Konağı Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog:3.2.2.2.

Adı: Kırklar Kilisesi 1 no'lu Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi, 218. Sokak, No:416

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Bitkisel Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma ve Kabartma

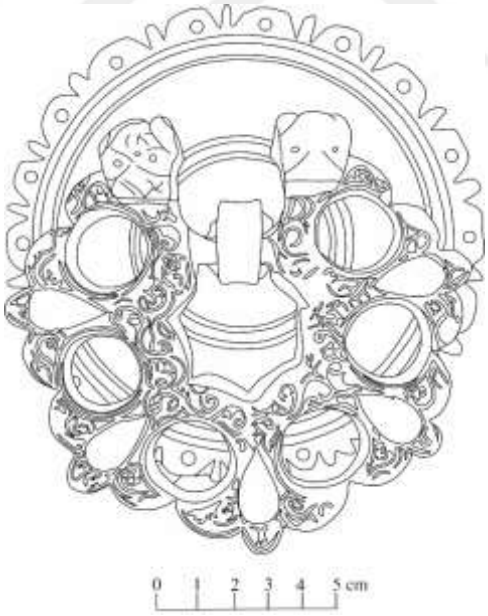
İnceleme Tarihi: 24.06.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	17
Genişlik	13

Tanımı: Şar Mahallesi'nde bulunan Kırklar Kilisesi'nin iç kapı halkasıdır. Kulpun karşılıklı iki ucunda yılanbaşı olduğu görülmektedir. Kulpunun ana formu yılanbaşının devamı niteliğinde 5 âdet palmet'in birleşiminden oluşmuştur. Her palmet'in üzerine kabartma tekniği ile damla şekli uygulanmıştır. Kulpun yüzeyi bitkisel motiflerle bezenmiştir. Halkanın aynası, halka boyutunda, iki kademe yivli bir daire olup etrafı dilimlidir. Dilimlerin içerisine delik işi (ajur) tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf-65: Kırklar Kilisesi 1 no'lu Kapı Halkası

Çizim-64: Kırklar Kilisesi 1 no'lu Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog:3.2.2.3.

Adı: Kırklar Kilisesi 2 no'lu Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şar Mahallesi, 218. sokak, No.416

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Bitkisel Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Dövme

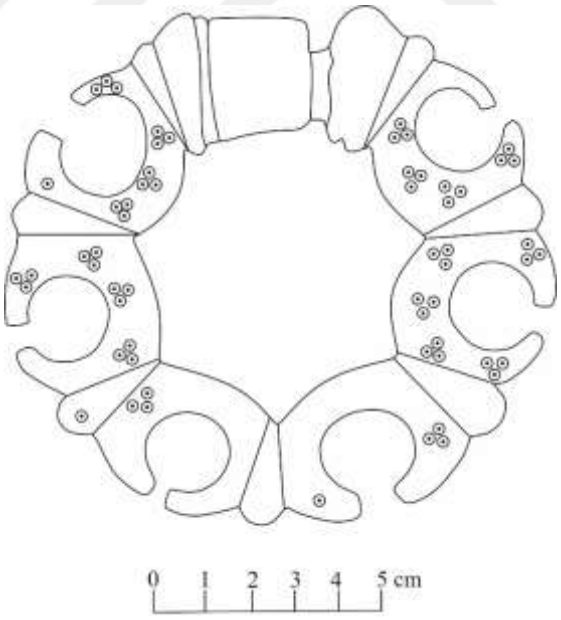
İnceleme Tarihi: 17.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	12
Genişlik	14

Tanımı: Şar Mahallesi'nde bulunan Kırklar Kilisesi'nin iç kapı halkasıdır. Kulpu, 6 âdet birleşik C şeklinden oluşmuştur. Her bir C şeklinin üzerinde Türk süsleme sanatlarında sıkça kullanılan çintemani desenleri uygulandığı görülmektedir. C'lerin birleşme yerinde 7 âdet damla şekli kabartılarak verilmiştir. Halkanın aynası bulunmamaktadır. Halka kapıya iri bir kanca ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-66: Kırklar Kilisesi 2 no'lu Kapı Halkası

Çizim-65: Kırklar Kilisesi 2 no'lu Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog:3.2.2.4.

Adı: Destan Sokak 14 no'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Şehidiye Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Bitkisel Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kabartma

İnceleme Tarihi: 24.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	18
Genişlik	8

Tanımı: Şehidiye Mahallesi'nde bulunan bir evin dış kapı halkasıdır. Kulpun tamamı sekiz âdet birbiriyle bağlantılı, palmet çiçeğini andıran motiflerden oluşmuştur. Aynası birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmaktadır. Alt parça daire şeklinde, ortası bombeli ve etrafı dilimlidir. Aynanın üst kısmına şemse motifi verilmiştir. Halkanın üzeri sadedir Halka, kapıya iki âdet kare tokmak çivisi ile monte edilmiştir. Tokmak, kapı ile aynı renge boyanmıştır.

Fotoğraf-67: Destan Sokak 14 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-66: Destan Sokak 14 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog:3.2.2.5.

Adı: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 2 no'lu Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Savurkapı Mahallesi, Ayyaş Sokak No: 43

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Bitkisel Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Dövme

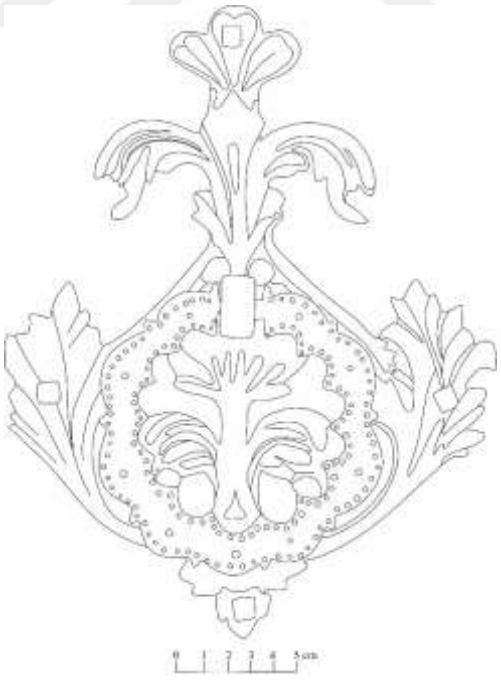
İnceleme Tarihi: 20.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	14

Tanımı: Savurkapı Mahallesi'nde bulunan Fidanlar ailesine ait konağın dış kapı halkasıdır. Kulpu dilimli bir şekilde uygulanmıştır. Kulpun üzeri dövme tekniğiyle çift sıra halinde noktalar ile bezenmiştir. Halkanın aynası, Türk süsleme sanatlarında çok sık kullanılan hayat ağacı motifi görünümündedir. Halka kapıya, üst kısmından iri bir kanca ile monte edilmiştir.

Fotoğraf-68: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 2 no'lu Kapı Halkası

Çizim-67: Fidanlar Ailesine Ait Konağın 2 no'lu Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

Katalog:3.2.2.6.

Adı: Nas Sokak 25 no'lu Evin Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Medrese Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Bitkisel Biçimli

Malzeme: Demir

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: -

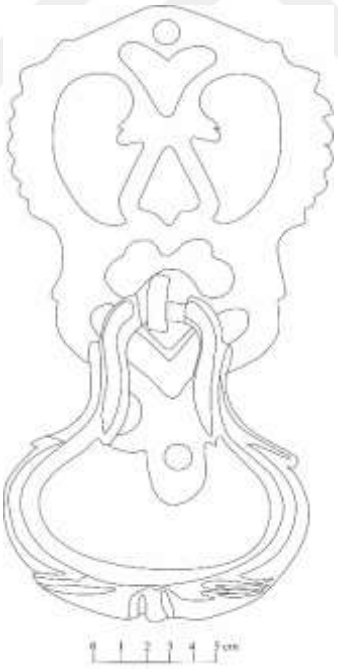
İnceleme Tarihi: 21.05.2017

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	29
Genişlik	13

Tanımı: Medrese Mahallesi'nde terk edilmiş bir evin dış kapı halkasıdır. Kulpu ana yapısı itibarıyla armut görünümündedir. Kulpun kenarlarına dışa çıkıntılı yaprak görünümü verilmiştir. Kulpun alt ucunda, dışa çıkıntılı silindir şeklinde küçük bir parça görülmektedir. Halkanın aynası geleneksel Türk süsleme tarzında yapılmıştır. Aynasının ortasında palmeti andıran stilize motifler olduğu görülmektedir.

Fotoğraf-69: Nas Sokak 25 no'lu Evin Kapı Halkası

Çizim-68: Nas Sokak 25 no'lu Evin Kapı Halkası Çizimi

(Gümüş, Ekinci)

Katalog:3.2.2.7.

Adı: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası

Bulunduğu Adres: Medrese Mahallesi

Tür: Kapı Halkası

Biçim: Bitkisel Biçimli

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Delik işi (ajur)

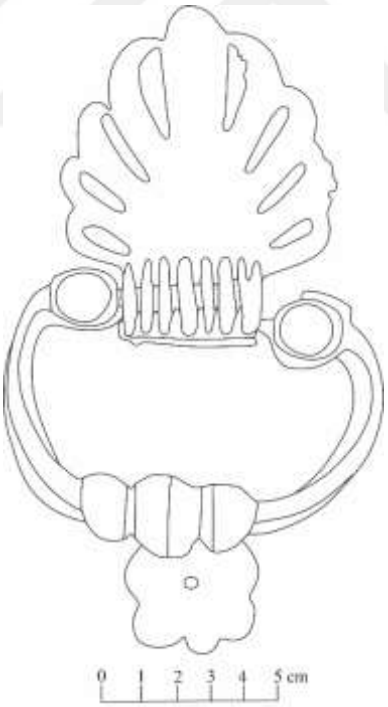
İnceleme Tarihi: 05.07.2018

Boyutlar (cm)	
Yükseklik	20
Genişlik	10

Tanımı: Geçmişte Çeteneler Ailesine ait konak olarak kullanılan, günümüzde ise Erdoba Osmanlı Konakları Butik Otel olarak kullanılan yapının iç kapı halkasıdır. Pirinçten döküm tekniğiyle yapılmıştır. Kulpun ağız kısmı yukarı doğru C biçiminde olup uçları içe doğru kıvrıktır. Kulpun alt kısmında, üç âdet sıralı elips şeklinde çıkıntılar mevcuttur. Kulpun uç kısımları ile aynasının birleşme yeri olan kısım volüt biçimli olduğu görülmektedir. Halkanın üst aynası delik işi (ajur) tekniği ile yukarı doğru dilimli yaprak şekli verilmiştir. Her bir dilimin içine simetrik bir şekilde ince uzun delikler uygulanmıştır. Alt aynası ise 6 yapraklı sade bir çiçeği andırmaktadır.

Fotoğraf-70: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası

Çizim-69: Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası Çizimi (Gümüş, Ekinci)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

4.1. GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI TOKMAKLARI TİPOLOJİSİ

Geleneksel Mardin evlerinin günümüze kadar korunabilmiş kapı tokmakları ve halkaları incelendiğinde toplamda 150 âdet tokmak ve halka tespit edilmiştir. Tespit edilen söz konusu kapı tokmakları ve halkalardan birbirinin tekrarı ve benzer olanlar ayıklanmış, 37 âdet kapı tokmağı ve 30 âdet halka çeşitleri olmak üzere toplamda 67 adet farklı özelliklere sahip tokmak çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen tokmaklar, Mardin kapı tokmakları ve halkalarının bütün özelliklerini bünyesinde barındıran örneklerden seçilmiştir.

4.1.1. El Formlu Kapı Tokmakları

Yapılan kaynak taraması sonucunda, Anadolu'da görülen el formlu kapı tokmağı örneklerin şekil, ölçü, malzeme ve yapım tekniği olarak birbirine benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

El formlu kapı tokmaklarında, elin şekli genelde benzer olup bilek kısmındaki detaylar Batılı kadın kıyafetlerinin büzgülü dantelalı kol ağzını yansıtmaktadır. Bilekte ince veya kalın, tek veya çift bilezik olduğu görülmektedir (Aykal, 2011: 16-19). Parmaktaki yüzüğün, ya orta parmakta ya da yüzük parmağında olduğu görülmektedir (Fotoğraf-71) (Fotoğraf-72).

Fotoğraf -71: Al Bey Adası (Ayvalık) Kapı Halka Ve Tokmakları (Çal 2008)

Fotoğraf -72: Mardin Kapı Tokmak ve Halkaları (Ekinci 2017)

Kapıya değdiğinde ses çıkarması amacıyla, elin içine bir nar meyvesi şeklinde bir top yerleştirildiği görülmektedir. Nar simgesi kültürümüzde bolluğun ve bereketin sembolü olarak bilinmektedir. Buna göre; "kişinin içeridekilerle ilk teması bu bereket sembolünü tutan ele dokunarak başlar". Ayrıca Türk sanatında; Hz. Peygamber, kızı ve damadı Ali ve torunlarını simgeleyen ve 'pençe-i al-i aba' denilen ve beş parmağı yan yana gösteren motif ile benzerliği dolayısıyla da sevildiği ve yaygınlaşmış olduğu tahmin edilmektedir (Selvi ve Melikoğlu, 2017: 1007)

Yabancı kaynak taramasında karşılaşılan el formlu kapı tokmağı örnekleri Fatıma Ana'nın eli simgesi olarak belirtilmiştir (Fotoğraf-73). Fatıma Ana'nın eli simgesi de bolluğun ve bereketin ve kötülükten koruyuculuğun simgesi olarak bilinmektedir. Nitekim birçok kaynakta da gösterildiği gibi Anadolu'da çok yaygın bir şekilde el formlu kapı tokmağı örneklerine rastlanılmıştır. Kaynak taraması sonucuna göre; el formlu kapı tokmağı örnekleri; Beypazarı, Amasya, Niğde, Diyarbakır, Kayseri, Afyon ve diğer pek çok Anadolu şehirlerinde görülmektedir (Çal, 1999: 102).

Fotoğraf-73: Barselona'da El Formlu Kapı Tokmağı Örneği
(Etsab ve Bonnin, 2018)

Bu çalışma kapsamında, el formlu kapı tokmaklarının Mardin'de çok sık rastlanan bir tokmak türü olmadığı tespit edilmiştir. 16 âdet el formlu kapı tokmağı tespit edilmiş olup 9 âdet tokmak çalışmaya dâhil edilmiştir . Bunlardan 2 âdeti sağ el, 4 âdeti sol el olduğu tespit edilmiştir. 2 âdetin ise sağ el mi sol el mi olduğu tespit edilememiştir. El formlu kapı tokmakların bir kısmında yüzük görülmektedir. Parmaktaki yüzüklerin geneli yüzük parmağında, bazılarında ise orta parmaktadır. Bazen de parmakta hiç yüzük bulunmamaktadır. Yapılan incelemede 4 adet el formlu kapı tokmağında yüzük görülmekte olup 5 adet el formlu kapı tokmağında ise yüzük görülmemektedir. Yüzükler genel olarak sade olup birbirine benzemektedir. Tespit edilen örnekler ise şekil itibariyle birbirine benzemekte olup, bilek kısmındaki süsleme detayları farklılık göstermektedir. Bilek kısmında olan süslemeler ise daha abartılı şekilde görülmektedir. Genel olarak el formlu kapı tokmaklarında hafif kapalı olan elin içinde bereketi, iyiliği, bolluğu ve sonsuz hayatı simgeleyen nar meyvesine benzer bir top bulunmaktadır (Fotoğraf-74). Çalışmaya dâhil edilen tokmaklardan 5 âdetinin avucunda top mevcuttur. Topun kapıya değen kısmında bir kabara ya da bombeli ayna bulunmaktadır.

Fotoğraf-74: Avuç İçinde Nar Meyvesi Olan El Formlu Kapı Tokmağı Örneği (Ekinci 2017)

4.1.2. Hayvan Figürlü Kapı Tokmakları

Çalışma sürecinde Mardin yöresinde en yaygın görülen hayvan figürlü kapı tokmakları iki tipe ayrılmaktadır. Bunlar; stilize edilmiş kuş (güvercin) figürlü kapı tokmakları ve stilize edilmiş horoz figürlü kapı tokmaklarıdır. Çalışmaya, sınırlı sayıda tespit edilen aslan başı tokmak örnekleri de dâhil edilmiştir.

4.1.2.1. Stilize Edilmiş Kuş (Güvercin) Figürlü Kapı Tokmakları

Günlük yaşamımızda sıkça karşılaştığımız güvercinler, insanlık için kutsallık, masumiyet, barış ve sevginin sembolü olmuştur (Yayan ve Saltık. İ. 2016: 357).

İslam anlayışında ve Anadolu'da güvercine ayrı bir önem verilmektedir. Yuva yaptığı eve zenginlik ve bolluk getiren güvercin, rüya tabirlerinde müjdenin habercisidir. Ayrıca İslam dünyasında güvercine ayrı bir önem verilir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.), Hz. Ebubekir (r.a) ile Sevr Mağarası'nda Kureyş müşriklerinden saklandıkları esnada, mağaranın önüne bir örümceğin ağ örüp, iki güvercinin de yuva yaparak müşriklerin mağaraya girmelerine engel olduğuna inanılır (Şişci, 2018: 49).

Yapılan kaynak taramasında " Süryaniler tarafından yapılan kuş figürlü kapı tokmakların, Müslüman komşularının özgürce o eve girebilmeleri anlamına geldiği belirtilmiş olmasına karşın; Süryani ustalarla yapılan görüşmelerde söz konusu görüşü teyit edici herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Güvercin figürlü kapı tokmakları yöreye özgü olup çoğunluğu kanatları kapalı tasarlanmış, baş aşağı monte edilmiş bir şekilde görülmektedir. Büyük bir kısmının üzerinde bitkisel bezemelerle süslemeler yapılmıştır. Çalışmaya, 14 âdet stilize edilmiş kuş (güvercin) figürlü tokmaklar dâhil edilmiştir.

4.1.2.2. Stilize Edilmiş Horoz Figürlü Kapı Tokmakları

Türk İslam dünyası için horoz, güneşin doğuşunun simgesi olarak bilinmektedir. Firdevsi'nin Şehname' sinde de horoz simgesi bu şekilde belirtilmektedir. Horozun cesaret, savaşçılık, dürüstlük, nezaket ve şeytanı def etme gibi bilinen vasıfları bu kavramların simgesi gibi algılanmasına yol açmıştır.

Mardin'de görülen horoz figürlü kapı tokmaklarının, kuyruk kısımlarındaki detaylardan ve baş kısımlarındaki horozibiğinden dolayı horoz figürüne benzediği bariz bir şekilde görülmektedir. Çalışmaya, 12 âdet stilize edilmiş horoz figürü tokmaklar dâhil edilmiştir.

4.1.2.3. Aslan Başı Figürlü Kapı Tokmakları

Türk sanatında aslan figürü daha çok Budizm ile görülmeye başlanmıştır. Birçok hayvanda olduğu gibi aslan figürü de savaş, zafer, iyinin kötüyü yenmesi, kuvvet ve kudret simgesi olarak görülmektedir. Aslanın postu ve yelesi de yiğitlik simgesi olarak kullanılmıştır. İslamiyet'ten sonraki sanatlarda da aslan figürü önceki anlamına yakın olarak kullanılmıştır (Çoruhlu, 2000: 136). Türkiye'de özellikle 19.yüzyıl ve sonrasında geleneksel evlerinin kapılarında aslan başı kapı tokmakları örnekleri görülmektedir. İtalya'daki örneklerle büyük benzerlikler gösteren Türkiye örnekleri; İzmir (Baş, 1996: 55, Baş 1982: 18), Amasya (Doğanbaş, 1997: 44), Erzurum (Köşklü, 2005: 339), Trabzon ve Gaziantep'tir. Aslan başı kapı tokmağının en fazla rastlanıldığı yerlerin başında ise Malatya gelir (İskenderoğlu, 2006: 7–9) (Fotoğraf-75), (Fotoğraf-76).

Fotoğraf-75: Amasya (Ekinci 2017) **Fotoğraf-76:** İtalya (Köşklü 2005;129)

Çalışmaya, 2 âdet aslan başı kapı tokmağı dâhil edilmiştir.

Mardin'de üç âdet aslan başı örneği tespit edilmiştir. Bunlardan iki tanesi Mardin Müzesi eser deposunda diğeri ise 1. cadde, 390 no'lu evin dış kapısındadır.

Mardin'de yaygın olarak görülmeyen aslan başı örneklerin başka bölgelerden getirtildiği tahmin edilmektedir.

Hayvan figürlü kapı tokmakları eski örneklerine bağlı kalınarak hâlen yeni tasarımlarla Mardinli ustalar tarafından yapılmaktadır. Diğer bölgelerdeki kapı tokmakları ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hayvan figürlü kapı tokmaklarının daha fazla olduğu görülmektedir.

4.2. GELENEKSEL MARDİN EVLERİNİN KAPI HALKALARI TİPOLOJİSİ

4.2.1. Kapı Halkaları

Çalışma sürecinde karşılaşılan kapı halkaları diğer bölgelerdeki kapı halkaları ile şekilsel olarak benzerlik göstermektedir. Çalışma sürecinde kapı halkası örneklerine çok fazla rastlanılmıştır. Saha araştırması sürecinde belirli özellikleri olan 30 âdet halka çeşidi çalışmaya dâhil edilmiştir. Bunlardan, 23 adet geometrik biçimli kapı halkası, 7 adet bitkisel biçimli kapı halkası olarak tasniflenmiştir.

Yapılan kaynak taramaları ile çalışma sürecinde tespit edilmiş kapı halkaları örnekleri incelendiğinde; kullanılan teknik, malzeme ve biçimsel olarak birçok bölgede şekilsel olarak benzerlik göstermektedir (Fotoğraf 77) , (Fotoğraf 78), (Fotoğraf 79). Kaynak taraması sonucunda, kapı halkaların bir kısmının göbeklerinde bitkisel ve geometrik süslemeler olduğu görülmektedir. Geri kalan kısım ise sade olarak çalışılmıştır.

Fotoğraf-77: Bartın
(G. Kaya 2010; 364)

Fotoğraf-78: Isparta
(Alav 2014;110)

Fotoğraf-79: Mardin
(Ekinci 2017)

Mardin evlerinde görülen kapı halkalarının bir kısmı kapıya monte edilirken ayna ve göbek parçaları kullanılmış olup geri kalanı ise doğrudan kapıya monte edilmiştir. Halkalar ile ilgili geçmişte yapılan çalışmalar incelendiğinde Anadolu'nun diğer bölgelerinde halkaların, sadece göbek yardımıyla ya da doğrudan kapıya monte edildiği tespit edilmiştir. Mardin örneklerindeki halkalarda kullanılan aynaların şekli sadece Güneydoğu Anadolu bölgesindeki halka örneklerinde görülmektedir. Diğer bölgelerde halkalar için göbek kullanılmıştır.

Dövme ve döküm tekniklerinin bir arada kullanıldığı halkalar, genellikle sade bir biçimde uygulanmışlardır. Halkalar, biçim açısından ele alındığında neredeyse tamamı daire şeklindedir. Halkalar, sade olup aynaların çoğunluğunda detaylı süslemeler mevcuttur.

Genel olarak Mardin evlerinde bulunan halkalar ve tokmaklar, boyut ve teknik olarak Türkiye örnekleriyle neredeyse aynıdır. Süsleme bakımından ise Mardin ili kapı halkaları Anadolu'daki kapı halkaları süslemelerine nazaran daha sade kalmaktadır.

Çalışmaya dâhil edilen halkalar, geometrik biçimli kapı halkalar ve bitkisel biçimli kapı halkalar olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmıştır.

.

4.2.1.1.Geometrik Biçimli Kapı Halkaları

Çalışmaya dâhil edilen geometrik biçimli halka örneklerinin geneli daire şeklinde olup, 1 adet yıldız, 1 adet armut görünümünde olan halkalara da rastlanılmıştır. Genellikle halkaların üzeri kazıma tekniği ile geometrik şekillerle süslenmiştir. Halkaların kapıya monte kısmında farklılıklar görülmektedir. Bir kısmı ayna ile kapıya monte edilirken geri kalan kısmı ise göbek yardımıyla kapıya montesi sağlanmıştır. Çalışmaya dâhil edilen örneklerden sadece 1 örnekte ayna veya göbek kullanılmadan kanca yardımıyla kapıya monte edildiği görülmüştür(Çamlı Konak 18. Sokak 102 no'lu Evin Kapı Halkası). Teker mahallesinde bulunan bir evin kapı halkasının aynasında süsleme olarak ay-yıldız olduğu görülmüştür (106. Sokak 10 no'lu Evin Kapı Halkası). Bu halkanın cumhuriyet dönemi ya da sonrasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Genel olarak ayna ve göbek kısımlarında detaylı süslemelere yer verilmiştir.

4.2.1.2. Bitkisel Biçimli Kapı Halkaları

Çalışmaya dâhil edilen bitkisel biçimli halka örnekleri sınırlı sayıdadır. Halkalar şekil olarak çiçek ve yaprakları andırmaktadır. Fidanlar ailesine ait evin kapı halkası dilimli olup aynası hayat ağacı şeklindedir. Halkalar detaylı incelendiğinde Kırklar Kilisesine ait kapı halkasında süsleme olarak daha fazla detaya yer verildiği görülmektedir. Mardin'de tespit edilen halkalar arasında bitkisel bezemelerle birlikte hayvan figürü kullanılan tek örnektir (Fotoğraf-80).

Fotoğraf-80: Kırklar Kilisesi Kapı Halkası (Ekinci 2017)

4.3. GELENEKSEL MARDİN EVLERİ KAPI TOKMAKLARI VE HALKALARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Mardin evleri kapı tokmakları genel olarak biçim, malzeme ve süsleme teknikleri olarak Anadolu'nun birçok bölgesinde karşımıza çıkan kapı tokmakları ve halkaları ile benzer özellikler gösterirken bazı biçimleri ise yöreye özgü formlarda kullanılmıştır. Yapılan kaynak taramasında güvercin ve horoz figürü genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kapı tokmaklarına sıkça rastlanılmıştır. Mardin evleri kapı tokmaklarında kullanılan malzeme, yapım teknikleri ve süsleme teknikleri bakımından çeşitlilik arz etmektedir.

4.3.1. Mardin Evleri Kapı Tokmakları ve Halkalarında Kullanılan Malzemelerin Sınıflandırılması

Mardin kapı tokmakları ve halkalarında kullanılan malzemeler genellikle kolay ulaşılabilen ve dayanıklı malzemelerden tercih edilmiştir. Kapı tokmakları

genellikle dış kapılarda kullanıldığından dolayı malzemenin dayanıklı olması ön planda tutulmuştur. Mardin kapı tokmakları ve halkalarında kullanılan malzemeler genellikle pirinç, bronz ve demir olarak tespit edilmiştir.

Pirinç: Bakır ve çinkodan oluşan bir alaşım (Sözen ve Tanyeli, 2010: 245). Çalışmaya dâhil edilen 6 adet kapı tokmak ve halkaların: 152. Sokak 38 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.5; Ç.4), Mardin Müzesi Eser Deposundaki 2 No'lu Kapı Tokmağı (F.6; Ç.5), Mardin Müzesi Eser Deposundaki 3 No'lu Kapı Tokmağı (F.7; Ç.6), 1. Cadde, 390 No'lu Evin 1 No'lu Kapı Tokmağı (F.11; Ç.10), Çayır 67. Sokak 46 No'lu Ev'in Kapı Tokmağı (F.12; Ç.11), Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Halkasının (F.70; Ç.69) malzemesinde pirinç kullanılmıştır.

Bronz: Bakır çinko ve kalaydan oluşan alaşımdır (TDK., 1992: 1494). Çalışmaya dâhil edilen 4 adet kapı tokmağı ve halkalardan: Mardin Müzesi Eser Deposu 4 No'lu Kapı Tokmağı (F.13; Ç.12), Mardin Müzesi Eser Deposu 5 No'lu Kapı Tokmağı (F.14; Ç.13), Mardin Müzesi Eser Deposu 6 No'lu Kapı Tokmağı (F.15; Ç.14), Mardin Müzesi Eser Deposu 7 No'lu Kapı Tokmağının (F.16; Ç.15) malzemesi bronz olarak tespit edilmiştir.

Demir: Dayanıklı ve kullanış sahası geniş mavimsi esmer renkli bir madendir (Doğan, 1997: 350). Mardin'de yapılan tokmak ve halkalardan; Mardin Müzesi Eser Deposundaki 1 No'lu Kapı Tokmağı (F, 4; Ç, 3), Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesi Kapı Tokmağı (F.8; Ç.7), Bab'ussor Hamamı (Savurkapı Hamamı) Kapı Tokmağı (F.9; Ç.89), Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.10; Ç.9), 240. Sokak 26 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.17; Ç.16), Cumhuriyet Caddesi 171 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.18; Ç.17), Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı (F.19; Ç.18), Secat 146. Sokak 42 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.20; Ç.19), Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.21;Ç.20), Yeni Yol Caddesi 94 No'lu Evin Kapı Tokmağı(F.22; Ç.21), 33. Sokak 68 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.23; Ç.22), Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.24;Ç.23), 218. Bulvar Sokak 52 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.25; Ç.24), Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.26; Ç.25), 7. Sokak, 18 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.27; Ç.26), Subaşı Sokak 7 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.30; Ç.29), Siteler 111. Sokak 25 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.31; Ç.30), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı

(F.32; Ç.31), Karaman 221 Sokak 67 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.33; Ç.32), Ayışığı 129. Sokak, 313 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.34; Ç.33), 1. Cadde 14 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.35; Ç.34), Kermozade Konağının Kapı Tokmağı (F.36; Ç.35), Mardin Müzesi Eser Deposu 8 No'lu Kapı Tokmağı (F.37; Ç.36), Kavaklar Ailesine Ait Evin Kapı Tokmağı (F.38; Ç.37), Mardin Müzesi Eser Deposu 9 No'lu Kapı Tokmağı (F.39; Ç.38), 1. Cadde, 390 No'lu evin 2 No'lu Kapı Tokmağı (F.40; Ç.39), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası (F.41; Ç.40), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 No'lu Kapı Halkası (F.42; Ç.41), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 2 No'lu Kapı Halkası (F.43; Ç.42), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 no'lu Kapı Halkası (F.44; Ç.43), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 No'lu Kapı Halkası (F.45; Ç.44), Cumhuriyet Caddesi 72 No'lu Evin Kapı Halkası (F.46; Ç.45), Şahtana Konağı Kapı Halkası (F.47; Ç.46), 24. Destan Sokak 59 No'lu Evin Kapı Halkası (F.48; Ç.47), Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası (F.49; Ç.48), Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası (F.50; Ç.49), Çamlı Konak 18. Sokak 102 no'lu Evin Kapı Halkası (F.51; Ç.50), Zinciriye Medresesi Kapı Halkası (F.52; Ç.51), 151. Sokak 44 no'lu Evin Kapı Halkası (F.53; Ç.52), Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Halkası (F.54; Ç.53), Cumhuriyet Caddesi 185 No'lu Evin Kapı Halkası (F.55; Ç.54), Cumhuriyet Caddesi 301 No'lu Evin Kapı Halkası (F.56; Ç.55), Çınar 232. Sokak 121 No'lu Evin Kapı Halkası (F.57; Ç.56), Meryem Ana Kilisesi Kapı Halkası (F.58; Ç.57), 1.Cad. Atatürk İlkokulu Karşısı 34 No'lu Evin Kapı Halkası (F.59; Ç.58), Fidanlar Ailesine Ait Konağın 1 No'lu Kapı Halkası (F.60; Ç.59), Macar Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası (F.61; Ç.60), Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası (F.62; Ç.61), 106. Sokak 10 No'lu Evin Kapı Halkası (F.63; Ç.62), Şahkulubey Konağı Kapı Halkası (F.64; Ç.63), Kırklar Kilisesi 1 No'lu Kapı Halkası (F.65; Ç.64), Kırklar Kilisesi 2 No'lu Kapı Halkası (F.66; Ç.65), Destan Sokak 14 No'lu Evin Kapı Halkası (F.67; Ç.66), Fidanlar Ailesine Ait Konağın 2 No'lu Kapı Halkası (F.68; Ç.67), Nas Sokak 25 No'lu Evin Kapı Halkasının (F.69; Ç.68) malzemesinde demir kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.3.2. Mardin Evleri Kapı Tokmakları ve Halkaların Yapım ve Süsleme Teknikleri

Yapım Teknikleri:

Döküm Tekniği: "Madenlerin bir potada eritilmesi, istenilen biçimlerde hazırlanmış kalıplar içine dökülerek dondurulması işlemidir"(Erginsoy, 1978, s. 25). Mardin'de demirci ustaları tokmak ve halka yapımında tokmağın şekline, biçimine ve türüne göre yapım tekniği uyguladıkları görülmektedir. Mardin kapı tokmaklarından el formlu kapı tokmağı yapımında genellikle döküm tekniği kullanılmıştır.

Mardin kapı tokmaklarından el formunda yapılan kapı tokmaklarının tamamı döküm tekniği ile yapılmıştır. Mardin kapı tokmaklarından: Mardin Müzesi Eser Deposundaki 1 No'lu Kapı Tokmağı(F.4; Ç.3) , 152. Sokak 38 No'lu Evin Kapı Tokmağı(F.5; Ç.4), Mardin Müzesi Eser Deposundaki 2 No'lu Kapı Tokmağı (F.6; Ç.5), Mardin Müzesi Eser Deposundaki 3 No'lu Kapı Tokmağı(F.7; Ç.6), Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesi Kapı Tokmağı (F.8; Ç.7), Bab'ussor Hamamı (Savurkapı Hamamı) Kapı Tokmağı (F.9; Ç.8), Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.10; Ç.9), 1. Cadde, 390 No'lu Evin 1 No'lu Kapı Tokmağı (F.11; Ç.10), Çayır 67. Sokak 46 No'lu Ev'in Kapı Tokmağı (F.12; Ç.11) döküm tekniği ile yapılmıştır. El formlu kapı tokmakları döküm tekniği uygulandığı için ayrıca süsleme olmadığı görülmüştür. Yalnızca Mardin müzesi eser deposunda bulunan 2 No'lu kapı tokmağı (F.6; Ç.5) üzerinde ayrıca kazıma tekniği ile bitkisel motifler uygulandığı görülmektedir. Mardin Müzesi Eser Deposu 4 no'lu Kapı Tokmağı (F.13; Ç.12), Mardin Müzesi Eser Deposu 6 No'lu Kapı Tokmağı (F.15; Ç.14), 240. Sokak 26 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.17; Ç.16), Cumhuriyet Caddesi 171 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.18; Ç.17), Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.21; Ç.20), Yeni Yol Caddesi 94 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.22; Ç.21), 33. Sokak 68 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.23; Ç.22), Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.24; Ç.23), 218. Bulvar Sokak 52 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.25; Ç.24), Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.26; Ç.25),

Dövme Tekniği: "Yumuşak madenlerin soğuk haldeyken çekiçlenmesi, bu usulle tek parça levha çökertme ve yükseltme ile şekillendirilebilir" (Erginsoy, 1978, s. 18). İncelenen kapı tokmakları ve halkalardan: Mardin Müzesi Eser Deposu 4 No'lu Kapı Tokmağı (F.13; Ç.12), Mardin Müzesi Eser Deposu 5 No'lu Kapı Tokmağı (F.14; Ç.13), Mardin Müzesi Eser Deposu 6 No'lu Kapı Tokmağı (F.15; Ç.14), Mardin Müzesi Eser Deposu 7 No'lu Kapı Tokmağı (F.16; Ç.15), 240. Sokak 26 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.17; Ç.16), Cumhuriyet Caddesi 171 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.18; Ç.17), Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı (F.19; Ç.18), Secat 146. Sokak 42 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.20; Ç.19), Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.21; Ç.20), Yeni Yol Caddesi 94 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.22; Ç.21), 33. Sokak 68 no'lu Evin Kapı Tokmağı (F.23; Ç.22), Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.24; Ç.23), 218. Bulvar Sokak 52 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.25; Ç.24), Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.26; Ç.25), 7. Sokak, 18 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.27; Ç.26), Subaşı Sokak 7 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.30; Ç.29), Siteler 111. Sokak 25 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.31; Ç.30), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.32; Ç.31), Karaman 221 Sokak 67 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.33; Ç.32), Ayışığı 129. Sokak, 313 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.34; Ç.33), 1. Cadde 14 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.35; Ç.34), Kermozade Konağının Kapı Tokmağı (F.36; Ç.35), Mardin Müzesi Eser Deposu 8 No'lu Kapı Tokmağı (F.37; Ç.36), Kavaklar Ailesine Ait Evin Kapı Tokmağı (F.38; Ç.37), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası (F.41; Ç.40), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 No'lu Kapı Halkası (F.42; Ç.41), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 No'lu Kapı Halkası (F.44; Ç.43), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 No'lu Kapı Halkası (F.45; Ç.44), Cumhuriyet Caddesi 72 No'lu Evin Kapı Halkası (F.46; Ç.45), 24. Destan Sokak 59 No'lu Evin Kapı Halkası (F.48; Ç.47), Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası (F.49; Ç.48), Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası (F.50; Ç.49), Çamlı Konak 18. Sokak 102 No'lu Evin Kapı Halkası (F.51; Ç.50), Zinciriye Medresesi Kapı Halkası (F.52; Ç.51), 151. Sokak 44 No'lu Evin Kapı Halkası (F.53; Ç.52), Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Halkası (F.54; Ç.53), 1.Cad. Atatürk İlkokulu Karşısı 34 No'lu Evin Kapı Halkası (F.59; Ç.58), Destan Sokak 14 No'lu Evin Kapı Halkası (F.67; Ç.66) dövme tekniği ile şekillendirilmiştir.

Süsleme Teknikleri:

Kabartma Tekniği: "Madeni eserlerin üzerinde aletler kullanarak, dıştan veya içten veya hem dıştan hem içten çekiçlemek suretiyle elde edilir" (Erginsoy, 1978, s. 34). İncelenen kapı tokmak ve halkalardan: Mardin Müzesi Eser Deposu 4 No'lu Kapı Tokmağı (F.13; Ç.12), Mardin Müzesi Eser Deposu 7 No'lu Kapı Tokmağı (F.16; Ç.15), Cumhuriyet Caddesi 171 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.18; Ç.17), Secat 146. Sokak 42 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.20; Ç.19), Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.21; Ç.20), Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.24; Ç.23), Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.26; Ç.25), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.32; Ç.31), Ayışığı 129. Sokak, 313 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.34; Ç.33), 1. Cadde 14 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.35; Ç.34), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası (F.41; Ç.40), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 No'lu Kapı Halkası (F.42; Ç.41), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 2 No'lu Kapı Halkası (F.43; Ç.42), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 No'lu Kapı Halkası (F.44; Ç.43), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 No'lu Kapı Halkası (F.45; Ç.44), 24. Destan Sokak 59 No'lu Evin Kapı Halkası (F.48; Ç.47), Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası (F.49; Ç.48), Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası(F.50; Ç.49), Zinciriye Medresesi Kapı Halkası (F.52; Ç.51), Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Halkası (F.54; Ç.53), Beyt'ül Fis Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası (F.62; Ç.61), 106. Sokak 10 no'lu Evin Kapı Halkası (F.63; Ç.62), Kırklar Kilisesi 1 No'lu Kapı Halkası (F.65; Ç.64) kabartma tekniği ile birlikte farklı süsleme teknikleri bir arada kullanılan örnekler arasındadırlar.

Siteler 111. Sokak 25 no'lu Evin Kapı Tokmağı (F.31; Ç.30), Meryem Ana Kilisesi Kapı Halkası (F.58; Ç.57), Macar Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası (F.61; Ç.60), Şahkulubey Konağı Kapı Halkası (F.64; Ç.63), Destan Sokak 14 no'lu Evin Kapı Halkası (F.67; Ç.66) örneklerinde sadece kabartma tekniği ile süsleme yapıldığı görülmektedir.

Kazıma Tekniği: "Sivri uçlu araçlarla kazıyarak bezemeler oluşturma tekniği" (Sözen ve Tanyeli, 2010: 163). Mardin kapı tokmakları ve halkaların süslemelerinde çok fazla görülen bir başka teknik de kazıma tekniğidir.

Hatuniye (Sıttı Radviyye) Cami ve Medresesi Kapı Tokmağı (F.8; Ç.7), Bab'ussor Hamamı (Savurkapı Hamamı) Kapı Tokmağı (F.9; Ç.8), Mardin Müzesi Eser Deposu 5 No'lu Kapı Tokmağı (F.14; Ç.13), Mardin Müzesi Eser Deposu 6 No'lu Kapı Tokmağı (F.15; Ç.14), Metin Ezilmez Koleksiyonundan Kapı Tokmağı (F.19; Ç.18), Secat 146. Sokak 42 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.20; Ç.19), Yeni Yol Caddesi 94 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.22; Ç.21), Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.26; Ç.25), 218. Bulvar Sokak 17 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.25; Ç.24), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.32; Ç.31), Ayışığı 129. Sokak, 313 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.34; Ç.33), 1. Cadde 14 No'lu Evin Kapı Tokmağı, Kermozade Konağının Kapı Tokmağı (F.35; Ç.34), Mardin Müzesi Eser Deposu 8 No'lu Kapı Tokmağı (F.37; Ç.36), Meryem Ana Süryani Katolik Kilisesi Kapı Halkası (F.49; Ç.48), Fidanlar Ailesine Ait Konağın 1 No'lu Kapı Halkası (F.60; Ç.59), Kırklar Kilisesi 1 No'lu Kapı Halkası (F.65; Ç.64) süslemelerinde kazıma tekniği ile birlikte farklı süsleme teknikleri bir arada kullanılmıştır.

Mardin Müzesi Eser Deposundaki 2 No'lu Kapı Tokmağı (F.6; Ç.5) üzerinde sadece kazıma tekniği ile yapılmış bitkisel süslemeler olduğu görülmüştür.

Delik işi (ajur) tekniği: "Madeni eserler üzerine, kesici ve delici aletler kullanılarak, delikli süslemelerin yapıldığı tekniktir. Delik işi tekniği ile süslemeler yapılırken, bazen maden tabakasının üzerine çizilen desenin emin kısımları kesilerek çıkartılır, bazen de zemin bırakılarak desenler kesilip çıkarılır. Kesilen kenarlar törpülenerek pürüzleri giderilir" (Erginsoy, 1978, s. 37). Mardin kapı tokmaklarının bezemesinde en çok tercih edilen tekniktir. Ajur tekniğiyle süslenen tokmak örneklerinden genellikle bu tekniğin kazıma, kabartma ve dövme teknikleri ile beraber kullanıldığı görülmektedir.

Mardin Müzesi Eser Deposu 4 No'lu Kapı Tokmağı (F.13; Ç.12), Mardin Müzesi Eser Deposu 6 No'lu Kapı Tokmağı (F.15; Ç.14), Mardin Müzesi Eser Deposu 7 No'lu Kapı Tokmağı (F.16; Ç.15) Cumhuriyet Caddesi 171 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.18; Ç.17), Secat 146. Sokak 42 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.20; Ç.19), 33. Sokak 68 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.23; Ç.22), Beyt'ül Kendir Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.24; Ç.23), Nayır Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.26; Ç.25), 7. Sokak, 18 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.27; Ç.26), 218. Bulvar Sokak 17 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.28; Ç.27), Subaşı Sokak 7 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.30; Ç.29), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Tokmağı (F.32; Ç.31), Ayışığı 129. Sokak, 313 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.34; Ç.33), 1. Cadde 14 No'lu Evin Kapı Tokmağı (F.35; Ç.34), Kavaklar Ailesine Ait Evin Kapı Tokmağı (F.38; Ç.37), Ensari Ailesine Ait Konağın Kapı Halkası (F.41; Ç.40), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 1 No'lu Kapı Halkası (F.42; Ç.41), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 3 No'lu Kapı Halkası (F.44; Ç.43), Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde Bulunan 4 No'lu Kapı Halkası (F.45; Ç.44) Cumhuriyet Caddesi 72 No'lu Evin Kapı Halkası (F.46; Ç.45), 24. Destan Sokak 59 No'lu Evin Kapı Halkası (F.48; Ç.47), Terzi Efram Ailesine Ait Evin Kapı Halkası (F.50; Ç.49), Zinciriye Medresesi Kapı Halkası (F.52; Ç.51), 151. Sokak 44 No'lu Evin Kapı Halkası (F.53; Ç.52), Cumhuriyet Caddesi 301 No'lu Evin Kapı Halkası (F.56; Ç.55), 1.Cadde. Atatürk İlkokulu Karşısı 34 No'lu Evin Kapı Halkası (F.59; Ç.58), Fidanlar Ailesine Ait Konağın 1 no'lu Kapı Halkası (F.60; Ç.59), 106. Sokak 10 No'lu Evin Kapı Halkası (F.63; Ç.62) ajur tekniği ile beraber farklı süsleme teknikleri bir arada kullanılan örneklerdir. Çeteneler Ailesine Ait Konağın Kapı Halkasının süslemesinde diğer örneklerin aksine sadece ajur tekniği ile süsleme yapılmıştır.

SONUÇ

Tez kapsamında, geleneksel Mardin evlerinin kapı tokmakları ve halkalarının, genel görünüşleri, biçimleri, boyutları, yapım teknikleri ve malzemeleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Genel olarak Mardin şehri ele alınarak Mardin evleri, mimarisi ve sanatı hakkında bilgiler verilmiştir.

Bu çalışmadaki süreçte, kapı tokmakları fotoğraflanırken Mardin kültüründeki çeşitliliği yansıtacak farklı simgeler ve formlarla karşılaşacağı beklenmekteydi. Ancak yapılan saha çalışmasında farklı din, inanç ve kültüre sahip ailelerin yaşadığı evlerin kapı tokmaklarında herhangi bir belirgin farklılığa rastlanmamıştır. Çalışma sürecinde kapı tokmakları hakkında geniş bilgiye sahip ve kapı tokmakları koleksiyoncusu olan Kuyumcu Metin Ezilmez ile sözlü olarak görüşülmüş, hayvan figürlü kapı tokmaklarının Süryani ustalar tarafından yapıldığı söz konusu kişi tarafından belirtilmiştir. Ayrıca, Mardin yöresinde görülen güvercin figürlü kapı tokmaklarının, bölgede ün kazanmış olan "taklacı güvercinlerden" esinlenilerek yapıldığı ifade edilmiştir. Geçmişte bu bölgede horoz dövüşçülüğü uğraşının yaygın olması ve horozların ses çıkaran bir varlık olmaları ise tokmak ustalarının horoz figürünü seçmelerindeki etkenlerden biridir.

Çalışmaya dâhil edilen kapı tokmakları diğer bölgelerdeki kapı tokmakları ile karşılaştırıldığında Mardin'deki kapı tokmakları ile biçimsel olarak birbirine benzediği görülmediktedir. Mardin'de bulunan el figürü ve aslan başı kapı tokmağı örnekleri diğer bölgelerdeki kapı tokmakları ile benzeşmektedir. Mardin'deki tokmaklarda biçimsel olarak daha çok hayvan figürü kullanılırken diğer bölgelerde bitkisel motifler göze çarpmaktadır. Anadolu'nun birçok bölgesindeki bol bezemeli

kapı halkalarının aksine Mardin'deki kapı halkalarının çoğunluğunda sade olmakla birlikte geometrik minimal bezemeler çok az kullanılmıştır.

Araştırma sürecinde aynı örneklerin tekrarına çok fazla rastlanıldığından bilgi karmaşasından kaçınmak için 150'ye yakın tokmak incelenmiş fakat 67 âdet tokmak ve halka çalışmaya dâhil edilmiştir.

Tokmaklar incelenirken ne zaman yapıldığına ve takıldığına dair tarihsel bir bilgiye veya herhangi bir yazıya rastlanmamıştır. Bu yüzden değerlendirme yapılırken tarihlendirme sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır. Ahşap kapıların çoğu koruma amaçlı üzeri sac ile kaplanmıştır.

Saha araştırması sırasında karşılaşılan sorunlardan biri ise, kapı tokmaklarının başkaları tarafından alınma ve kaybolma durumlarının yaygınlaşması üzerine ev sahipleri tarafından, önlem olarak ev içlerindeki oda kapılarında kullanılmaya başlanması olmuştur. Bu durum, kapı tokmaklarının tespitini güçleştirmekle birlikte kaybolmalarına yol açan bir neden olarak da değerlendirilmiştir.

Mardin evleri ile ilgili çok sayıda çalışma olmasına karşın bu evlerin tarihi değerini arttıran kapı tokmakları ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sonuç olarak geleneksel Mardin evlerine ait kapı tokmakları günümüze kadar ulaşabilmiş örnekleri sınırlı sayıdadır ve kalan bu tokmakları koruma amaçlı herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Kapı tokmakları ve halkaları taşınabilir oldukları için çalınmaları da kolay olan bu kültürel mirasımızın devam ettirilmesi ve kalanların muhafazası konusunda etkin politikalar üretilmelidir. Kapı tokmaklarına ilişkin toplumda farkındalık düzeylerini arttıracak tanıtım çalışmaları yapılmalıdır. Kapı tokmaklarına ilişkin tarihsel, sosyolojik ve kültürel temelli araştırmalar yapılmalıdır. Turizm rehberlerine kapı tokmaklarını tanıtıcı bilgiler sunan görsel ve basılı materyaller sağlanmalıdır. Kültür bakanlığı tarafından, günümüzde halen kapı tokmağı yapan ustalara, tasarım konusunda destek verilmelidir.

KAYNAKÇA

Acun, H. (1993), "Ejder Motifli Kapı Tokmakları", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan,* Ankara, s.1-19.

Alav, A. (2014). *Geleneksel Isparta Evlerinde Kapı Tokmakları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı.

Alioğlu, F. (2003). *Mardin Şehir Dokusu ve Evleri.* 2. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı.

Altun, A. (2011). *Mardin'de Türk Devri Mimarisi*. Mardin: Mardin Valiliği.

Arseven, C. E. (1965). Kapı Tokmakları, *Sanat Ansiklopedisi*.(c.2, s.951). İstanbul.

Aykal, D. F. (2011). Geleneksel Diyarbakır Sokaklarında Kapılar Tokmaklar Ve Halkalar. *Diyar Bülten CH Dergisi,* 5 (16-19).

Baş, A. U. (1996). "Kökenini Orta Asya'da Bulduğumuz Sanat Eserler Kapı Tokmakları". *Sanatsal Mozaik,* S.15, Yıl:2, İstanbul. 55-56.

Baş, A. U. (1982) "*İzmir Evinde Kapı*" Bilim Birlik Başarı, S.33, Yıl:9, s.18.

Bilge, Y. (2006*). Geçmişten Günümüze Deyrulzafaran Manastırı*. İstanbul: GDK Yayınları.

Binan, M. (2000). *Ahşap Kapılar ve Metal Tamamlayıcı Elemanlar*. (3. Baskı). İstanbul: Yem Yayın.

Bingöl, B. (2011). *Malatya Evleri Kapı Tokmaklarının Resimde İmge Olarak Kullanılması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı.

Birdevrim, A. (2008). Anadolu'nun Efsanevi Kapı Tokmakları, *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat Ve Meslek Eğitimi Kursları El Sanatları Dergisi,* İstanbul, 76-81.

Birdevrim, A. (2018). *Anadolu Kapı Tokmakları ve Çağdaş Yorumlar*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.

Çal, H. (1998). Tarsus Kapı Tokmakları, *,Cumhuriyetimizin 75. Yılında Dünden Bugüne 1. Tarsus Sempozyumu*, Adana.

Çal, H. (1999). "*Osmanlı Kapı Halkaları ve Kapı Tokmakları*", Osmanlı, s.278-279; Ersal Yavi, a.g.e., Ankara, C.XI s.102.

Çal, H. ve Çal, Ö. (2008). *Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları ve Çekecekleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Çoruhlu, Y. (2000). *Türk Mitolojisinin Anahatları.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Dağ, Y. (2007). *Mardin Bir Tarih Hazinesi*. Ankara: Gündüz Kitabevi.

Doğan, M. (1997). Demir. *Büyük Türkçe Sözlük,* s. 350. İstanbul: İz Yayıncılık

Erginsoy, Ü. (1978*). İslam Maden Sanatının Gelişimi*. İstanbul: Kültür.

Esin, E. (2004). Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Etsab, A. ve Bonnín D. R. S. (2018). "Are the loud knocks-" pics i repicons"-still remaining as voices in the soundscapes of the" Barri Gòtic" of Barcelona?" In *Euronoise 2018,* s. 2503-2510, European Acoustics Association (EEA).İspanya-Barselona.

Göyünç, N. (1991). *XVI. yüzyılda Mardin sancağı*, Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gündüz, E. (2011). *Tarihi Kentin Çevresel Kapasite Yöntemi İle Korunması Mardin Örneği,* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi.

İskenderoğlu, L. (2006). Malatya Evlerinin Kapı Tokmakları, *I. Sanat Tarihi Sempozyumu*, İzmir: Ege Üniversitesi, s.7–9.

Kaya, G. L. (2010). Geleneksel Kapı Halka ve Tokmakları: Safranbolu. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, (12).

Kılıç, E. (2010). *Geleneksel Mardin Evlerine Ait Ahşap Kapıların Malzeme Ve Yapım Tekniği Bakımından İncelenmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Koçer, E. S. (2016). Kula Evleri, Kapı Tokmakları Ve Halkaları. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16, (2).

Noyan, S. (2008). *Bir şehir bir malikâne sıra dışı evler: Mardin*, Ankara.

Özen, K. (1985). Divriği Demirci Esnafının Geleneksel Kapı Süsleme Sanatı, *Türk Folkloru Araştırmaları*, 56–57-139 Ankara: G.Ü. Basın Yayın Yüksek Okulu Basım Evi.

Özgen, M. (2018). Tokat Evlerinde Kapı Tokmakları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11, (21), 87-104.

Perker, Z. S., ve Akıncıtürk, N., (2011). Geleneksel Konutlarda Fiziksel Değişim: Bursa'da Üç Örnek Yapı, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 16, (1).

Saraçoğlu, S. ve Karakaş, B. (2008). Anadolu Kültüründe Kilit: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Örnekleri, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 9, (1-2).

Selvi, Y. ve Melikoğlu, Y. (2017). Sınırın Estetik Nesneleri: Şanlıurfa'da Tarihi Kapı Tokmakları ve Halkaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10, (53).

Semercilik. 10 Haziran 2018 tarihindehttp://gencgonulluler.gov.tr/ilan/geleneksel-el-sanatlari adresinden erişildi.

Şişci, F. (2018). Türk Mitolojisinde Güvercin Motifi Ve Çağdaş Türk Resminde Temsili, *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü*, 7, (49).

Taner, P. (1979). Kapı Tokmakları. *Türkiye'miz.* 27. Sayı 7-10.

Tanyeli, U. ve Sözen, M. (2011). Kapı Tokmağı. *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü,* s.123.İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tarlakazan, B.E. ve Tıngır, M. (2018). Selçuklu İzleri Taşıyan Kimi Belediye Amblemlerindeki Sembollerin Tarih, Kültür Ve Tasarım Açısından İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*1,(111-128).

Türk Dil Kurumu. (1992). *Türkçe Sözlük,* İstanbul: Milliyet

Yayan, G. ve Saltık, İ. B., (2016). Fikret Otyam Resimlerinde Sanat Nesnelerinin İmgesel Anlamları. *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (348-379).

Yeni, Ö. ve Çetin, Y. (2016). Kastamonu Taşköprü İlçe Merkezinde Yer Alan Geleneksel Kapı Tokmakları, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 278-298.

Yuvalı, A. (2006). Artukoğluları Döneminde Mardin'deki Maddi Kültür Unsurları. Özcoşar, İ. ve Güneş, H. H. (Ed.), *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu* içinde (27-36). İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi.